MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

Samanta Valmaitė

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS MAGISTRANTŪROS IŠTĘSTINĖS STUDIJOS

VAIKŲ TEISĖ DALYVAUTI SVARSTANT JIEMS SVARBIUS IR SU JAIS SUSIJUSIUS SPRENDIMUS BENDRUOMENINIUOSE VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: prof. dr. Vida Gudžinskienė

Vilnius, 2021

TURINYS

ĮVADAS **5**
SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS **4**
1. BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ XXX SPECIFIKA **9**
1.1. Bendruomeninės vaikų globos įstaigos bei jų funkcijos 9
1.1.1. Bendruomeninių vaikų globos namų apibrėžtis 9
1.1.2. Bendruomeninių vaikų globos namų funkcijos 11
1.2. Socialinių paslaugų organizavimas vaikams bendruomeniniuose vaikų globos namuose 14
1.2.1. Socialinės paslaugos vaikams 14
1.2.2. Socialinių paslaugų organizavimas 16
1.2.3. Socialinių paslaugų organizavimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose 18
1.3. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas vaiko gerovei bendruomeniniuose vaikų globos namuose užtikrinti 19
1.3.1.Tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba ir organizavimas 19
1.3.2. Bendruomeninių vaikų globos namų specialistų bendradarbiavimas 21
2. VAIKO DALYVAVIMO APTARTIS **25**
2.1. Dalyvavimo teorinė aptartis 25
2.2. Vaiko teisė dalyvauti: teisinė apibrėžtis 27
2.3. Dalyvavimo reikšmė vaikui, sprendžiant jam svarbius ir su juo susijusius sprendimus 29
3. VAIKŲ TEISĖS DALYVAUTI SVARSTANT JIEMS SVARBIUS IR SU JAIS SUSIJUSIUS SPRENDIMUS ĮGYVENDINIMAS BENDRUOMENINIUOSE VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE: EMPIRINIS TYRIMAS **32**
3.1.Tyrimo metodologija 32
3.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė 37
3.2.1. Socialinės pagalbos, teikimo vaikų bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kontekstas 37
3.2.2. Aplinkos pritaikymas, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, atsižvelgiant į vaiko norus ir poreikius 40
3.2.3. Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais 43
3.2.4. Specialistų bendradarbiavimo sunkumai 46
3.2.5. Vaiko įtraukimas į specialistų bendradarbiavimo procesą 48
3.2.6. Vaiko dalyvavimas kasdieninėje veikloje, bendruomeniniuose vaikų globos namuose 50
3.2.7. Vaiko sprendimų priėmimas, bendruomeniniuose vaikų globos namuose 54
3.2.8. Sprendimų priėmimas, kai vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, nėra įtraukiami 57
DISKUSIJA **60**
IŠVADOS **63**
REKOMENDACIJOS **65**
SANTRAUKA **66**
SUMMARY **67**
LITERATŪROS SĄRAŠAS **68**
PRIEDAI **76**

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Vaikas – tai „žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai“ (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2017, TAR 2020-01-01).

Bendruomeniniai vaikų globos namai – tai „pagal šeimai artimos aplinkos modelį veikiantys vaikų globos namai, įsteigti atskirose patalpose (pvz., namas, butas) bendruomenėje, skirti likusiems be tėvų globos vaikams, neįgaliems vaikams ar vaikams, turintiems kitų specialiųjų poreikių (iki 8 vaikų)“ (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. Nr. A1-83 įsakymas (2014) „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“).

Dalyvavimas – tai įsitraukimas į įvairius procesus, visuomenės bei bendruomenės gyvenimą (Gerulaitis, 2007).

ĮVADAS

Peržengus XXI a. vis dažniau kalbama apie vaikų teises dalyvauti sprendžiant jiems svarbius klausimus, skatinama drąsiai išsakyti savo nuomonę bei nuo mažens ugdyti savarankiškumą. Įstaigose, kuriose auga vaikai, svarbiausia užtikrinti, kad globojamas vaikas gautų globos, ugdymo, socialines paslaugas, jam būtų sudarytos kitos tinkamos sąlygos saugiai augti, tobulėti ir pasiruošti savarankiškai gyventi visuomenėje (Dudaitė, 2016, p. 93) Tačiau šiais laikais vaikas, gyvenantis bendruomeniniuose vaikų globos namuose, ne visada gali drąsiai išsakyti savo argumentuotą nuomonę, dalyvauti susirinkimuose, kuriuose aptariami ir sprendžiami su juo susiję klausimai. Svarbiausi turėtų būti bendruomeninių vaikų globos namų gyventojų individualūs poreikiai ir konkretus nuomonių išsakymas.

Pasak R. Pilkauskaitės-Valickienės ir R. Žukauskienės (2013, p. 164), dalyvavimą galima apibrėžti kaip tam tikros bendruomenės procesą, kai žmonės (šiuo atveju vaikai) užsiima įvairiomis formaliomis ir neformaliomis veiklomis socialiniuose tinkluose. Jo formas nulemia tos vietovės ar bendruomenės, jų normos, vertybės, kultūra ir / ar institucijos. A. Ranonytė (2006, p. 64) teigia, kad dalyvavimo reiškinį galima suprasti labai plačiai – „tai ir noras būti tam tikros bendruomenės dalimi, gebėjimas adekvačiai įvertinti bei suvokti savo norų priežastis, savęs kaip tam tikros bendruomenės nario suvokimas, savęs tapatinimas su kitais asmenimis, aktyvus dalyvavimas tam tikruose politiniuose, pilietiniuose bei socialiniuose įvykiuose.“

Vaiko dalyvavimas yra suprantamas kaip teisė veikti, išreikšti savo nuomonę, lemti tiek individualius, tiek kolektyvo sprendimus, taip pat tai apima socialinės erdvės, kurioje jis aktyviai dalyvautų, sukūrimą. Vaiko įtraukimas į bendruomeninį gyvenimą „gali atskleisti naują požiūrį į problemas, sukurti daugiau vienybės ir pasitikėjimo visuomenėje ir plėtoti naujos kartos bendruomenės narių įgūdžius.“ Vaikų, ypač paauglių, socialinis dalyvavimas gali būti tvaraus vystymosi pradžia ir visuomenės vienijimo veiksnys (Kvieskienė, 2005, p. 18).

Dalyvauti – tai vaikų ir paauglių teisė būti įtrauktiems, prisiimti kasdienio gyvenimo atsakomybes bei įsipareigojimus. Viso šalys turi būti aktyvios, kad įsitraukimas į bendruomenės veiklą būtų sėkmingas: „priimant sprendimus, kuriant nuoseklią strategiją, nustatant realius tikslus, pasiekiant prasmingus rezultatus. Tie, kurie yra įsitraukę į dalyvavimo procesą, keičia savo būseną iš buvimo pasyviu vartotoju ar paslaugų gavėju į tapimą sprendimų priėmėju ir bendraautoriumi“ (Grace ir Grace, 2017, p. 11). „Kuo platesnis ir įvairesnis dalyvavimas, tuo žmogus yra

visavertiškesnis visuomenės subjektas“, o „dalyvavimas ugdo tokias individo savybes kaip drąsa, orumas, teisingumas, atsakomybė, gebėjimas laisvai pasirinkti, ateities planavimas“ (Eskytė, 2008, p. 146). Taigi labai svarbu išsiaiškinti, kaip vaikai dalyvauja jiems svarbių ir su jais susijusių klausimų svarstyme bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Temos aktualumas ir naujumas. Šalyje nuolat vykstant politinėms, kultūrinėms ir socialinėms permainoms (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (2014) „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“), tokioms kaip uždaryti visus vaikų ir kūdikių globos namus, o vaikus, likusius be tėvų, apgyvendinti šeimynose, vis aktualesnė tema tampa vaikų dalyvavimas sprendžiant jiems svarbius klausimus (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016, p. 58). Lietuvos vaikų globos sistemoje dar per daug institucijų, permainos – lėtos, per mažai organizacinių ir administracinių procedūrų (Stražinskaitė, 2017, p. 6). Vaikų, kurie gyvena bendruomeniniuose vaikų globos namuose, gyvenimo kokybė tiesiogiai priklauso nuo juos supančios aplinkos ir žmonių (Pravackienė ir Bagdonas, 2017). Svarbu ir aktualu sudaryti tinkamas sąlygas paaugliams dalyvauti, kai yra sprendžiami klausimai ir problemos, susiję su jais pačiais, kad vaikai galėtų jaustis pilnaverčiais bendruomeninių vaikų globos namų auklėtiniais. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakyme (2007) „Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo“ keitimo 2019 m. liepos 8 d. Nr. A1-386 2.2. punkte apibrėžiama, kad „palaikoma vaiko iniciatyva, noras aptarti iškilusias problemas su šeimynos dalyviais ir su savivaldybės socialiniais darbuotojais ar su šeimynos darbuotojais, nuolat užtikrinamas vaiko žinojimas, kad jis bus suprastas ir neatstumtas. Vaikas, gebantis išreikšti savo nuomonę, gali tai patvirtinti“. Tokias problemas spręsti, sudaryti galimybes kartu dalyvauti ir išsakyti savo argumentuotą nuomonę yra ten dirbančių žmonių pareiga. Kaip yra apibrėžta socialinio darbuotojo pareigybės aprašyme, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose jis „ugdo, palaiko vaiko gebėjimus savarankiškai spręsti jam iškylančias socialines problemas, inicijuoja pokyčius vaiko socialiniame gyvenime, tam panaudojant paties vaiko galimybes bei bendruomenės išteklius“, organizuoja vaikų „laisvalaikį, atsižvelgiant į jų poreikius ir polinkius, užtikrina visų vaikų užimtumą, saviraiškos galimybių tenkinimą bendruomeniniuose vaikų globos namuose ir už jų ribų, Inicijuoja ir įgyvendina veiksmus, mažinant vaikų socialinę atskirtį, skatinant jų socialinę integraciją į visuomenę, siekiant užkirsti kelią galimoms vaiko problemoms atsirasti, vykdant kitą prevencinę socialinę veiklą.“

Temos ištirtumas. Kaip teigia D. Stražinskaitė ir G. Kvieskienė (2015, p. 44), nėra pakankamai individualizuotas ir autonomiškas institucinės globos paslaugų kultūros požiūris į vaikus ir jų dalyvavimą priimant sprendimus. L. Gvaldaitė ir S. Šimkonytė (2016, p. 56) pabrėžia, kad vis dėlto globos namai nepritaikyti pozityviai vaiko socializacijai, nes nepaisant geros materialinės bazės, nesukuriama šeimos aplinka ir neužtikrinami individualūs vaiko poreikiai, o „vaikui reikalinga į šeimos struktūrą panaši aplinka, sveikam ir darniam vaiko augimui ir ugdymui.“ Anot D. Pūro (2013 p. 22), pamažu imama manyti, jog emocinė ir socialinė aplinka veikia vaiko sveikatą ir raidą. Vis daugiau randama įrodymų „apie institucinės globos žalą tiek vaiko socialinei ir psichologinei raidai, tiek jo kognityvinių gebėjimų vystymuisi.“ VšĮ Šeimos santykių institutas metodinėje priemonėje darbuotojams (2009, p. 61) aprašo, kad „globos įstaigoje vaikas susiduria su daugybe žmonių (personalu), kurie atlieka įvairias funkcijas“ (rūpinasi vaiku, padeda jam), bet vis dėlto „neužtikrinamas tokių ryšių pastovumas, tęstinumas.“ Ir svarbiausias siekis turėtų būti – sukurti šeimai artimą aplinką“, t. y. tokią, kurioje vaikas galėtų geriausiai augti ir vystytis, būtų aprūpintas, apsaugotas, turėtų saviraiškos galimybių, būtų apsuptas pagarba ir meile. Anot D. Stražinskaitės ir G. Kvieskienės (2015, p. 39–40) institucinė globa, palyginti su bendruomenės teikiamomis paslaugomis, „visada lemia žemesnę gyvenimo kokybę“ ir „dažnai lemia socialinę atskirtį.“ R. Genienė ir E. Šumskienė (2016, p. 79) teigia, „kad perėjimas prie bendruomeninių paslaugų neatsiejamas nuo laipsniško institucijų uždarymo ir lygiavertiškumo principo išlaikymo. Taip pat pabrėžiamos grėsmės, kad naujos bendruomeninės paslaugos gali išlikti pernelyg institucionalizuotos, todėl būtinas geras tokių paslaugų išmanymas, stebėsena ir nešališkumas.“ Kaip teigia L. Valužytė ir A. Žebrauskaitė (2020, p. 480) „bendruomeniniai vaikų globos namai leidžia tinkamiau atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualius poreikius bei norus nei institucinėje globoje. Mažesnis vaikų skaičius suteikia didesnes galimybes socialiniams darbuotojams individualiai pažvelgti į kiekvieno vaiko istoriją, jo dabartinę situaciją ir ateities tikslus. Vaikai turi savo asmeninę erdvę, kurioje gali jaustis saugiai.“

Tyrimo problema. Kokios galimybės sudarytos vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus?

Tyrimo objektas. Vaikų, gyvenančių bendruomeniniuose globos namuose, teisės dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus įgyvendinimas.

Darbo tikslas. Atskleisti, kokios teorinės prielaidos ir praktinės galimybės sudaromos vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus bei sprendimus.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti bendruomeninių globos namų specifiką ir funkcijas.
2. Teoriniu požiūriu aptarti vaikų dalyvavimo sampratą ir procesą bendruomeniniuose vaikų globos namuose.
3. Išanalizuoti, kokiais būdais bendruomeninių vaikų globos namų vaikai realizuoja teisę dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus, remiantis socialinių darbuotojų patirtimi.

Darbo metodai:

1. Mokslinės literatūros, mokslinių šaltinių bei dokumentų analizė, kurioje bus aptariama vaikų dalyvavimo teisė, samprata ir procesas bendruomeniniuose vaikų globos namuose.
2. Pusiau struktūrizuotas interviu metodas, kurio tikslas išanalizuoti socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, patirtis dirbant tiesioginį darbą ir išsiaiškinti kokiais būdais socialiniai darbuotojai įtraukia vaikus į dalyvavimo procesą.

1. BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ XXX SPECIFIKA

Šiame skyriuje aptariamas, kaip skirtingi autoriai traktuoja bendruomeninių vaikų globos namų tikslą, apibrėžiamos pagrindinės jų funkcijos, socialinių paslaugų organizavimas bendruomeniniuose vaikų namuose, kurį reglamentuoja teisės aktai ir dokumentai. Pateikiamas ir išplėtojamas socialinių paslaugų kokybės organizavimas trimis lygmenimis (mikro-, mezo-, makro-). Apibrėžiama tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba, vienijant pastangas, kuriant ir plėtojant pagalbos santykius vaikams, remiantis teigiamu bendradarbiavimu, užtikrinant asmens pasitikėjimą kitais ir savimi, aprašomi svarbiausi bendradarbiavimo veiksniai. Aptariamas specialistų (psichologo, socialinio darbuotojo, pedagogo, specialiojo pedagogo, mediko) bendradarbiavimą, užtikrinant vaiko gerovę bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

1.1. Bendruomeninės vaikų globos įstaigos bei jų funkcijos

Dauguma žmonių gyvenimą pradeda šeimoje. Ji yra socialinio gyvenimo centras, šeima vaiką sieja su kitomis socialinėmis grupėmis ir jam perduoda savo normas ir vertybes (Kvieskienė, 2005, p. 102). Tačiau kartais šeimą vaikui turi atstoti globos namai, kurių bendruomeninės paslaugos tampa šeimos pagrindu, saugo vaikus, kad jie nebūtų atskirti nuo visuomenės. Kiekvienas vaikas yra labai individualus, turi savų poreikių ir norų, taip pat ir savitą istoriją (Šimkonytė ir Gvaldaitė, 2016, p. 58–59).

1.1.1. Bendruomeninių vaikų globos namų apibrėžtis

Apie bendruomeninius vaikų globos namus Lietuvoje pradėta kalbėti 2014 m., kai buvo išleistas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymas (2014) „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimas“.

Bendruomeniniai vaikų globos namai veikia pagal šeimai artimą aplinkos modelį, jie steigiami atskirose patalpose (name, bute), bendruomenėje ir yra skirti be tėvų globos likusiems, vaikams (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė ir Uscila, 2017, p. 161). Jie yra skirti socialinės rizikos vaikams, likusiems be tėvų globos. Teikiama trumpalaikė ar ilgalaikė socialinė globa, sudaromos

sąlygos gyventojams (šiuo atveju – vaikams) gauti reikalingas paslaugas bendruomenėje (Gecevičiūtė, 2015, p. 24).

„Bendruomeniniai vaikų globos namų veiklos tikslas – užtikrinti globojamam (rūpinamam) ir šiuose namuose apgyvendintam vaikui globos (rūpybos), ugdymo, sveikatos, socialines paslaugas, sudaryti jam tinkamas artimas šeimai gyvenimo sąlygas ir aplinką, kurioje jis galėtų saugiai augti, tobulėti ir pasiruošti savarankiškam gyvenimui bendruomenėje, užtikrinti ir organizuoti vaikui bendruomenines socialinės paslaugas, atitinkančias individualius vaiko poreikius ir skatinančias vaiko savarankiškumą, visapusišką dalyvavimą visuomenėje bei socialinę įtrauktį, užtikrinti vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą ir jį atstovauti“ (Šeimos modelio bendruomeninių vaikų globos namų aprašas, 2018 m.). J. Dudaitė (2016, p. 92) neišskiria institucinių vaikų globos ir bendruomeninių vaikų globos namų tikslų skirtumų, ji teigia, kad „vaikų globos namų tikslas yra užtikrinti globojamam vaikui globos, ugdymo, socialines paslaugas, sudaryti kitas jam tinkamas sąlygas ir palaikyti aplinką, kurioje jis galėtų saugiai augti, tobulėti ir pasiruoštų savarankiškam gyvenimui visuomenėje.“

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2007) „Dėl socialinės globos normų aprašo tvirtinimo“ aprašoma, kad „bendruomeniniuose vaikų globos namuose gyvenamoji aplinka kuriama pagal šeimai artimą aplinkos modelį. Bendruomeniniai vaikų globos namai privalo glaudžiai bendrauti ir bendradarbiauti su bendruomenės įstaigomis kaip poliklinikos, šeimos klinikos, seniūnijos, dienos centrai, ugdymo centrai ir sudaryti galimybes vaikams naudotis šių įstaigų teikiamomis paslaugomis.“ „Bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojai, dirbantys tiesiogiai su vaikais (socialiniai darbuotojai, individualios priežiūros personalas, užimtumo specialistai ir kt.), yra išklausę mokymus pagal Globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programą, tvirtinamą Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymu.“ Šeimos modelio bendruomeninių vaikų globos namų veiklos apraše (2018) pabrėžiama, kad „bendruomeniniai vaikų globos namai turi laikytis vaiko globos vietos pastovumo principo, užtikrinti vaikui pastovią gyvenamąją aplinką ir su juo dirbančią specialistų komandą (pagal galimybes), taip pat organizuoti vaikui reikalingas paslaugas bendruomenėje (pagal jo individualius poreikius, išsakytus norus bei interesus), o renkant mokyklą organizuojant laisvalaikį, dalyvaujant veiklose, kultūriniuose renginiuose – atsižvelgti į jo

nuomonę. Užvis svarbiausia, kad bendruomeniniai vaikų globos namai užtikrintų, jog vaikas tinkamai dalyvaus priimant su juo susijusius sprendimus, būtų įsiklausoma į jo nuomonę“.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakyme (2014) „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ minima, kad „bendruomeninių vaikų globos namų vaikams turi būti sudarytos saugios sąlygos ir jų amžių atitinkančios priežiūros ir ugdymo sąlygos, taip pat vaikai turi įgyti kasdienių gyvenimo įgūdžių (dalyvauti ruošiant maistą globos namų šeimynų virtuvėse, sutvarkyti kambarius ir pan.)“. Pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą (2000) vaiko globėjai, šiuo atveju – bendruomeninių vaikų globos namų specialistai, privalo užtikrinti vaiko fizinį bei psichinį saugumą, privalo rūpintis jo sveikata ir ugdymusi, mokymusi, auklėti vaiką, taip pat spręsti klausimus, susijusius su jo interesais.

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomeniniai vaikų globos namai – tai institucija, veikianti pagal šeimai artimą modelį, kuri stengiasi sudaryti saugias aplinkas vaiko vystymuisi, augimui, skatina jo savarankiškumą ir visapusišką funkcionavimą, organizuoja visas reikalingas jam paslaugas, atsižvelgia į jo individualius poreikius, norus, užtikrina jo geriausius interesus.

1.1.2. Bendruomeninių vaikų globos namų funkcijos

Bendruomeninių vaikų globos funkcijos reglamentuojamos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įstatymo (2020) „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo“.

Dera pastebėti, kad bendruomeninių globos namų funkcijos analizuojamos tik keliuose moksliniuose darbuose. Iki šiol Lietuvos mokslininkų šaltiniuose (Gvaldaitė, 2016; Kocai, 2017; Samašonok, 2006) dominuoja instituciniai vaikų globos namai. Tačiau V. Gudžinskienė (2017) bei J. Gvaldaitė ir S. Šimkonytė (2016) daugiau dėmesio skiria bendruomeninių vaikų globos namų ypatumams ir funkcijoms.

Šeimos modelio bendruomeninių vaikų globos namų veiklos apraše (2018) pabrėžiamos tokios funkcijos:

1. „Sudaryti vaikui saugias, palaikančias ir jaukias, artimas šeimos aplinkai gyvenimo sąlygas;
2. Sudaryti vaikui teigiamą emocinę aplinką;

3. Nustatyti ir įvertinti individualius vaiko poreikius, įsigilinant į vaiko, aplinkos ypatybes, atkreipiant dėmesį ne tik į problemas ir sunkumus, bet ir vaiko stipriąsias puses, turimus išteklius, siekiant jas palaikyti ir plėtoti;
4. Rūpintis vaiko sveikata, ugdymu bei užimtumu, skatinti vaiko fizinę, psichinę bei socialinę brandą;
5. Sudaryti palankias sąlygas vaiko socializacijai ir resocializacijai;
6. Vykdyti kitas įstatymuose numatytas funkcijas, užtikrinant vaiko fizinę, emocinę ir socialinę gerovę.“

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo“ (2020) pabrėžiama, kad pagrindinės bendruomeninių vaikų globos namų funkcijos yra:

1. Suteikti vaikui tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo gerovei, taip pat fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei bei socialinei raidai ir kurios atitinka jo individualius poreikius, įskaitant specialiuosius vaiko su negalia ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko poreikius;
2. Organizuoti pagal poreikį vaikų aprūpinimą proteziniais, ortopediniais gaminiais, klausos aparatais, akiniais, neįgaliųjų vežimėliais ir kitomis techninės pagalbos priemonėmis;
3. Sukurti vaikui aplinką, vykdyti veiklas, programas ir projektus, dalyvauti veiklose, programose ir projektuose, skirtuose padėti vaikui tinkamai pasirengti savarankiškai gyventi šeimoje ir visuomenėje;
4. Įvertinti vaiko individualius poreikius, stipriąsias ir silpnąsias jo puses, sudaryti bei įgyvendinti individualius, paremtus išsamiu ir visapusišku vaiko poreikių vertinimu, socialinės globos planus (toliau – ISGP) pagal Socialinės globos normų apraše nustatytus reikalavimus;
5. Nustatyti išlaidų, skiriamų bendruomeniniuose vaikų globos namuose gyvenančių vaikų savarankiškumui ugdyti ir (ar) individualiems poreikiams tenkinti (pvz., maistui, higienos reikmėms, drabužiams, neformaliajam švietimui, kultūriniams renginiams, ekskursijoms, stovykloms ir pan.), dydį, tvirtinti išlaidų apskaitos ir kontrolės tvarką ir paskirti darbuotoją, atsakingą už išlaidų panaudojimo kontrolę.

Viena iš bendruomeninių vaikų globos namų funkcijų yra užtikrinti teigiamą emocinę ir stabilią būseną vaikui, todėl E. Kocai ir S. Burvytė (2017, p. 67) teigia, „kad vienas dažniausiai stresą vaikui sukeliančių veiksnių yra biologinių tėvų praradimas arba atskyrimas nuo jų. Be to, galima teigti, kad vaikai, kurie atsiduria globos namuose, išgyvena trigubą traumą: pirma – gali būti neigiama patirtis šeimoje iki patekimo į globos namus, antra – pats atskyrimo nuo šeimos faktas, trečia – vaikas yra apgyvendinamas vaikų globos namuose.“ L. Žalimienė (2007, p. 164) pažymi, kad gyvenamoji aplinka „turi neabejotiną reikšmę vaiko savijautai, sveikatai, pagaliau ir visai vaiko raidai.“ Kai ji yra nepalanki, „gali sutrikti vaiko sveikata, organizmo funkcijos, sumažėti organizmo prisitaikymo prie aplinkos galimybės, atsparumas nepalankiems veiksniams ir t. t.“ Kaip bebūtų, svarbi ir emocinė, ir fizinė aplinka, „nors fizinės aplinkos reikšmė dažnai yra nepagrįstai nuvertinama“. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose viena iš funkcijų yra sudaryti palankias sąlygas vaiko socializacijai, tačiau tai neatitinka šeimos fizinės aplinkos kūrimo. K. Samašonok, V. Gudonis ir R. Žukauskienė (2006, p. 46) pabrėžia, kad netekus tėvų globos pasikeitusios gyvenimo ir augimo sąlygos, neigiamai veikia vaiko kognityvinę ir psichosocialinę raidą, taip pat neadaptyvių atribucijų formavimąsi, „skurdina globotinių emocijas, ugdo socialinį abejingumą, pasyvumą, nepasitikėjimą savimi ir kitais.“

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinės bendruomeninių vaikų globos namų funkcijos yra aprašytos „Šeimos modelio bendruomeninių vaikų globos namų veiklos apraše 2018 m.“ bei reglamentuotos Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų ir darbo ministro įsakyme „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo“ (2020), kuriuose aiškiai apibrėžtos ir nurodytos funkcijos, užtikrinančios vaikui saugią aplinką, interesų paisymą bei visapusišką aprūpinimą.

Apibendrinant visą skyrių galima teigti, kad vaikams, netekusiems tėvų globos, labai svarbu sudaryti tinkamas, šeimai artimo modelio sąlygas, kuriose jis jaustųsi visavertis dalyvis. Vaikui turi būtų užtikrintos bendruomeninės socialinės paslaugos, skatinančios vaiko savarankiškumo jausmą, užtikrinant teigiamą ir tinkamą vaiko dalyvavimą, turi būti sudarytos saugios sąlygos jam vystytis, augti, teigiamos aplinkos įvaizdžiui kurti bei emociniams išgyvenimams. Pagrindines bendruomeninių vaikų globos namų funkcijas pažymi LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2014) „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ bei LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2007) „Dėl socialinės globos

normų aprašo tvirtinimo“, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įstatyme (2020) „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo“, kuriuose pabrėžiama, kad institucijos privalo sudaryti vaikui saugią aplinką, teigiamą emocinę aplinką, pasitikėjimu ir pagarba grindžiamus santykius, rūpintis vaiko sveikatos priežiūra bei užimtumu, nustatyti, įvertinti ir svarbiausia atsižvelgti į individualius vaiko poreikius, sudarančius prielaidą sukurti šeimai artimą modelį.

1.2. Socialinių paslaugų organizavimas vaikams bendruomeniniuose vaikų globos namuose

Šiame skyriuje pabrėžiamos organizuojamos ir teikiamos socialinės paslaugos vaikams, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kurias reglamentuoja teisės aktai ir dokumentai. Paminima, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose socialines paslaugas vaikams organizuoja ir teikia socialiai darbuotojai, kurie teikdami kokybiškas paslaugas užtikrina pagrindines reikmes, saugumą, adaptaciją, saviraiškos galimybes, motyvaciją mokymuisi ir kitas būtiniausias paslaugas vaikui.

1.2.1. Socialinės paslaugos vaikams

Pasak A. Guodio ir D. Gudelio (2005, p. 51), 1994 metais, kai patvirtinta socialinės paramos koncepcija, įteisintos socialinės paslaugos Lietuvoje. Ji numatė socialinę paramą teikti trimis būdais:

1. Pašalpomis ir piniginėmis išmokomis;
7. Šalpa daiktais;
8. Socialinėmis paslaugomis ir globa.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006) socialines paslaugas apibrėžia kaip pagalbą nepinigine forma, kai nepakanka kitų socialinės apsaugos sistemos garantijų. Tiesą sakant, taip galima apibrėžti visas paslaugas, bet konkretus socialinių paslaugų reglamentavimas priklauso nuo atliekamo darbo turinio ir skirtingų įstaigų, kuriose jos teikiamos, formų. L. Žalimienė ir R. Lazutka (2009, p. 22) teigia, kad „socialinės globos paslaugos yra viena iš šiuolaikinės visuomenės socialinių paslaugų rūšių, socialinės apsaugos sistemos sudedamųjų dalių. Neretai šios paslaugos dar vadinamos socialinio darbo paslaugomis, ar tiesiog socialiniu darbu.“

Anot D. Martišauskienės ir K. Trakšelio (2017, p. 105–106), yra du požiūriai į socialines paslaugas:

Plačiuoju požiūriu – visos socialinės (švietimo, socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, kultūros, sporto, laisvalaikio) paslaugos visuomenei.

Siauresniu požiūriu – socialinės apsaugos sistemos teikiamos paslaugos pagal socialines rizikas (ligą, senatvę, neįgalumą, šeimą, vaikus, našlystę, nedarbą, socialinę atskirtį, būstą). Gali būti tokios paslaugos: ikimokyklinio ugdymo; sveikatos priežiūros; asmens (vaiko, neįgaliųjų, senyvų, rizikos grupės žmonių) socialinės paslaugos globos įstaigose ir kt.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija socialinių paslaugų tikslą apibūdina, kaip tinkamai sudarytas sąlygas asmeniui (šiuo atveju vaikui) stiprinti ir ugdyti savo gebėjimus, galimybes spręsti iškilusias problemas, taip pat palaikyti socialinius ryšius, mažinti socialinę atskirtį. Šiomis paslaugomis siekiama tiek atskirų individų, tiek visos socialinės aplinkos pokyčių. Kaip nurodo V. Indrašienė ir L. Margelienė (2009, p. 143), socialinės paslaugos apima kur kas daugiau veiklų, jos išskiria tris pagrindinius paslaugų tikslus:

1. Gyvybinių poreikių tenkinimą;
2. Gebėjimo savarankiškai funkcionuoti visuomenėje atkūrimas;
3. Socialinių problemų prevenciją.

J. Adomaitienė ir R. Balčiūnienė (2017, p. 73) pabrėžia, kad „pagrindinės socialinių paslaugų funkcijos – padėti žmogui, šiuo atveju vaikui integruotis į visuomenę, sudarant žmogaus orumo nežeminančias sąlygas, kai pats žmogus to nepajėgia padaryti.“

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) pabrėžiama, kad socialines paslaugos yra skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias. Bendrosios yra atskiros, ne nuolat specialistų teikiamos paslaugos. Jų tikslas – „ugdyti ar kompensuoti asmens (šeimos) gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.“ Specialiosios – paslaugų, „teikiamų asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka“, visuma. Jomis siekiama, kad asmuo (šeima) atgautų gebėjimą rūpintis savimi, integruotųsi į visuomenę ar tenkintų gyvybinius poreikius.“

L. Dromantienė ir R. Šalaševičiūtė (2006, p. 82), pabrėždamos būtinąsias socialines paslaugas vaikui teigia, kad formuojant valstybės politiką vaikų klausimu konvencija įpareigoja įtraukti pagrindinius elementus: užtikrinti „geriausius vaiko interesus“, didinti „investicijas į vaikus“, koordinuoti visa apimančią ir formuoti specialią vaikų politiką. Taip pat svarbus

„sistemingas informacijos apie vaikus rinkimas, nepriklausomos vaiko teisių stebėsenos institucijos įsteigimas, vaikų dalyvavimo priimant su jais susijusius sprendimus šeimoje ir visuomenėje skatinimas“. L. Žalimienės (2007, p. 49–50) teigimu, vaikams teikiamos socialinės paslaugos yra:

1. „Trumpalaikė socialinė globa;
2. Ilgalaikė socialinė globa;
3. Informavimas ir konsultavimas;
4. Atstovavimas ir tarpininkavimas;
5. Apgyvendinimas;
6. Maitinimo organizavimas;
7. Sveikatos priežiūros ir slaugos paslaugos;
8. Kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas ir palaikymas;
9. Laisvalaikio organizavimas;
10. Asmeninės higienos paslaugų organizavimas;
11. Kitos paslaugos, reikalingos vaikui pagal jo savarankiškumo lygį.“

L. Dromantienė ir R. Šalaševičiūtė (2006, p. 83) mini, kad piniginė socialinė parama ir paslaugos vaikams (ir jų šeimoms), vaikų teisių apsaugos ir globos sistemos sudaro mūsų šalies vaikų apsaugos politiką. Kaip teigia I. Liepinskaitė ir R. Motiečienė (2017, p. 34), dėl teikiamų paslaugų vaikai gali dalyvauti priimant jiems svarbius sprendimus, gebėti kartu su kitais dalintis atsakomybe ir prisiimti įsipareigojimus, savarankiškai vystytis.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinių paslaugų paskirtis yra sudaryti tinkamas sąlygas asmeniui, šiuo atveju vaikui, ugdyti ir stiprinti savo gebėjimus, integruotis į esamą aplinką, palaikyti socialinius ryšius, gauti reikiamą apsaugą bei dalyvauti priimant svarbius ir su pačiu vaiku susijusius sprendimus.

1.2.2. Socialinių paslaugų organizavimas

LR socialinių paslaugų įstatymo (2006) trečiajame skirsnyje pabrėžiamas socialinių paslaugų valdymas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, savivaldybės bei Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgyvendina šias kompetencijas ir tobulina socialinių paslaugų organizavimą:

1. Ministerija dėl socialinių paslaugų sistemos, socialinių paslaugų poreikio, finansavimo, skyrimo ir kt. teikia Vyriausybei siūlymus;

2. Savivaldybė užtikrina, jog jos teritorijoje bus teikiamos socialinės paslaugos gyventojams, jas planuoja, vertina poreikį, rūpinasi paslaugų kokybe ir kt.;
3. Departamentas vertina, prižiūri ir kontroliuoja socialinių paslaugų kokybę.

Konkrečias paslaugas teikia institucijos, veikiančios kaip biudžetinės, nevyriausybinių organizacijų įstaigos, arba privatūs paslaugų teikėjai. Lietuvoje socialines paslaugas organizuoja savivaldybė. Ji analizuoja visuomenės grupių poreikius ir planuoja socialinių paslaugų finansavimą. Be to, yra atsakinga, kad jos teritorijoje nuolat gyvenantiems asmenims tos paslaugos būtų suteiktos, taip pat steigia socialines paslaugas teikiančias įstaigas (Indrašienė ir Margelienė, 2009 p. 37).

Savivaldybių socialinių paslaugų skyriai tik organizuoja socialines paslaugas, jų teikimą perduoda savivaldybių biudžetinėms įstaigoms – socialinių paslaugų centrams. Pasak A. Guodio ir D. Gudelio (2005, p. 78), taip yra dėl viešojo administravimo reformos, pagal kurią atskirtos savivaldybių viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo funkcijos. Taigi savivaldybių socialinių paslaugų skyriai organizuoja socialines paslaugas, o socialinių paslaugų centrai jas tiesiogiai teikia.

I. Adomaitytė-Subačienė (2019, p. 39) teigia, kad socialinių paslaugų kokybė organizuojama trimis lygmenimis:

1. Individo (mikro-) – paslaugų gavėjų ir paslaugų teikėjo – lygmuo. → Čia vertinamas subjektyvus kliento pojūtis, darbuotojas yra kaip ekspertas, o specialios metodikos įvertina gyvenimo kokybę;
2. Socialinių paslaugų organizacijų (mezo-) lygmuo. → Organizuojama įstaigos veikla taip, kad teikiamos paslaugos būtų kokybiškos, o veikla – efektyvi. Vertinama vadovaujantis standartais, tarkim, ISO 9001, arba apklausiamos suinteresuotos šalys;
3. Valstybės arba politinis lygmuo (makro). → Rengiama socialinių paslaugų reglamentavimo bazė (įstatymai, standartai ir pan.), numatoma, kaip bus kontroliuojamas jos vykdymas, ir įgyvendinama šalies socialinė politika.

Pagal I. Adomaitytės-Subačienės (2019) tris socialinių paslaugų kokybės organizavimo lygmenis galima teigti, „kad makrolygmuo priskiriamas struktūros, tyrimų kokybei, mezolygmuo užtikriną tinkamą socialinių paslaugų organizavimą ir prieinamumą, o mikrolygmuo glaudžiausiai siejasi su socialinių paslaugų organizavimu bei parodo tikrąjį efektyvumą.“ Kaip teigia J. Ruškus (2013 p. 32), mikrolygmuo suteikia galimybes rinktis, dėl to atsiranda daugiau motyvacijos, samprotavimų priimant sprendimus, „mezolygmuo, tai tarsi grįžtamasis ryšys, kur yra atitinkamai

atsižvelgiama į kliento nuomonę bei patirtį koreguojama ir gerinama teikiamų paslaugų kokybę, o makrolygmuo siekiama keisti engėjiškas (nelygiaverčių galių ir kontrolės) socialines, politines, administracines struktūras.“

Apibendrinant galima teigti, kad socialinių paslaugų organizavimą planuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, tačiau už jų teikimą savo teritorijoje atsako Savivaldybė, kuri socialinių paslaugų veiklos vykdymą patiki biudžetinėms įstaigoms, nevyriausybinėms organizacijoms ir privačiam sektoriui.

1.2.3. Socialinių paslaugų organizavimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose

Socialinių paslaugų įstaigų personalas – tai vadovai, specialistai, tarnautojai ir kiti darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su klientais ar prisidedantys prie aptarnavimo darbo (Žalimienė, 2003, p. 48). Kaip nurodo Socialinių paslaugų įstatymas (2006), socialines paslaugas teikia socialiniai darbuotojai, turintys aukštąjį išsilavinimą ir atitinkamą kvalifikaciją, bei jų padėjėjai, kuriems nebūtinas aukštasis išsilavinimas.

S. Burvytė ir E. Kocai (2017, p. 72) teigia, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose dirbančių specialistų pareigos ir funkcijos yra visapusiškai užtikrinti vaiko gerovę. Jie vertina ir nustato, koks yra socialinės pagalbos poreikis. Be elementarių poreikių (higienos, maitinimo ir kt.) užtikrinimo, jie taip pat sprendžia dėl vaiko elgesio kylančiomis problemomis (individualiai ir grupėmis). Šie specialistai stengiasi užtikrinti pagrindines reikmes, saugumą, adaptaciją, saviraiškos galimybes, motyvaciją mokytis ir pasirinkti profesiją, formuoja įgūdžius (socialinius, higienos, savarankiškumo, sveikos gyvensenos, darbinius), moralines nuostatas ir kt. Pasak L. Žalimienės (2007, p. 52), įgyvendinant socialines paslaugas (šiuo atveju bendruomeniniuose vaikų globos namuose) ypač dėmesį reikėtų atkreipti į:

1. Įtraukti vaiką ir jo tėvus (globėjus/rūpintojus) vertinant poreikius, sudarant ir peržiūrint ISGP;

2. Užtikrinti reikalingų specialistų visapusišką poreikio vertinimą ir ISGP parengimą;

3. Formalizuoti paslaugų teikimą (parengti poreikio vertinimo metodikas, ISGP rengimo tvarkas, formas, vaiko dokumentų saugojimo taisykles ir kt.).

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomeniniuose globos namuose pagrindiniai socialinių paslaugų vaikams teikėjai yra atitinkamos kvalifikacijos socialiniai darbuotojai ir jų padėjėjai, kurie dirba tiek individualiai su vaiku, tiek su jų grupe, padeda spręsti problemas, formuoja vaiko įgūdžius bei suteikia reikiamą pagalbą ir vaiko apsaugą.

Apibendrinant visą skyrių galima teigti, kad socialinės paslaugos (ilgalaikė ar trumpalaikė globa, informavimas ir konsultavimas, atstovavimas ir tarpininkavimas, sveikatos priežiūra) – tai investicijos į vaiką, kurios privalo geriausiai užtikrinti jo interesus institucijose, įgalinti vaiką dalyvauti priimant sprendimus, didinti jo atsakomybę bei savarankiškumą; svarbu atsižvelgti į individualius vaiko poreikius ir problemas, kad šios paslaugos būtų kokybiškos. Socialinės paslaugos teikiamos trimis lygmenimis: individo (mikro-), socialinių paslaugų organizacijų (mezo-) ir valstybės arba politiniu (makro-), kurie nurodo tikrąjį socialinių paslaugų prieinamumą ir efektyvumą. Socialinių paslaugų veiklą vykdo paslaugų teikimo institucijos, o tiesiogiai vaikams paslaugas teikia įstaigų ir institucijų personalas, atsižvelgdamas į vaiko norus ir geriausiai užtikrindamas jo interesus.

1.3. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas vaiko gerovei bendruomeniniuose vaikų globos namuose užtikrinti

Šiame skyriuje aptariama, kaip skirtingi autoriai apibūdina bendradarbiavimo organizavimą ir jo svarbą. Paminima, kad bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su ugdymo įstaigų socialiniais pedagogais, pedagogais, medicinos darbuotojais, psichologais, stengdamiesi užtikrinti vaikų gerovę ir padėti vaikams susidoroti su turimomis problemomis. Skyriuje pabrėžiami ir svarbiausi tarpinstitucinio bendradarbiavimo etapai, kurių pagalba vyksta sklandus tarpinstitucinio bendradarbiavimo procesas

1.3.1.Tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba ir organizavimas

Sprendžiant svarbiausius gyvenimo klausimus, kurie užtikrintų vaikų gerovę bendruomeniniuose vaikų globos namuose, svarbu nepamiršti bendradarbiavimo, ypač institucijų, kurios supa vaiko gyvenimą ir jo socialinę aplinką. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2017) rašo, kad bendradarbiavimas yra „asmenų arba socialinių grupių bendravimas siekiant padėti, realizuoti vienas kito poreikius“. Pasak V. Vaicekauskienės (2003, p. 58), bendradarbiavimas yra socialinė sąveika bendrai veiklai organizuoti, bendriems veiksmams derinti, pastangoms vienyti, „kurti bendradarbiavimo veiksmų sistemą, plėtoti pagalbos santykius, bendrauti, darant įtaką ir keičiant vienas kitą. I. Leliūgienė, A. Kaušylienė ir D. Austynienė (2015, p. 87) bendradarbiavimą apibrėžia kaip ugdymosi poreikius tenkinančią bendrą komandos veiklą, planavimą, problemų sprendimą ir t. t. R. L. Bronstein (2003, p. 298) bendradarbiavimą apibūdino kaip procesą, kurio dalyviai pirmiausia jaučiasi komandos nariais ir įgyvendina bendrą tikslą, dalinasi ne tik patirtimi, bet ir

atsakomybe, o jo pagrindas yra dalyvių sąveika ir bendrumas (įgyvendinti, dalintis ir t. t.), bendradarbiavimo įgūdžiai ir gebėjimai. Anot B. Kairienės (2012, p. 37), ne tik strateginiuose Europos, bet ir Lietuvos dokumentuose dalyvavimas apibrėžiama kaip įvairių profesijų specialistų komandos teikiama pagalba ir susitelkimas bendrai spręsti dažniausias kompleksines problemas.

LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2010) „Dėl jaunimo politikos plėtros savivaldybėse 2010–2012 metų programos patvirtinimo“ užtikrina, kad savivaldybių įstaigos, įgyvendinančios jaunimo (šiuo atveju vaikų), veiktų kokybiškai, būtų skatinamas institucijų bendradarbiavimas ir pasikeitimas informacija.

Kaip teigia N. P. Večkienė, R. Brunevičiūtė ir J. Eidukevičiūtė (2018, p. 99), teigiamas bendradarbiavimas grindžiamas asmens palaikymo užtikrinimu, skatinimu pasitikėti savo galimybėmis, dėl to paprasčiau valdyti sudėtingas situacijas. Anot V. Gudžinskienės ir J. Gečienės (2018, p. 179), bendradarbiavimas atveria galimybę dalintis gerąja patirtimi, gerinti veiklos rezultatus ir, žinoma, kelti paslaugų kokybę. I. Zaleskienės ir L. Rutkauskienės (2004, p. 65) teigimu, bendradarbiavimas – vienas iš svarbiausių veiksnių, darančių įtaką kokybiškoms, kvalifikuotoms ir efektyvioms socialinėms paslaugoms bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tai yra:

1. Informacijos teikimas;
2. Programos, projektai socialinių paslaugų teikimui finansuoti;
3. Edukacinė veikla (mokymasis, kaip teikti kokybiškas paslaugas, rengti finansavimo projektus ir pan.).

R. Kontautienė (2004 p. 25) pabrėžia, kad svarbiausi bendradarbiavimo veiksniai yra konstruktyvi sąveika, jos dalyvių lygiavertiškumas, kai išlaikomas paritetas ir susitarimo galimybė. „Tai daro įtaką sistemos vystymuisi konkrečiomis pedagoginėmis sąlygomis iki jos kokybinio atsinaujinimo, suteikiančio naujų impulsų ir aplinkai, kurioje ši sistema funkcionuoja.“ Pasak A. Petrauskienės (2011, p. 45), bendradarbiavimas priklauso nuo organizacinės kultūros (administracijos paramos, specialistų autonomijos), reikalingų laiko sąnaudų, vietos, darbo krūvio, specialistų darbo su vaikais bendruomeninių vaikų globos namuose.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996) 52 str. pabrėžiama, kad „savivaldybės institucijos organizuoja, finansuoja ir daro prieinamas vaikui (šeimai) reikalingas paslaugas (socialines, švietimo, sveikatos priežiūros, taikinamojo tarpininkavimo), žiūri jų

kompleksiškumo, prioritetą teikia bendruomenės paslaugoms. Be to, vertina vaiko gerovės situaciją, užtikrina vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą, bendradarbiauja su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, kitomis vaiko teisių apsaugos institucijomis bei įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis“. Kitas dokumentas, kuriame pabrėžiamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, yra Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003), joje pažymima, kad įvairioms vaikų problemoms spręsti vystomos daugybės sričių paslaugos, sudaromi problemų sprendimo planai, skatinama institucijų sąveika, kooperuojamos lėšos, buriamos skirtingų specialistų komandos, stengiantis užtikrinti kiekvieno vaiko gerovę. Pasak N. P. Večkienės ir I. Dirgelienės (2010, p. 37), yra keli bendradarbiavimo organizavimo proceso etapai: įvertinimas, planavimas, įgyvendinimas, tikrinimas ir rezultatų etapų apžvalga, kurie išryškina socialinio darbuotojo gebėjimus ir sunkumus.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinis tarpinstitucinio bendradarbiavimo tikslas yra organizuoti bendrą veiklą, siekiant spręsti iškilusias problemas bei realizuoti norus. Per tinkamą ir atsakingą tarpinstitucinį bendradarbiavimą yra didinamos vaiko pasitikėjimo savimi ir kitais galimybės, gebėjimas tinkamai ir gerai veikti sudėtingose situacijose, atsiveria naujų patirčių. Tarpinstitucinį bendradarbiavimą kuruoja ir organizuoja savivaldybės institucijos, kurios išvien stengiasi užtikrinti vaiko gerovę.

1.3.2. Bendruomeninių vaikų globos namų specialistų bendradarbiavimas

Kaip teigia K. Viršulienė (2014 p. 14), „bendrauti reiškia įsigilinti, įsijausti į vidinę kito asmens situaciją, užmegzti ryšį, sąveikauti.“ Tai yra sudėtingas, daugialypis procesas. Poreikis bendrauti kyla iš „poreikio veikti kartu.“ Bendravimas apima: „komunikaciją (pasikeitimą informacija), interakciją (pasikeitimą veiksmais) ir socialinę percepciją (partnerio priėmimą ir supratimą).“ P. Dettmer, L. P. Thurston ir N. J. Dyck (2005, p. 41) pabrėžia svarbiausius tarpinstitucinio bendradarbiavimo etapus:

1. Pasiruošimas: institucijų darbuotojai mokosi (lanko kursus, seminarus), kelia kvalifikaciją, bendradarbiauja su kitų institucijų atstovais ir pan.;
2. Funkcijų numatymas: numatytoje veikloje aiškiai išskiriami vaidmenys, lygiavertiškumas, adekvatūs lūkesčiai, atsakomybės.

N. Miginis ir M. Ulozas (2010, p. 25–26) išskyrė svarbiausius tarpinstitucinio bendradarbiavimo darbo principus:

1. Planavimas: skirtingų profesijų specialistai siekia bendro tikslo, dėl kurio sudaro bendrus planus, programas ir numato priemones;
2. Funkcijų / vaidmenų pasidalinimas: kiekvienas atstovas tarpinstitucinį / tarpsektorinį bendradarbiavimą „papildo savo kompetencija“, neprisiima nebūdingų funkcijų ir nesprendžia problemų, kurios yra už jo kompetencijos ribų; taip galima veikti maksimaliai efektyviai, o žmogiškuosius išteklius išnaudoti optimaliai;
3. Sisteminis požiūris: įvairių sričių specialistai kompleksiškai sprendžia problemas, kad būtų pasiektas bendras tikslas;
4. Informavimas: bendradarbiaujant susipažįstama su kitų institucijų veikla ir specifika, dalinamasi svarbia informacija;
5. Išteklių optimizavimas: skirtingos institucijos bendram tikslui pasiekti sutelkia žmogiškuosius, materialinius ir kitus išteklius.

Bendruomeninių vaikų globos namų specialistams bendradarbiavimas yra svarbus, kad būtų atsižvelgta į vaiko gerovę. R. Raudeliūnaitės ir R. Paigozinos (2009 p., 140) nuomone, bendradarbiavimą reikia suprasti, kad „dirbama išvien, sutelktomis pastangomis.“ Bendradarbiavimo įgūdžių pasiekiama per darbo grupės įgūdžius, kurie siekiant tikslo padeda asmeniui susikalbėti, perteikti savo ir pasinaudoti kitų patirtimi. Todėl grupėje svarbu pasitikėti kitais, nenuvertinti kitų gebėjimų, minčių, darbų ir leisti kitiems pareikšti savo nuomonę, taip pat teikti <...> siūlymus“, domėtis kitais, padėti, dalintis priemonėmis. LR Vyriausybės nutarime „Dėl socialinių paslaugų planavimo metodikos patvirtinimo“ (2006) pabrėžiama, kad specialistų bendradarbiavimas turi būti grįstas diskusijomis, kompromisų paieškomis, požiūrio derinimu, dėmesiu ir pagarba įvairiems specialistų požiūriams bei nuomone. L. Dromantienė, V. Indrašienė, J. Sadauskas (2016 p. 14) pabrėžia, kad problema bus greičiau ir efektyviau išspręsta per kompleksinę pagalbą, kai darniai bendradarbiauja kitų sričių ir institucijų specialistai. To rezultatas – nauji bendruomeninių vaikų globos namų specialistų įgūdžiai, žinios, supratimas.

Kaip teigia N. P. Večkienė (2018 p. 16), įvairių sričių specialistų bendradarbiavimas tampa įdomus, kai tikslingai kuriama vienijanti ir visas šalis (klientą/pacientą, pagalbos teikėją) įgalinanti aplinka, kurioje dominuoja palaikantys santykiai, pasitikėjimas. Tokia aplinka „skatina dalyvauti, klausti ir priimti pagalbą.“ Norint bendro efektyvaus darbo, visų pirma svarbu sukurti tinkamą aplinką. Jeigu partneriai nepasitiki vieni kitų profesine kompetencija, kitus mato kaip nepatrauklias asmenybes, greičiausiai bendradarbiavimas nebus sėkmingas. Jei nuvertinama ar nepasitikima

partneriais, sunku dalytis informacija ir prašyti kitų pagalbos. Būtina, kad visi komandos nariai teigiamai nusiteiktų vieni kitų atžvilgiu, norėtų bendromis pastangomis padėti vaikui. Be to, pagalba vaikui nėra vienintelė nauda, kurią gali duoti bendradarbiavimas (Skučaitė ir Karmazė, 2011, p. 7–8). I. Leliūgienės (2015 p. 85) teigimu, bendradarbiaujant specialistams svarbiausia:

1. Bendrauti (komunikuoti);
2. Kooperuotis (skirtingų sričių specialistams / kolektyvams susivienyti bendram darbui, tikslui);
3. Koordinuoti (kryptingai ir suderintai veikti);
4. Sąveikauti (komandos nariai tai turi daryti nuolat);
5. Dalytis (patirtimi, žiniomis).

Pasak I. Leliūgienės (2015, p. 83), vaikų globos namai (socialiniai darbuotojai) ir mokykla (socialiniai pedagogai ir mokytojai) bendradarbiaudami siekia pozityvios vaiko socialinės, edukacinės raidos, rūpinasi auklėjimu, poilsiu, kultūros ir meno veikla, o jam augant padeda kaupti socialinę patirtį. Taigi socialiniam darbuotojui (globos namuose), o klasės auklėtojui (mokykloje) tenka svarbiausias vaidmuo rūpintis pozityvia vaiko socializacija.

Kaip teigia R. Kaffemanas (2004, p. 64), ugdytinis, ypač augantis globos namuose, turi tikėti „kognityvinės intelektinės ir vertybinės emocinės raidos galimybėmis“, ugdymo metodai – atitikti jo galimybes, interesus, taip pat skatinti aktyvumą, sąmoningumą bei savarankiškumą; o tėvai, pedagogai ir bendruomenė padėti „įgyti vertybinio, emocinio ir dorinio santykio su tikrove patirties.“ Pasak J. Adomaitienės ir R. Balčiūnienės (2017, p. 90), bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, pedagogai, medikai ir psichologai bendrai dirba ir kuria įvairias programas, padeda ugdytiniams susidoroti su problemomis. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2012) „Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo pakeitimo“, pažymima, kad dėl vaiko gerovės šeimynos (socialiniai darbuotojai) bendradarbiauja su įvairių sričių specialistais (specialiaisiais, socialiniais pedagogais, sveikatos priežiūros ir pan.), o šeimynos socialiniai darbuotojai – su mokykla ir / ar vietos bendruomene.

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomeninių vaikų globos namų specialistai dažniausiai bendradarbiauja su psichologais, sveikatos priežiūros specialistais, socialiniais ir specialiaisiais pedagogais, kitais specialistais. Bendradarbiaudami specialistai stengiasi užtikrinti

palankią, įgalinančią ir saugią aplinką vaikui bendruomeniniuose vaikų globos namuose, skatina jį pasitikėti savimi ir dalyvauti priimant jam svarbius sprendimus.

Apibendrinant visą skyrių galima teigti, kad dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo greičiau ir efektyviau sprendžiamos vaiko problemos, teikiama kompleksinė pagalba. Įvairių profesijų atstovai spręsdami su vaiko gerovės užtikrinimu susijusį klausimą siekia bendro tikslo, efektyvių priemonių, dalijasi patirtimi, gebėjimais ir įgūdžiais, prisiima atsakomybę už planuojamus rezultatus. Pagrindinis bendruomeninių namų specialistas, kuris bendrauja ir bendradarbiauja su kitomis institucijomis, yra socialinis darbuotojas, kuris tiesiogiai dirba su vaiku ir jo aplinka, stengiasi išspręsti kiekvieną vaiko problemą, pasitelkia kitų profesijų specialistus bendram darbui. Pagrindiniai dokumentai, kurie apibrėžia tarpinstitucinį bendradarbiavimą vaiko gerovei užtikrinti yra: LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2010) „Dėl jaunimo plėtros savivaldybėse 2010–2012 metų programos“ ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2007) „Dėl socialinės globos namų aprašo patvirtinimo; LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996); LR Vyriausybės nutarimas (2006) „Dėl socialinių paslaugų planavimo metodikos patvirtinimo“ ir Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003).

2. VAIKO DALYVAVIMO APTARTIS

Šiame skyriuje pateikiama kelių autorių: Abs (2006), Veldhuis (2006), E. Butkuvienės (2007), D. Gerulaičio (2007), Ž. Jonynienės (2009), R. Tijūnaitienės (2010), M. Damkuvienės (2010) nuomonės ir dalyvavimo sąvokos bei sampratos apibrėžimai. Išskiriamos ir plačiau apibrėžiamos keturios dalyvavimo (socialinio, politinio, ekonominio, kultūrinio) rūšys. Pateikiami dokumentai ir teisės aktai, kuriuose aprašoma vaiko teisė dalyvauti, būti išklausytam ir laisvai išsakyti nuomonę.

2.1. Dalyvavimo teorinė aptartis

Pasak A. Čepėnaitės (2000, p. 24), dalyvavimas, svarbiausia socialinės raidos dalis, sudaro „sąlygas žmonėms patiems pasiekti platesnių galimybių.“ Anot E. Butkuvienės (2007, p. 32), dalyvavimu asmuo arba bendruomenė veikia socialinę, ekonominę, kultūrinę ir t. t. žmogaus raidą ir įvairius procesus. gyvenimo Kaip teigia R. Tijūnaitienė ir M. Damkuvienė (2010, p. 125), dalyvavimas suvokiamas gana plačiai: nuo piliečių nuomonės išklausymo ar vienos srities veiklos iki vis didesnio koncentravimosi „į savanorišką, bendruomeninę veiklą“, įtaką, sprendimų priėmimą, paslaugų teikimą ir pan. I. Matonytė (2002, p. 7-8) rašo, kad dalyvavimas palankiausiai realizuojamas, kai visuomenė yra pilietinė, asmuo dalyvauja priimant visuomeninės veiklos sprendimus kaip bendruomenės narys.

Kaip teigia Ž. Jonynienė (2009, p. 54), kiekvienas asmuo turi teisę dalyvauti, daryti įtaką savo ir aplinkiniams įvykiams, o būdamas aktyvus proceso dalyvis jis ne tik turi teisių, bet ir įsipareigoja sau bei kitiems. R. Tijūnaitienė ir M. Damkuvienė (2010, p. 127) cituodamos Abs, Veldhuis (2006, p. 3–4) išskyrė keturias individo dalyvavimo rūšis:

1. Socialinis: savanoriška asocijuota narystė ar kita veikla;

2. Politinis: balsavimas šalyje rengiamuose rinkimuose ir referendumuose;

3. Ekonominis: darbas ir kt.;

4. Kultūrinis: kova su diskriminacija ir atskirtimi, kt.

P. Whiteley (2005, p. 8–14) pabrėžia penkis modelius, kurie apibūdina dalyvavimo svarbą:

1. Kognityvinis (pažinimo): tam tikra veikla pasirenkama, kai turima žinių ir norima jas gilinti, motyvas – pažintinis;
2. Racionalus: veikla pasirenkama racionaliai, t. y. dėl numanomos naudos;
3. Savanorystė: kai turima tam tikrų išteklių, pavyzdžiui, patirties, laiko, finansų ir kt., pasirenkama veikla, kurioje galima tuo pasidalinti.
4. Teisingumas: ypač jaunesnio amžiaus vaikams būdingas teisingumo jausmas, taigi jie veiklą renkasi tokią, kuri patenkintų jų arba šeimos narių, draugų, artimųjų poreikius, pavyzdžiui, ekonominius, kultūrinius ir t. t.;
5. Socialinis kapitalas: kai kuriems labai svarbūs socialiniai ryšiai, taigi jie veiklą renkasi tokią, kuriai reikia draugiškumo, supratimo ir pan.

Pasak D. Gerulaičio (2007, p. 39), dalyvauti – tai įsitraukti į daugelį procesų, visuomenės bei bendruomenės gyvenimą, šiuo atveju vaiko įsitraukimas dalyvauti bendruomeninių vaikų globos namų procese. Dalyvavimas pasireiškia per:

1. „Socialinį aktyvumą (socialinius kontaktus, aktyvų dalyvavimą visuomenės grupių (formalių ir neformalių) veikloje;
2. Identiteto kūrimą ir palaikymą (jis kuriamas per socialinę sąveiką, simbolinę interakciją. Kuo labiau asmuo sąveikauja (individais ar institucijomis), tuo daugiau apibūdinimų, bruožų, tapatumų įgyjama;
3. Sprendimų priėmimą (gebėjimas juos priimti rodo „moralinę, pilietinę, kognityvinę subjekto brandą.; vaikai, neįgalieji ir kt. grupės ar pavieniai asmenys „gali būti laikomi negebančiais priimti sprendimus“);
4. Savanorišką apsisprendimą veikti (kai nėra vidinio motyvo ir apsisprendimo, socialinis dalyvavimas neįmanomas)“.

Pasak I. Eskytės (2008, p. 145), teisingai ir kryptingai dalyvaudamas asmuo ugdo daugelį puikių savybių, pavyzdžiui, atsakomybę, gebėjimą laisvai pasirinkti ir planuoti ateitį, orumą, teisingumą ir kt. J. Ruškus (2007), G. Mažeikis (2007) bei S. Ebersoldas (2007) sutinka, jog pagrindiniai dalyvavimo bruožai yra: individualizacija, savarankiškumas, socialiniai įgūdžiai, lygiavertiškumas, teisingas konfliktų sprendimas ir kt. Kuo platesnis ir įvairesnis yra dalyvavimas,

tuo žmogus, šiuo atveju vaikas, yra visavertiškesnis tiek visuomenės, tiek socialinės aplinkos subjektas.

Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas asmuo turi teisę į dalyvavimą, būdamas aktyvus proceso dalyvis žmogus turi tiek teisių, tiek įsipareigojimų sau ir kitiems. Bendradarbiavimo svarba apibrėžtina penkiais modeliais: kognityviniu (pažinimo), racionalaus pasirinkimo, savanorystės, teisingumo ir socialinio kapitalo, tai rodo, kad asmuo kiekvieną veiklą gali pasirinkti pats, jam atrodančią tinkamiausią ir daugiausiai duodančią naudos. Taip pat dalyvavimas reiškiasi per socialinį aktyvumą, identiteto kūrimą ir palaikymą, paties žmogaus sprendimų priėmimą ir savanorišką apsisprendimą veikti, taip yra skatinamas aktyvus dalyvavimo proceso kūrimas ir platesnių galimybių paieška asmens gyvenime.

2.2. Vaiko teisė dalyvauti: teisinė apibrėžtis

Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996) nurodo, kad vaikas yra žmogus iki 18 metų (nebent įstatymai nustato kitaip); jei amžius nežinomas, bet yra priežasčių manyti, kad asmuo – nepilnametis, jis laikomas vaiku (kol bus nustatyta priešingai). Kaip teigia B. Kairienė (2012, p. 1444), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989) pripažįsta vaiką kaip savarankišką teisės subjektą, „kurio teisės apibrėžtos atskirai nuo šeimos“, taigi galima „autonomiškai vertinti“ jo „poreikius ir interesus“. Ji taip pat numato, kad vaikas lygiaverčiai gali bendrauti su suaugusiu, t. y. turi teisę „išsakyti savo nuomonę“ ir dalyvauti. Pasak I. Kerulienės (2010, p. 109), šios „teisės leidžia vaikams dalyvauti bendruomenės ar valstybės veikloje“: laisvai „reikšti savo nuomonę“, taip pat „pasisakyti apie tai, kas svarbu jų gyvenime“ ir t. t.

Anot I. Kerulienės (2010, p. 109), Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas nustato pagrindines vaikų teises, pareigas, laisves ir garantijas, ir pabrėžia, „jog svarbu užtikrinti vaikų egzistencijos, vystymosi, apsaugos bei dalyvavimo teisių apsaugą (tiek šeimose, tiek vaikų ugdymo institucijose).“ Kaip teigia Ž. Jonynienė (2009, p. 51), jau minėta JT konvencija pirmoji teisiškai įvardino ir įtvirtino „vaiko dalyvavimo teisę, įpareigojančią žmones išklausyti ir gerbti vaiko nuomonę, paisyti jos priimant vaikui svarbius sprendimus, kurti pasaulį vaikams bendradarbiaujant su vaikais.“ Pasak V. S. Glebuvienės ir A. L. Tarasonienės (2005 p. 9), dalyvavimo teisė suteikia vaikui teisę „laisvai reikšti savo nuomonę“, tai taip pat suprantama kaip teisė „būti išklausytam“, „jaustis svarbiam“ ar „pasitikinčiam“ ir pan.

Pasak JT vaiko teisių konvencijos (1989), vaikas turi teisę laisvai „dalyvauti žaidynėse“, pagal amžių – pramoginiuose renginiuose, visapusiškai – kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime (31 str.). 23 str. pabrėžiamas visavertis vaiko gyvenimas, kuris garantuoja „orumą“, ugdo „pasitikėjimą savimi“ ir leidžia „aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje.“ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2018 m. veiklos ataskaitoje minima, kad įgyvendinant svarbiausių tarptautinių ir šalies dokumentų nuostatas dėl „vaiko teisės į nuomonę, jos išklausymą ir vaiko dalyvavimą, svarstant ir (ar) priimant sprendimus, susijusius su vaiku“ svarbu išties atsižvelgti į jo nuomonę ir užtikrinti aktyvų dalyvavimą. „Vaikui negali būti daromas joks spaudimas, suvaržymas ar įtaka.“ Pasak LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996), vaikas turi teisę dalyvauti (10 str., 18 str., 19 str.):

1. Visuomeniniame gyvenime, organizacijų veikloje, taikiuose susirinkimuose;
2. Amžių ir brandą atitinkančiuose kultūros ir kt. renginiuose, sporto žaidynėse;
3. Mokytis ir „dalyvauti neformaliojo švietimo, saviugdos, kūrybinėje veikloje“.

LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011) 3 str. pabrėžia svarbiausius apsaugos, bendradarbiavimo, dalyvavimo apsaugos bei kitus pricipus. O Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (2016) 24 str. pabrėžiama, kad tiek valstybė, tiek privačios institucijos, atlikdamos su vaikais susijusius veiksmus, pirmiausia turi vadovautis vaikų interesais.

LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2007) „Dėl socialinės globos namų aprašymo patvirtinimo“ apibrėžiama, kad be tėvų globos likęs vaikas:

1. „Prieš tiekiant socialinę globą, parenkant globos namus ir apgyvendinant jam turi būti sudaromos sąlygos apsilankyti socialinės globos namuose, jis turi teisę pareikšti savo nuomonę dėl poreikių, parinktų globos namų tinkamumo ir pan.;
2. Socialinės globos įstaigoje įvertinami visi vaiko poreikiai (vystymosi, ugdymo, sveikatos, specialieji ir kt.), bet atsižvelgiama į šeimos situaciją, gebėjimus, socialinę riziką, jei yra negalią, amžių, lytį, brandą, religiją ir kitus ypatumus;
3. Vertinant, kokių konkrečiai paslaugų socialinės globos įstaigoje reikia vaikui, be jo, poreikių vertinime dalyvauja ir visi reikalingi specialistai;
4. Jis individualiai, bet pagal įstaigos nustatytą tvarką aprūpinamas būtiniausiais daiktais (drabužiais, avalyne, patalyne ir pan.), pagal galimybę vaikas turėtų dalyvauti ir pareikšti nuomonę įsigyjant juos;

5. Kai sprendžiami su juo susiję klausimai, pavyzdžiui, planuojant vizitą pas gydytoją, vaikui turėtų būti suteikta galimybė pareikšti nuomonę, poreikius, pritarimą bei dalyvauti šiuose procesuose;
6. Globos įstaiga turėtų padėti ir skatinti vaiką integruotis į visuomenę, dalyvauti jos veikloje“.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teisę dalyvauti apibrėžia LR vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996), JT vaiko teisių konvencija (1989), LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011) ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymai. Teisiniuose dokumentuose minima ir pažymima, kad kiekvienas vaikas turi teisę išsakyti nuomonę, teisę į orumą ir dalyvauti priimant svarbius sprendimus, susijusius su juo, taip skatinamas visavertis vaiko gyvenimas ir galimybė pasirinkti.

2.3. Dalyvavimo reikšmė vaikui, sprendžiant jam svarbius ir su juo susijusius sprendimus

„Aktyvus vaiko dalyvavimas planuojant su juo susijusią veiklą ir jo įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus, vaikas traktuojamas kaip esantis šeimos ir bendruomenės sistemos centras. Svarbu paminėti ir tai, jog šiuo požiūriu pabrėžiama vaiko gyvenimo, patirties, suvokimo ir konsultavimosi su juo svarba, siekiant nustatyti vaiko poreikius, priemones, kaip juos tenkinti“ (Tamutienė, 2018, p. 26). Pasak V. Petrylienės (2011, p. 23), „kai yra sprendžiamas kiekvienas su vaiku susijęs klausimas, turi būti privaloma užtikrinti, kad vaikas, gebantis reikšti savo pažiūras, būtų išklausytas tiesiogiai, o jeigu to padaryti neįmanoma, – per atstovą ir priimant sprendimą į jo norus būtų atsižvelgta, jeigu tai neprieštarauja paties vaiko interesams.“ J. Dudaitė ir B. Kairienė (2017, p. 82) pabrėžia, „kad vaikas yra aktyvus teisių subjektas“, jis gali „aktyviai dalyvauti priimant su juo susijusius sprendimus“, nes yra „pripažįstamas kaip visavertis žmogus“, taigi turi „teisę išreikšti savo pažiūras“ ir į jas „būtina atsižvelgti.“ Tiesa, jos pažymi, kad nenustatyta, „kada vaikas turi teisę reikšti savo pažiūras“. Šią teisę privalu garantuoti „visais su vaiku susijusiais atvejais“ ir sprendžiant „visus klausimus“, kurie domina vaiką ar turi jam įtakos.

Anot J. Stripeikienės (2017, p. 297), kalbant apie pagalbą vaiko teisėms, daug dėmesio skiriama vaiko dalyvavimo procesui, tarkim, įvertinti jo interesus galima atsižvelgiant į emocinę būseną ir jo nuomonę. JT vaiko teisių konvencija (1989) – pirmas dokumentas, įtvirtinęs, kad vaikas turi teisę būti išklausytas, o tai yra jo „teisės į pagarbą dalis“. JT vaiko teisių konvencijoje (1989) 12 str. taip pat sakoma, kad kiekvienas vaikas, kuris gali formuluoti savo pažiūras, turi teisę

laisvai jas reikšti visais jam svarbiais klausimais ir į jo pažiūras turėtų būti deramai atsižvelgta pagal amžių ir brandumą. Vaikas turi būti laikomas aktyviu teisės subjektu, todėl pagrindinis JT vaiko teisių konvencijos (1989) tikslas – pabrėžti, jog žmogaus teisės taikomos ir vaikui, o atskirų vaiko teisių išskyrimas jokiu būdu nereiškia, kad kitos teisės, neįvardytos kaip vaiko teisės, yra neginamos ar neužtikrinamos vaikui. B. Kairienė ir R. Žiemienė (2007, p. 45), pabrėžia, kad vaikas tapo aktyvus teisės subjektas, visavertis žmogus, kuris ne tik turi teisę reikšti savo pažiūras, kartu jis įgijo galimybių „dalyvauti įgyvendinant ir ginant savo teises.“

D. Wetzelhütter ir J. Bacher (2015, p. 113), cituodami R. Hartą (1992), nurodė, kad dalyvavimas apibrėžiamas kaip įtakos sprendimų pasidalinimas gyvenime ir bendruomenėje. Dalyvavimas apibūdinamas kaip kolektyvinio sprendimo priėmimas. Todėl sukurtas dalyvavimo modelis, kurį sudaro ir dalyvavimo, ir nedalyvavimo pakopos.

R. Hart (1997), U. Pötsönen (2013), D. Wetzelhütter ir J. Bacheris (2015) mini vaiko dalyvavimą, išskirdami dalyvavimą pakopomis:

1. Paskirtas, bet informuotas (Hart, 1997) įvardijo kaip socialinę mobilizaciją) apibūdina procesą, kai vaikas informuojamas apie tam tikrus veiksmus, susijusius su juo pačiu, iš anksto, o suaugęs prašo grįžtamojo ryšio, tačiau vaikas nedaug ką gali pakeisti;

2. Konsultuojamas ir informuojamas – prieš visus planuojamus su vaiku susijusius sprendimus konsultuojamasi su vaiku skirtingomis komunikacijos priemonėmis ir stengiamasi atsižvelgti į vaiko atsakymus;

3. Suaugusio inicijuotas ir bendrai priimtas sprendimas su vaiku – suaugęs inicijuoja sprendimų planą, viską aptaria su vaiku ir leidžia jam išsisakyti;

4. Vaiko inicijuotas ir bendrai priimtas sprendimas su suaugusiu – paskutinėje pakopoje apibūdinamas tinkamiausias, pozityviausias ir giliausias vaiko dalyvavimas. Tai vaikas inicijuoja sprendimų planą, bendrauja su suaugusiu ir kartu priima tinkamiausią sprendimą, o suaugęs padeda tai įgyvendinti.

Taip pat pažymėtini ir nedalyvavimo laipteliai:

1. Manipuliacija (angl. *manipulation*) – kai vaikas neturi realių galimybių paveikti sprendimus, susijusius su juo, jis neinformuojamas apie sprendimus bei negali išsakyti savo nuomonės;
2. Įrengimas (angl. *decoration*) – vaikas yra naudojamas, prisidengiama juo, tai yra apsimestinis, melagingas dalyvavimas;
3. Tokenizmas (angl. *tokenism*) – kai vaikui suteikiamas balsas išsakyti savo nuomonę ir sprendimus, bet į tai nekreipiama dėmesio, teigiama, kad vaikas visai nepasiruošęs priimti tinkamų sprendimų.

Anot L. Miltenienės (2010, p. 30), kai suteikiama reikiama informacija ir leidžiama vaikui dalyvauti priimant sprendimus, jis geriau pažįsta ir vertina save. O kai yra sukuriama tinkama aplinka, vaikas gali geriau pažinti savo problemą, ją aptarti su suaugusiais ir kartu spręsti. Per tokios aplinkos sukūrimą ir įsitraukimą vaikas geriau geba save kontroliuoti, išmoksta planuoti, kartu įgyja atsakomybės, tvirčiau save vertina, didėja savarankiškumas. L. Žalimienė (2007, p. 102) teigia, kad socialinėje globoje vaikas turėtų dalyvauti pagal savo galimybes, pavyzdžiui, individualus socialinės globos planas sudarytas ar peržiūrimas, tokiu atveju vaikas pagal amžių ir brandą dalyvauja vertinant savo ISGP įgyvendinimą.

ES pagrindinių teisių chartijos (2016) 24 str. pabrėžiama, kad, be teisės į gerovę, kurią užtikrina apsauga ir globa, vaikas gali laisvai reikšti savo nuomonę, pagal amžių ir brandą dalyvauti sprendžiant su juos susijusius klausimus.

Apibendrinant galima teigti, kad savo pažiūras suformuoti galintis vaikas turi teisę laisvai išsakyti savo nuomonę jam svarbiais klausimais; į kiekvieną vaiko norą dalyvauti ar reikšti savo mintis turi būti tinkamai atsižvelgta pagal jo amžių ir brandą. Išklausant vaiko nuomonę ar išreikštą norą dalyvauti, labai svarbu atsižvelgti ir į jo emocinę būseną, įvertinti jo interesus. Kiekvienas vaikas turi būti aktyvus teisių subjektas, jis jausis visavertis visuomenės dalyvis, kai galės drąsiai išsakyti savo nuomonę ir dalyvauti priimant sprendimą jam rūpimais klausimais. Svarbu paminėti, kad tinkamiausias ir giliausias vaiko dalyvavimas pasireiškia per R. Hart (1997) dalyvavimo lygmenis, kai vaikas pats inicijuoja sprendimą, dalinasi su suaugusiu, o suaugęs padeda įgyvendinti vaiko siūlomus sprendimus, tik per tokį dalyvavimą vaikas galės tinkamai išreikšti save ir jaustis visaverčiu savo gyvenimo dalyviu.

3. VAIKŲ TEISĖS DALYVAUTI SVARSTANT JIEMS SVARBIUS IR SU JAIS SUSIJUSIUS SPRENDIMUS ĮGYVENDINIMAS BENDRUOMENINIUOSE VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE: EMPIRINIS TYRIMAS

3.1.Tyrimo metodologija

A. Gintalo (2011, p. 986) teigimu, medotologija – tai mokslas apie veiklos organizavimą, kuri pasižymi produktyvia veikla, nukreipta į objektyviai ar subjektyviai gaunamą naują rezultatą, kuriam reikia organizacijos, metodų sistemos taikymo. Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016, p. 14–15), atliekant mokslinį tyrimą labai svarbu įsigilinti į duomenų rinkimo metodus, kurie puikiai atliepia metodologijos prielaidas, leidžia surinkti gausių ir unikalių duomenų, labiau įsigilinti į tyrimo dalyvių nuomonę. Taip pat moksliniu tyrimu siekiama atskleisti tiriamo „reiškinio visumą įprastame kontekste“, taigi tiriamas įprastas gyvenimas ir jame vykstančios įvairios veiklos rūšys bei socialinės sąveikos.

Tyrimo tipas. Šiam darbui bus naudojamas kokybinis tyrimas. Kaip teigia V. Žižiūnaitė ir S. Sabaliauskas (2017 p. 69) „kokybiniai tyrimai grindžiami ne skaitmeninės informacijos analize, o interpretacine paradigma. Tai suponuoja ir savitą socialinio pasaulio, socialinių veikėjų, tyrėjo ir objekto santykio suvokimą. Kokybiniai tyrimai leidžia tyrinėti situacijas bei įvykius natūralioje aplinkoje bei siekia aprašyti, arba suprasti, tyrimo reiškinį, atskleisti pojūčių, patirties, išgyvenimų prasmes“. Pasak K. Kardelio (2002, p. 103), kokybinis tyrimas dažniausiai remiasi į veiklos stebėjimą, kai žmonės atlieka tam tikras užduotis, analizavimą, pokalbį, o dažniausiai ir tiesioginį tyrėjo dalyvavimą ir atskleidžia socialinės erdvės įvykius, socialinius ryšius, ką jie reiškia tyrimo dalyviams, tai yra nauja ar sena ir pan.

Tyrimo metodai. Siekiant išsiaiškinti, kokiais būdais bendruomeninių vaikų globos namų vaikai realizuoja teisę dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus, pasitelkta socialinių darbuotojų patirtis bendruomeniniuose vaikų globos namuose, tyrime taikyti duomenų rinkimo ir analizės metodai.

Duomenų rinkimas. Pasirinktas pusiau struktūrizuotas interviu metodas, kadangi, I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016, p. 20) teigimu, pusiau struktūrizuotame interviu iš anksto

sudaromas klausimynas (numatomos temos ir svarbiausi klausimai), bet interviu metu griežtai juo nesekama, atsižvelgiama į situaciją, tarkim, gali keistis formuluotės, tvarka, atsirasti papildomų klausimų ir t. t. Kaip teigia B. Bitinas (2006, p. 11), „kokybiniam tyrimui būdingas atvirumas“, t. y. tyrėjas formuoja tik bendrą hipotezę, kuri, atsižvelgiant į tyrimo metu gautą informaciją, gali būti pildoma, taisoma ir pan. Iš anksto numatomi atviri klausimai, tačiau pagal ankstesnę informaciją jie gali būti keičiami. Tyrėjas fiksuoja tik tai, kas vertinga kokybinėms išvadoms, o realias situacijas nagrinėja neturėdamas išankstinių nuostatų (žr. 2 priedą).

Interviu pasitelkta programa „Microsoft Teams“, vidutiniškas vieno interviu laikas 35–45 min.

Duomenų analizės metodas. Duomenims analizuoti pasirinkta turinio analizė. Kaip teigia I. Melnikova (2017, p. 37), atviri klausimai leidžia tiriamiesiems atsakyti laisvai, nes neriboja konkretūs atsakymai, jie gali pateikti savų įžvalgų, pastebėjimų, požiūrių ir atskleisti tiriamą problemą kitu aspektu nei numanė tyrėjas.

Įrašyti interviu apdoroti pagal kokybinio tyrimo transkripcijos principus, paminint įvairias pauzes, kalbos garsumą, emociškai ištartus žodžius, tonaciją, naujažodžius (Kazlauskienė ir Raškinis, 2013, p. 105). Interviu padalinti į keturias grupes pagal klausimyno blokus. Interviu atsakymai buvo analizuojami ir sudėliojami pagal kategorijas ir subkategorijas.

Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016, p. 319), numatyti tokie kokybinio interviu turinio analizės žingsniai:

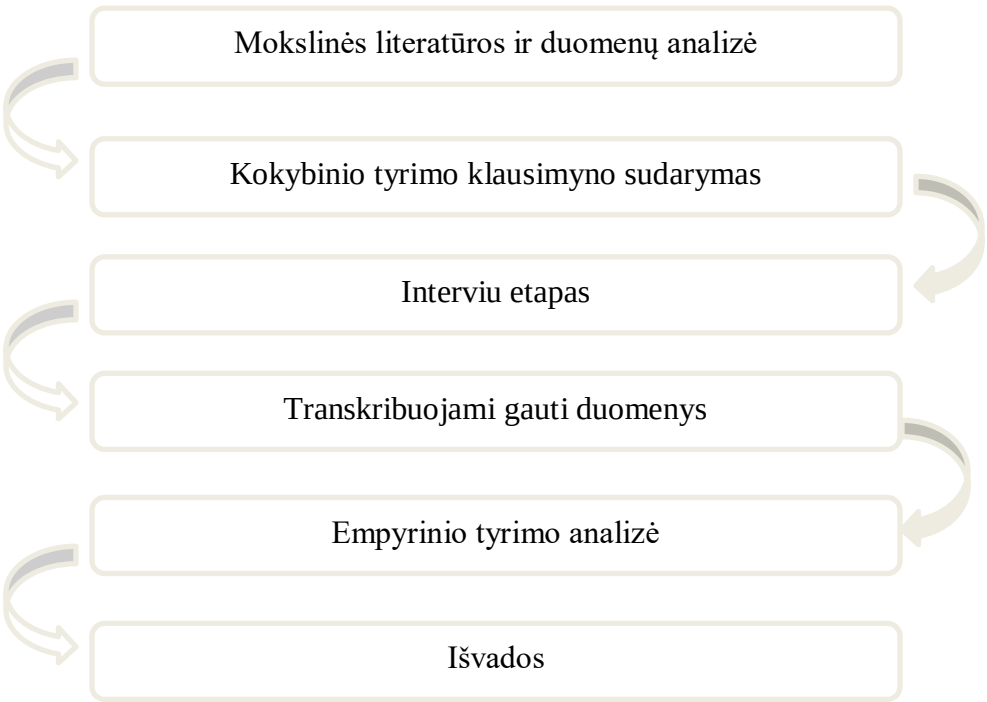
1. Surinkta gausi medžiaga;
2. Garsinis įrašas paverčiamas tekstu;
3. Teksto kodavimas;
4. Kuriamos kategorijos ir subkategorijos;
5. Lyginama su moksline literatūra;
6. Interpretuojami rezultatai.

Tyrimo metodo pagrindimas. Pasak I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016, p. 13), kai tyrimo dalyviams pateikiami atviri interviu klausimai, kurie nepateikia numatytų atsakymų, jie skatina atsakyti giliau, plačiau, subjektyviau. Šiuo atveju, kai informantai yra socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, tiesioginį darbą su vaikais, kokybinis tyrimas leis labiau įsigilinti į socialinių darbuotojų patirtis, patiriamus sunkumus ir iššūkius. Pagal B. Bitiną, V. Žyžiūnaitę ir L. Rupšienę (2008, p. 38) kokybiniam tyrimui skirtas „mokslinės žvalgybos“ vaidmuo, tinkamas pasirinktam pažinimo objektui aprašyti.

Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016 p. 80) interviu metu siekiama suprasti reiškinį „iš vidaus“, t. y. iš tyrimo dalyvio perspektyvos. Norint tai pasiekti, būtina sugebėti užmegzti nuoširdaus pasitikėjimo ryšį tarp tyrėjo ir tyrimo dalyvio, užduodami klausimai turi būti iš tiesų atviri, leidžiantys apčiuopti tyrimo dalyvio perteikiamą prasmę, o ne įsprausti į išankstines tyrėjo pateiktas alternatyvas, tyrėjas turi gebėti palaikyti pokalbį, skatinti tyrimo dalyvio norą atsiverti (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Tyrimo instrumentas. Tyrime taikytas pusiau struktūrizuotas interviu metodas, kuriam sukurtas 3 blokų klausimynas (žr. 1 priedą). Pirmas klausimyno blokas skirtas išsiaiškinti, socialinių darbuotojų pagalbos teikimo kontekstą bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kaip vaikui yra pritaikyta aplinka pagal individualius vaikų poreikius, kaip socialiniai darbuotojai stengiasi sukurti aplinką, kad vaikas jaustųsi saugus ir būtų užtikrinta teigiama emocinė aplinka. Antras blokas skirtas išanalizuoti bendradarbiavimą tarp skirtingų sričių profesionalų, užtikrinant vaiko gerovę. Ir trečiuoju klausimų bloku stengiamasi per socialinių darbuotojų asmenines patirtis išanalizuoti vaiko dalyvavimą bendruomeniniuose vaikų globos namuose priimant jam svarbius sprendimus.

Tyrimo eiga. Tyrimo eigą sudarė šeši etapai (žr. 1 pav.):

1 pav. Tyrimo eiga

1. Pirmame etape analizuota lietuvių ir užsienio autorių moksliniai šaltiniai, literatūra, teisės aktai bei dokumentai;
2. Antrame etape pagal lietuvių ir užsienio autorių mokslinę literatūrą sudėlioti kokybinio interviu klausimai;
3. Trečiame etape imti interviu nuotoliniu būdu;
4. Ketvirtame etape gauti duomenys transkribuoti ir koduoti;
5. Penktame etape gautus duomenis analizuojame;
6. Šeštame etape rašomos gautos išvados.

Tyrimo organizavimas. Tyrimu siekta išanalizuoti, kokiais būdais bendruomeninių vaikų globos namų vaikai realizuoja teisę dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus (pagal socialinių darbuotojų patirtį). Tyrimas atliktas nuotoliniu būdu, pasitelkiant programą „Microsoft Teams“, 2020 m. vasario–kovo mėnesiais. Jame dalyvavo 7 socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kurie buvo atrinkti tikslinės atrankos būdu.

Kad būtų laikomasi konfidencialumo principo, informantai buvo koduojami raidžių simboliais (A,B,C ...) ir surašomas tiriamųjų metų patirtis, bendruomeniniuose vaikų globos namuose (žr. 1 lentelę)

1 lentelė. Duomenys apie tiriamuosius.

Tiriamiji, užkoduoti raidėmis (A,B,C...)	Darbo patirtis, bendruomeniniuose vaikų globos namuose
A	4 metai
B	3 metai
C	1,5 metai
D	3 metai
E	3 metai
F	1,5 metai
G	9 metai

Tyrimo imtis. Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016 p. 37), neretai parankiau mažiau tyrimo dalyvių, nes tokius atvejus galima išnagrinėti nuodugniau, be to, dalyviai turėtų geriausiai „geriausiai atspindėti ir (ar) informuoti apie tiriamąjį reiškinį“, kad būtų galima geriau jį suprasti. Tyrime dalyvavo 7 socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, taikyti atrankos kriterijai:

1) socialinio darbo patirtis (mažiausiai 3 metai);

2) socialinio darbo patirtis dirbant su vaikais bendruomeniniuose vaikų globos namuose (mažiausiai 1 metai);

3) laisvas, savanoriškas dalyvavimas tyrime.

Tyrimas rėmėsi prisotinimo principu, G. Paurienės (2014, p. 182) teigimu, duomenys nustojami rinkti, kai visos kategorijos prisotinamos, t. y. daugiau neberandama naujų kategorijos duomenų.

Tyrimo rezultatų pateikimas. Tyrimas pateikiamas interpretuojant ir pagrindžiant tyrimo metu gautą informaciją. Kaip teigia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016 p. 330-332) „skaitant tekstą, sunku nuspėti asmens emocijas, reakcijas, charakteringą, kalbos greitį, balso stiprų pakeitimą, todėl tam fiksuoti naudojama daugybę sutartinių ženklų. Nors tyrimo dalyvių kalba perrašoma netaisyta, pats interviu išrašas turi tam tikrą formatą. Simbolių naudojimas interviu išrašuose suteikia daug informacijos apie interviu dalyvių kalbos tempą, garsines variacijas, pauzes, garsų ilginimą, nebaigtus žodžius, charakteringą įkvėpimą ir iškvėpimą, apie techninius aspektus“ (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Naudojama simbolių reikšmė pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė. Transkribcijos simboliai.

Simbolis	Reikšmė
(...)	Pauzė
~	Nebaigtas žodis/nutylėjimas
:	Ištęstas garsas

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo laikomasi etikos taisyklių. I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016, p. 56) teigimu, kokybinio interviu proceso esmė yra labai intensyvi tyrėjo ir tyrimo dalyvio sąveika, dėl to kyla keli saviti iššūkiai etikos požiūriu: interviu metu išlikti kuo neutralesniam, nevertinti tyrimo dalyvio; neįsivelti į diskusiją; vengti tyrimo dalyvį traumuojančių klausimų; ir kartu išlikti refleksyviam, reaguojančiam, valdyti ir skatinti interviu. Tyrėjas tyrimo metu ir po jo privalo laikytis konfidencialumo ir anonimiškumo principų; saugoti tiriamųjų privatumą; negali tretiesiems asmenims atskleisti jokių duomenų ir informacijos; surinktą

medžiagą, duomenis, informaciją naudoti tik šio darbo tyrimo tikslais; be to, užtikrinti tyrimo dalyvių saugumą ir kt. teises.

Svarbiausias etikos taisyklių reikalavimas – kad tiriamasis pats sutiktų dalyvauti tyrime, laisvai, gerai informuotas. Taigi asmuo laisvai gali išreikšti norą dėl dalyvavimo tyrime, kaip ir nutraukti dalyvavimą tyrime, kada jis nori, neatsakyti į klausimus ir pan. Dar vienas svarbus reikalavimas – užtikrinti saugumą ir vengti moralinės žalos, kad nepablogėtų tyrimo dalyvių padėtis nei asmenine (šeimos), nei visuomenine (darbe, bendruomenėje ir pan.) prasmėmis, jie liks emociškai saugūs, o interviu nesukels nemalonių ar skausmingų prisiminimų, apie kuriuos „ne tik negalės kalbėti, bet ir bus labai skaudu prisiminti“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p. 63–65).

Tyrimo ribotumas. Atliekant kokybinį interviu pastebėta, kad socialiniai darbuotojai ne visada noriai ir išsamiai atsakė į klausimus, susijusius su vaiko dalyvavimu bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Pastebėta, kad kai kuriai klausimais, atsakymai buvo paviršutiniški, todėl tokiu atveju reikėjo klausimą perklausti pakartotinai, kad tyrimo dalyviai išsamiau išsakytų savo nuomonę, tačiau pabrėžtina, kad ne visi dalyviai norėjo atvirauti apie patiriamus sunkumus ar iššūkius.

3.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė

Šioje dalyje bus pateikiama tyrimo metodologija, gauti empirinio tyrimo rezultatai, jų analizė. Pateikiama tyrėjo diskusija, gautos išvados ir rekomendacijos.

3.2.1. Socialinės pagalbos, teikimo bendruomeniniuose vaikų globos namuose kontekstas

Socialiniai darbuotojai, dirbantys tiesioginį darbą su vaikais, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, turi savo darbo specifiką ir funkcijas, kurias turi vykdyti užtikrinant vaiko gerovę, ko pasekoje darbuotojams atsiranda vis daugiau sunkumų, kuris tiesiogiai siejasi su darbo funkcijomis. Klausimas pokalbio pradžiai pasirinktas todėl, kad sukurti pasitikėjimu grįstą pokalbio su tyrimo dalyviais atmosferą. Pristatant tyrimą yra labai svarbus socialinių darbuotojų darbo kontekstas, todėl tyrimo dalyvių buvo klausiama su kokiais sunkumais susiduria dirbdami bendruomeninių vaikų globos namuose, išskirtos trys kategorijos – **darbuotojų patiriami sunkumai, socialinių darbuotojų sunkumai, susiję su tiesioginio darbo krūviu didėjimu,**

neigiami santykiai su gyvenamąja aplinka. Išanalizavus tyrimo dalyvių pasisakymus apie patiriamus sunkumus, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, buvo išskirtos 5 subkategorijos: vaikų priklausomybė; vaikų nenoras lankyti ugdymo įstaigos; padidėjęs darbo krūvis ne pagal pareigas; papildomos funkcijos; negatyvus kaimynų požiūris į bendruomeninių vaikų globos namų kaimynystę; įtempti darbuotojų tarpusavio santykiai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Socialinių darbuotojų sunkumai, dirbant bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Darbuotojų patiriami sunkumai, susiję su vaikų netinkamu elgesiu	Vaikų priklausomybė	„... kyla ir dėl alkoholio bei narkotinių medžiagų vartojimo...“ (A) „... daug vaikų turi priklausomybių problemų...“ (C) „...grįžta namo neblaivūs, kai turi vaikai turi tam polinkį...“ (G)
	Vaikų nenoras lankyti ugdymo įstaigos	„... sunkumai pasitaiko motyvuojant vaikus mokytis, nuolat lankyti mokyklą...“ (A) „...turėjo dar daugiau sunkumų mokykloje ir tai labai sunku...“ (D) „...prie viso šito seka ir mokyklos nelankymas, pabėgimai iš pamokų...“ (G)
Socialinių darbuotojų sunkumai, susiję su tiesioginio darbo krūviu didėjimu	Padidėjęs darbo krūvis, ne pagal pareigas	„...padaugėjo darbo socialiniams darbuotojoms... dabar visais reikalais turime užsiminėti mes...“ (D) „... papildomais darbo krūviai, kurie visai neįeina į mūsų pareigybių aprašymus...“ (E)
	Papildomos funkcijos	„...anksčiau pavyzdžiui seselės nuveždavo vaikus pas gydytojus, socialinės tvarkydavo mokyklos reikalus, o dabar mes...“ (D) „...Gyvename name, atsirado kiemas ir sodas, kurį turime prižiūrėti taip pat mes...“ (E)
Neigiami santykiai su gyvenamąją aplinka	Negatyvus kaimynų požiūris į bendruomeninių vaikų globos namų kaimynystę	„... tai santykį su kaimynais... kaimynai labai kreivai į mus žiūrėjo, tai sukeldavo tokią, kaip ir nemalonią atmosferą...“ (D) „...kaimynai žiūri labai skeptiškai, kad šalia jų gyvena vaikai iš globos namų...“ (G)
	Įtempti darbuotojų tarpusavio santykiai	„... jei vaikas neklauso ar išsidirbinėja dažniausiai vakarais, tai padėjėjai liepia eiti anksčiau miegoti ar neleidžia jiems žiūrėti televizorio ar būti prie kompiuterio, mums vaikas viską pasako, tada mes stengiamės kalbėtis su tuo darbuotoju...“ (B) „...Bet kita sunkumų medalio pusė yra santykis tarp darbuotojų... visos darbuotojos labai skirtingos...“(C)

Socialiniai darbuotojai dirbdami tiesioginį darbą su vaikais, susiduria su nemažai sunkumų apie kuriuos kalbėjo tyrimo dalyviai. Išanalizavus socialinių darbuotojų interviu, buvo išskirta subkategorija - vaikų priklausomybė. Tyrimo dalyviai aiškiai pabrėžė sunkumą susijusį su vaikų priklausomybėmis, bendruomeniniuose vaikų globos namuose: *„daug vaikų turi priklausomybių“,* (C) *„grįžta namo neblaivūs“* (G). Kaip žinoma, kad Lietuvoje vaikams yra nustatytas privalomas mokymasis iki 16 metų, tai reglamentuoja Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011) 2 str. 21 p. (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011). Analizuojant tyrimo dalyvių interviu, buvo išskirta subkategorija - vaikų nenoras lankyti ugdymo įstaigos. Socialiniai darbuotojai, dirbdami bendruomeniniuose vaikų globos namuose, su mažesniais nei 16 metų amžiaus vaikais, paminėjo sunkumą, kurį patiria dirbdami tiesioginį darbą su vaikais, kad vaikai nenori lankyti ugdymo įstaigos: „*motyvuojant vaikus mokytis, nuolat lankyti mokyklą“* (A), *„daugiau sunkumų mokykloje“* (D). Pažymėtina, kad socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, funkcijos yra reglamentuotos socialinių darbuotojų pareigybės aprašymuose. Išanalizavus gautus duomenis, buvo išskirtos dvi subkategorijos - padidėjęs darbo krūvis ne pagal pareigas; papildomos funkcijos. Tyrimo dalyviai teigė, kad persikrausčius iš institucinių vaikų globos namus į bendruomeninius vaikų globos namus padidėjo darbo krūvis ir atsirado papildomos funkcijos socialiniams darbuotojams, kurių vykdyti nereikėjo: *„padaugėjo darbo“* (D),*“ papildomais darbo krūviai, kurie visai neįeina į mūsų pareigybės aprašymus“* (E), *„anksčiau, pavyzdžiui, seselės nuveždavo vaikus pas gydytojus, socialinės tvarkydavo mokyklos reikalus, o dabar mes“* (D). Išanalizavus tyrimo dalyvių interviu, apie neigiamus santykius su gyvenamąja bendruomeninių vaikų globos namų aplinka, buvo išskirta subkategorija - negatyvus kaimynų požiūris į bendruomeninių vaikų globos namų kaimynystę. Vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, labai svarbi yra gyvenamoji aplinka, kad vaikas joje jaustųsi gerai, tačiau tyrimo dalyviai teigė, kad atsikrausčius į bendruomeninius vaikų globos namus, labai pasimatė negatyvus kaimynų ir gyvenamosios aplinkos požiūris į juos: „*kaimynai labai kreivai į mus žiūrėjo“* (D), *„kaimynai žiūri labai skeptiškai“* (G). Išanalizavus socialinių darbuotojų patirtis buvo išskirta subkategorija - įtempti darbuotojų tarpusavio santykiai. Informantai akcentavo, kad persikrausčius į bendruomeninius vaikų globos namus keitėsi ir darbuotojų ratas, todėl atsirado ir įtempti darbuotojų tarpusavio santykiai, kuriuos vaikai dažnu atveju mato ir girdi: *„mums vaikas viską pasako, tada mes stengiamės kalbėtis su tuo darbuotoju“* (B), *„sunkumų medalio pusė yra santykis tarp darbuotojų“* (C).

Apibendrinus gautas tyrimo dalyvių įžvalgas, galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, dirbdami tiesioginį darbą su vaikais, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, susiduria su sunkumais, tokiais, kaip vaikų priklausomybės, motyvacijos stoka lankyti ugdymo įstaigas. Persikrausčius į bendruomeninius vaikų globos namus, socialiniams darbuotojams pasijuto didesnis darbo krūvis. Tyrimo dalyviai taip pat išryškina netinkamą ir neigiamą gyvenamosios kaimynystės požiūrį į vaikus, kuris vaikams nėra priimtinas bei įtemptus socialinių darbuotojų tarpusavio santykius, kuriuos vaikai tiesiogiai mato ir girdi. Per susidariusius neigiamus darbuotojų santykius, vaikas gali išgyventi negatyvias emocijas, kurios gali pasireikšti pakitusiame vaiko elgesyje.

3.2.2. Aplinkos pritaikymas, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, atsižvelgiant į vaiko norus ir poreikius

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2020) „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo“ minima, kad vaikui, gyvenančiam bendruomeniniuose vaikų globos namuose, reikalinga į šeimos struktūrą panaši aplinka, kurioje jam yra sudarytos pačios palankiausios sąlygos augti, tobulėti ir ugdytis. Vaiko aplinka turi skatinti saugumo, pilnavertiškumo ir teigiamų emocijų pojūtį, dėl kurių vaikas jausis užtikrintas šeimynos ir visuomenės dalyvis ir į kurio individualius norus bus atsižvelgta. Tyrimo metu informantų buvo klausiama, kaip yra pritaikyta ir sukurta aplinka, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir norus. Išanalizavus informantų patirtis, buvo išskirtos dvi kategorijos – **aplinkos sudarymas pagal vaiko norus, aplinkos sukūrimas**, **užtikrinant vaiko teigiamą emocinę aplinką**. Išanalizavus socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, pasisakymus apie aplinkos sudarymą ir pritaikymą, buvo išskirtos 7 subkategorijos: kambario įsirengimas; kambario draugo pasirinkimas, atsižvelgiant į vaiko norus; vaiko artimas ryšys su darbuotoju; galimybė kalbėtis individualiai su darbuotoju, kassavaitiniai šeimynos susirinkimai, atsižvelgiant į vaiko emocijas; pokalbių inicijavimas; teigiamos emocinės aplinkos palaikymas. (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Aplinkos pritaikymas bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Aplinkos sudarymas pagal vaiko norus	Kambario įsirengimas	“… jie gali patys persistatyti kambarius, susidėti daiktus, susiklijuoti plakatus, nuotraukas, kaip patys to nori…” (B) “… gali savo kambarį dekoruoti, kaip nori, ta prasme, nuotraukos, daiktai ir visa kitą…” (C) “gali savo kambarį įsirengti, kaip jis nori, pavyzdžiui, persistumdyti baldus…” (D) “… kambarius apsistatę ir susitvarkę, kaip jie patys nori,

		baldai stovi, kaip patys pasistatę…" (E) "…dekoruoti sienas plakatais, lipdukais, piešiniais, baldus taip pat persistatyti pagal save, kaip jam patogiau…" (F) "…savo kambarius gali įsikurti patys, baldus persistatyti, kaip jiems patogiau, nors pas mus yra nedideli kambariai, tačiau vaikai gali juos įsikurti jaukiai..." (G)
	Kambario draugo pasirinkimas, atsižvelgiant į vaiko norus	"… patys renkasi su kuo nori gyventi kambariuose…" (A) "… kuo maloniau gyventi savo kambaryje, sutarti su kambario draugu…" (B) "… vaikai gali išsakyti savo norus, kas su kuo norėtų gyventi…"(F)
Aplinkos sukūrimas, užtikrinant vaiko teigiamą emocinę aplinką	Vaiko artimas ryšys su darbuotoju	"… turime programą "Savas asmuo", kai darbuotojai vaikams yra savi asmenys ir užmezga artimus ryšius…" (B) "… darbuotojų, kurie su vaikais dirba ilgą laiką, todėl vaikai jais labai stipriai pasitiki…" (E) "… vaikai yra išsirinkę mėgstamus darbuotojus su kuriais turi artimą tarpusavio ryšį…" (F) "
	Galimybė kalbėtis individualiai su darbuotojais	individualiai priėjęs prie darbuotojo, vaikas dažniausiai pasako…" (C) "… esant poreikiui individualiai pasikalbėti su darbuotoju, kitom darbuotojom su kuriuo vaikas turi kontaktą…" (D)
	Kassavaitiniai šeimynos susirinkimai, atsižvelgiant į vaiko emocijas	"… turime kassavaitinius susitikimus, kuriuose aptariame kas kiekvienam vaikui yra sunku ant širdies tuo momentu, kaip jis jaučiasi…" (C) "… apsitarimas toks mini… vaikas pasisako, kaip jam sekėsi, gal kokių sunkumų turi, gal kokių skausmų…" (D)
	Pokalbių inicijavimas	"… tad reikia paraginti išsakyti savo nuomonę, stengiamės juos motyvuoti…" (A) "… diskutuojame, kalbame su jais, aišku dar taikome ir žaidimus visokius, pavyzdžiui "Alias"…" (C) "…būdami kartu inicijuojame pokalbius, aptariame tai, kas pavyko ar nepavyko, stengiasi vaikus paskatinti ir pagirti…" (G)
	Teigiamos emocinės aplinkos palaikymas	"… visa laiką stebim, kokia vyrauja atmosfera… ir be abejo kiekvieną vaiką, jo pojūčius, jo jausmus, jo emocinę ir psichologinę būklę…" (D) "… teigiama emocinė aplinka būtų saugi, mes visada stengiamės su vaikais kalbėtis…" (E)

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2020) „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo", bendruomeniniuose vaikų globos namuose, darbuotojai turi tiesiogiai rūpintis vaikų buitimi, tarpusavio bendravimu, turi nuolatos stebėti šeimynos atmosferą ir individualiai kiekvieno vaiko emociniu jausmu, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko norus ir poreikius. Šeimos modelio bendruomeninių vaikų globos namų veiklos

apraše (2018), minima, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose, turi būti išklausoma vaiko nuomonė, dėl kambario įsirengimo, pagal galimybės turi būti užtikrintas baldų ir įrangos vientisumas bei jaukus interjeras, atsižvelgiama į vaiko pasirinktas interjero detales. Išanalizavus informantų patirtis, buvo išskirta subkategorija - kambario įsirengimas. Tyrimo dalyvių paminėjo, kad kiekvienas vaikas gali kambarį įsirengti pagal savo norus ir poreikius norus: *„jie gali patys persistatyti kambarius“* (B), *„gali savo kambarį dekoruoti, kaip nori“* (C), *„kambarius apsitvarkę ir apsistatę, kaip jie patys nori“* (E), *„savo kambarius gali įsikurti patys“* (G). Kad kambaryje vaikas galėtų jaustis saugiai ir užtikrintai, turi būti išklausoma vaiko nuomonė, su kuo vaikas norėtų gyventi kambaryje, atsižvelgiant į vaiko norus, turi būti sudaromos ir galimybės. Lietuvos Respubliko Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2020) „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo“, akcentuojama, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose vaiko nuomonė turi būti išklausoma, su kuo jis norėtų gyventi. Analizuojant interviu buvo išskirta subkategorija - kambario draugo pasirinkimas, atsižvelgiant į vaiko norus. Socialiniai darbuotojai pabrėžė, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose yra sudaromos galimybės vaikui išreikšti norą dėl kambario draugo pasirinkimo: *„patys renkasi su kuo nori gyventi kambariuose“* (A), *„gali išsakyti savo norus, kas su kuo norėtų gyventi“* (F). Bendruomeniniuose vaikų globos namuose labai svarbus užtikrinti teigią emocinę, pasitikėjimo grįstą aplinką vaikams, tam reikalingi tvirti ir atsakingi tarpusavio santykiai ir artimi ryšiai, kad vaikas turėtų bent vieną darbuotoją, kuriuo galėtų pilnai pasitikėti. Iš gautų socialinių darbuotojų patirtis, buvo išskirta subkategorija - vaiko artimas ryšys su darbuotoju. Tyrimo dalyviai minėjo ir dėstė savo mintis dėl vaiko artimo ryšio su darbuotoju: *„turime programą „Savas asmuo“, kai darbuotojai vaikams yra savi asmenys ir užmezga artimus ryšius“* (B), *„vaikai turi išsirinkę mėgstamus darbuotojus su kuriais turi artimą tarpusavio ryšį“* (F). Bendruomeninių vaikų globos namų tvarkos aprašo projekte (2018) minima, „kad darbuotojų darbo laikas turėtų būti skirstomas taip, kad kiekvienam vaikui per savaitę būtų skiriamos ne mažiau, kaip dvi valandos individualios konsultacijos ir pokalbiams su vaiku, tačiau tyrimo dalyviai pabrėžė, kad vaikas gali prieiti bet kada, atsiradus poreikiui“ (Bendruomeninių vaikų globos namų tvarkos aprašas, 2018). Iš informantų interviu buvo išskirta subkategorija - galimybė kalbėtis individualiai su darbuotoju. Socialiniai darbuotojai pabrėžė ir apie galimybes kalbėtis individualiai su šeimynos darbuotojais: *„individualiai priėjęs prie darbuotojo vaikas dažniausiai pasako“* (C), *„esant poreikiui individualiai pasikalbėti su darbuotoju“* (D). Socialiniai darbuotojai, dirbdami bendruomeniniuose vaikų globos namuose, turi sudaryti teigiamą emocinę aplinką, kad šeimynoje vaikai bendrai kartu jaustųsi vertinami ir

pilnaverčiai gyventojai. Išanalizavus nuomones buvo išskirta subkategorija - kassavaitiniai šeimynos susirinkimai. Tyrimo dalyviai paminėjo, kad kiekvieną savaitę daro šeimynos susirinkimus, kad galėtų stebėti vaiko emocijas vyraujančias šeimynoje: *„apsitarimas toks mini, vaikas pasisako, kaip jam sekėsi, gal kokių sunkumų turi, gal kokių skausmų“* (D). Susirinkimo metu ne visada vaikai drąsiai išsako savo nuomones ar poreikius, todėl socialiniai darbuotojai skatina ir motyvuoja juos išsakyti ir kalbėtis, todėl buvo išskirta dar viena subkategorija - pokalbių inicijavimas. Informantai pasisakė, kad visada stengiasi išklausyti vaiko nuomonę, taip inicijuoja pokalbį su pačiu vaiku: *„reikia paraginti išsakyti savo nuomonę, stengiamės juos motyvuoti“* (A), *„būdami kartu inicijuojame pokalbius, aptariame tai, kas pavyko ar nepavyko“* (G). Apart pokalbių inicijavimo, motyvavimo, socialiniai darbuotojai pabrėžė dar vieną svarbų dalyką, kuris padeda sukurti teigiamą emocinę aplinką kiekvienam vaikui, analizuojant atsakymus buvo išskirta subkategorija - teigiamos emocinės aplinkos palaikymas Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad visuomet stengiasi plaikyti teigiamą emocinė aplinką šeimynoje, kad kiekvienas vaikas galėtų jaustis patogiai ir gerai: „visa laiką stebim, kokia vyrauja atmosfera... ir be abėjo kiekvieną vaiką, jo pojūčius, jo jausmus, jo emocinę ir psichologinę būklę...“ (D).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, stengiasi sudaryti palankias sąlygas vaikui įsikurti kambarį, taip, kaip pats vaikai nori ir pasirinkti kambario draugą su kuriuo norėtų kambaryje gyventi, socialiniai darbuotojai visuomet atsižvelgia į vaiko individualius poreikius ir norus. Bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai stengiasi su vaiku sukurti artimą ir glaudų ryšį, stebėti vaiko emocinę būseną, nuolat komunikuoti, kad vaikaus jaustųsi saugus ir pilnavertis šeimynos narys.

3.2.3. Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais

Socialiniams darbuotojams, dirbantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, vienas iš pagrindinių pagalbos teikimo įrankių yra bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais, užtikrinant geriausius vaiko interesus, kadangi per tarpinstitucinį bendradarbiavimą yra didinamos vaiko pasitikėjimo savimi ir kitais galimybės, gebėjimas tinkamai veikti situacijose bei atveria naujas patirtis esamose problemose (Večkienė, Brunevičiūtė, Eidukevičiūtė, 2018). Klausimus buvo užduodamas toks, kad kiekvienas informantas galėtų į jį atsakyti pasitelkiant savo darbo patirtimi. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti tyrimo dalyvių nuomonę apie bendradarbiavimą su kitų įstaigų specialistais. Tyrimo dalyvių buvo klausiama apie bendradarbiavimą su kitų įstaigų specialistais, užtikrinant vaiko gerovę, buvo išskiriama viena kategorija – **socialinių darbuotojų**

bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais, atsakymai pateikti. Tyrimu nustatyta, kad socialiniai darbuotojai nuolat bendrauja ir bendradarbiauja su kitų įstaigų atstovais dėl vaikų gerovės. Išanalizavus tyrimo dalyvių patirtis apie bendradarbiavimą su kitų įstaigų specialistais buvo išskirtos trys subkategorijos: bendradarbiavimas su mokytojais; bendradarbiavimas su gydymo įstaigų specialistais; bendradarbiavimas su psichologais (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Bendruomeninių vaikų globos namų specialistų bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais, užtikrinant vaiko gerovę.

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais	Bendradarbiavimas su mokytojais	„... dažniausiai asmeniškai aš palaikau ryšį su mokyklų mokytojais...“ (A) „... aš daug kontaktuoju su vaikų mokytojais...“ (B) „... bendradarbiaujam su mokytojais... kad žinotume, kaip sekasi, kaip jaučiasi vaikai mokykloje.“ (D) „... mes labai dažnai susiskambiname su mokyklos mokytojais... paklausiam, kaip sekasi vaikams, ar viskas tvarkoje...“ (E) „...Daugiausiai, tai tikriausiai su mokyklos atstovais, nes mokykloje vaikai praleidžia daugiausia laiko, todėl mums labai svarbu žinoti, kaip vaikams ten sekasi ir kaip jie jaučiasi…“ (G)
	Bendradarbiavimas su gydymo įstaigų specialistais	„... lankomės pas šeimos gydytoją profilaktiškai prieš mokyklą... ar iškilus papildomiems klausimams...“ (A) „... kitų sveikatos problemų.. užtikrinama gydytojo pagalba...“ (D) „...lankosi gydymo įstaigose, vią tą procesą suorganizuojame mes...“ (E) „...taip pat ir su gydytojais, kadangi vaikai sveikatos problemų, dėl kurių mes turime nuolat konsultuotis ir komunikuoti su šeimos gydytojais…“ (G)
	Bendradarbiavimas su psichologais	„... bendradarbiavimas vyksta labai sklandžiai, vaikai gauna nuolat psichologo paslaugų...“ (D) „... pas mus į namą atvyksta psichologė, kuri turi individualų laiką su vaiku...“ (E)

Socialiniai darbuotojai, dirbdami bendruomeniniuose vaikų globos namuose, sprendžia daugialypes problemas, su kuriomis susiduria vaikai, stengiamasi plėtoti įvairių sričių paslaugas, sudarant sprendimų planus, susijusius su pagalbos poreikiu vaikams (Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003), todėl ne visada pakanka vieno socialinio darbuotojo išspręsti kompleksinės situacijos susijusios su vaikų problemomis, todėl yra skatinamas tarpžinybinis

bendradarbiavimas, pasitelkiamos įvairių sričių specialistų komandų bendradarbiavimas ir bandoma surasti bendrą sprendimą, kad padėti vaikui ir užtikrinti vaiko gerovę. Bendruomeninių vaikų globos namų ir ugdymo įstaigų bendradarbiavimas, orientuojasi į vaiko pozityvią socioedukacinę raidą, Išanalizavus socialinių darbuotojų patirtis buvo išskirta subkategorija - bendradarbiavimas su mokytojais. Tyrimo dalyviai teigė, kad vaikai daug vaiko praleidžia mokykloje, mokytojai su vaikais bendrauja ir stebti, todėl socialiniai darbuotojai daugiausia bendradarbiauja su mokytojais: *„dažniausiai asmeniškai aš palaikau ryšį su mokyklų mokytojais“* (A), *„aš daug kontaktuoju su vaiko mokytojais“* (B), *„daugiausiai, tai tikriausiai su mokyklos atstovais“* (G). Vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, turi daug elgesio problemų, todėl kai kuriems vaikams reguliariai reikia lankytis pas psichiatrus ar kitus gydytojus, kad užtikrinti vaiko gerovę. Išanalizavus informantų atsakymus, buvo išskirta subkategorija - bendradarbiavimas su gydymo įstaigų specialistais. Tyrimo dalyviai atsakė, kad aktyviai bendradarbiauja su vaikų gydytojais, jei vaikas turi tam tikrų sveikatos problemų: *„kitų sveikatos problemų... užtikrinama gydytojo pagalba“* (D), *„su gydytojais, kadangi vaikai turi sveikatos problemų“* (G). Bendruomeniniuose vaikų namuose vaikai yra skatinami ugdyti savo kasdieninius įgūdžius, kurie skatina juos būti savarankiškesniems. Socialiniai darbuotojai ne visada pajėgūs ir kompetetingai pasirūpinti vaiko emociniu pažinimu ir išreiškimu, todėl tokiu atveju bendradarbiauja su psichologais, kurie padeda vaikams su emocinių kompetencijų ugdymu. Išanalizavus socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose bendradarbiavimą, užtikrinant vaiko teigiamą emocinę būklę, buvo išskirta subkategorija - bendradarbiavimas su psichologais. Tyrimo dalyviai pasisakė, kad vaikų gyvenimas neatsiejamas nuo elgesio problemų ir emocinių sutrikimų, dėl kurių tenka bendradarbiauti su psichologais: *„vaikai gauna nuolat psichologo paslaugų“* (D), *„pas mus į namą atvyksta psichologė“* (E).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, nuolatos bendradarbiauja su kitų įstaigų specialistais, tokiais, kaip ugdymo įstaigų mokytojais, per kuriuos stengiasi užtikrinti vaikams teigiamą ir pozityvią sociaedukacinę raidą. Taip pat socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su gydymo įstaigų specialistais, su kuriais stengiasi spręsti iškilusias sveikatos problemas. Bendradarbiauja ir su psichologais, stengdamiesi užtikrinti vaiko teigiamas emocijas ir jausmus. Bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai bendradarbiavimo proceso metu stengiasi vaikui užtikrinti palankią ir įgalinančią aplinką, didinti vaiko pasitikėjimą savimi ir kitais.

3.2.4. Specialistų bendradarbiavimo sunkumai

Bendruomeninių vaikų globos namų specialistams bendradarbiavimas yra svarbus tam, kad būtų tinkamai atsižvelgta į vaiko gerovę. Bendradarbiavimas, R. Raudeliūnaitės ir R. Paigozinos (2009) nuomone, reiškia, kad dirbama išvien, sutelktomis pastangomis. L. Dromantienė, V. Indrašienė, J. Sadauskas (2016 p. 14) pabrėžia, kad darnus bendradarbiavimas su kitais specialistais ir institucijomis garantuoja greitesnį ir efektyvesnį problemos išsprendimą, nes teikiama kompleksinė pagalba. Tačiau socialinių darbuotojų teigimu, specialistų bendradarbiavimo procese yra susiduriama ir su nemažai sunkumų ir trukdžių, kurie apsunkina teigiamą bendradarbiavimą, kad užtikrinti vaiko geriausius interese. Kad gauti gilesnius pasisakymus apie socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, bendradarbiavimą su kitų įstaigų specialistais, buvo klausiama apie tarpinstitucinio bendradarbiavimo trukdžius. Analizuojant interviu buvo išskirta viena kategorija – **specialistų neigiamas požiūris į vaikus**, **gyvenančius bendruomeniniuose vaikų globos namuose.** Išanalizavus socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, bendradarbiavimo su kitais specialistais trikdžius, buvo išskirtos dvi subkategorijos: gydymo įstaigų specialistų neigiamas požiūris ir mokytojų neigiamas požiūris (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trukdžiai.

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Specialistų neigiamas požiūris į vaikus, gyvenančius bendruomeniniuose vaikų globos namuose	Gydymo įstaigų specialistų neigiamas požiūris	"…gal aš pikta kartais per daug būnu ant gydytojų, bet reikia keisti visą šitą sistemą, kadangi jei jau "vaikas iš globos namų", tai nieko jam čia nereikia…" (A) "…kai tenka kalbėtis tik apie problemas, tas požiūris į vaikus susidaro labai neigiamas…" (B)
	Mokytojų neigiamas požiūris	"… priešiškai nusiteikusia klasės auklėtoja, kuri atvirai pasakė, kad nepageidauja vaiko iš globos įstaigos savo klasėje…" (B) "… daugiausiai susiję, jei mokytojai nesileidžia į kontaktą arba vengia mokinio dėl to, kad jis iš globos namų…" (C) "…atrodydavo taip, kad mokytoja (tyrėjo pastaba) niekada nekreipdavo dėmesio į vaiką…" (E)

Sklandus ir darnus socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais garantuoja greitesnį ir efektyvesnį problemos sprendimą, teikiant reikiamą pagalbą, o tam pasiekti, visų pirma svarbu, kad specialistai pasitikėtų vieni kitų profesine kompetencija, nenuvertintų aplinkos ir dalintųsi turima informacija vieni apie kitus. Tam yra būtinas visų specialistų komandos

narių teigiamas požiūris vieni į kitus ir noras bendromis pastangomis padėti vaikui, gyvenančiam bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tačiau tyrimo dalyvių patirtys liudija, kad kitų įstaigų specialistai yra susidarę neigiamą požiūrį į bendruomeniniuose vaikų globos namuose gyvenančius vaikus. Išanalizavus informantų patirtis, buvo išskirta subkategorija – gydytojų specialistų neigiamas. Tyrimo dalyviai išsakė apie bendradarbiavimą su gydytojais ir gydymo įstaigomis, jie teigė, kad specialistų neigiamas požiūris į vaikus trukdo sklandų ir darnų bendradarbiavimą, sprendžiant iškilusias problemas, susijusias su vaiku: *„gal aš pikta kartais per daug būnu ant gydytojų, bet reikia keisti visą šitą sistemą, kadangi jei jau „vaikas iš globos namų“, tai nieko jam čia nereikia“* (A), „kai tenka kalbėtis apie problemas, tas požiūris į vaikus susidaro labai neigiamas“ (B). Vaikų elgesį geriausiai pastebi bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai bei ugdymo įstaigų mokytojai, kadangi vaikai ten praleidžia daugiausiai laiko, todėl vaiko pozityvios socializacijos agento misija tenka socialiniams darbuotojams, o mokyklose mokytojams. Socialiniai darbuotojai teigia, kad mokytojai ne visada yra linkę teigiamai ir pozityviai bendradarbiauti užtikrinant vaiko gerovę. Analizuojant tyrimo dalyvių pasisakymus apie ugdymo įstaigų specialistų neigiamą požiūrį į vaikus, buvo išskirta subkategorija – mokytojų neigiamas požiūris. Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose komentavo, kad ugdymo įstaigų mokytojų požiūris į vaikus, gyvenančius bendruomeniniuose vaikų globos namuose būna neigiamas, kadangi mokytojai nenori spręsti problemų susijusių su vaiku: *„priešiškai nusiteikusi klasės auklėtoja, kuri atvirai pasakė, kad nepageidauja vaiko iš globos įstaigos savo klasėje“* (B), *„daugiausiai susiję, jei mokytojai nesileidžia į kontaktą arba vengia mokinio dėl to, kad jis iš globos namų“* (C), *„atrodydavo, kad mokytoja niekada nekreipdavo dėmesio į vaiką“* (E).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, stengiasi bendrauti ir bendradarbiauti užtikrinant vaiko gerovę, tačiau iš gydymo įstaigų specialistų ir ugdymo įstaigų mokytojų susilaukia neigiamo požiūrio į vaikus, teigdami tuo, kad vaikai gyvena bendruomeniniuose vaikų globos namuose, todėl bendradarbiauti su socialiniais darbuotojais, kurie dirba tiesioginį darbą su vaiku, įstaigų specialistai vengia. Socialiniams darbuotojams neigiamas požiūris trukdo efektyviam vaiko problemų sprendimui ir pagalbos proceso teikimui, kad užtikrintų vaiko gerovę.

3.2.5. Vaiko įtraukimas į specialistų bendradarbiavimo procesą

Kiekviena aplinka, kurioje gyvena vaikas turi būti atsižvelgiama į vaiko individualius poreikius ir norus, kad būtų skatinamas vaiko savarankiškumas ir visapusiškas dalyvavimas. J. Ruškus (2007), G. Mažeikis (2007) ir S. Ebersold (2007) vaiko savarankiškumą įvardino, kaip pagrindinį dalyvavimo bruožą. Specialistų bendradarbiavimo procese svarbu, kad vaikas galėtų pats įsitraukti ir išsakyti savo nuomonę jam rūpimais klausimais. Kad geriau įsigilinti į specialistų bendradarbiavimo procesą, tyrimo dalyvių buvo klausiama apie vaiko įsitraukimą į specialistų bendravimą, kai spendžiamas klausimas susijęs su pačiu vaiku. Analizuojant informantų nuomonę, buvo išskirta viena kategorija – **vaiko įsitraukimas į specialistų bendradarbiavimo procesą, kai sprendžiamas klausimas susijęs su pačiu vaiku.** Išanalizavus tyrimo dalyvių patirtis apie vaiko įtraukimą į specialistų bendradarbiavimo procesą, kai sprendžiamas klausimas susijęs su pačiu vaiku, buvo išskirtos dvi subkategorijos: vaiko nuomonės išklausymas ir bendro sprendimo su vaiku priėmimas (žr.7 lentelę).

7 lentelė. Vaiko įsitraukimas į specialistų bendradarbiavimo procesą.

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Vaiko įsitraukimas į specialistų bendradarbiavimo procesą, kai spendžiamas klausimas susijęs su vaiku	Vaiko nuomonės išklausymas	„... kalbamasi kartu: auklėtoja, vaikas ir aš... visada išklausome ir vaiko pusę...“ (A) „... visada leidžiame ir jam pasisakyti... „ (B) „... kalbame apie svarbius dalykus, paklausiam ir vaiko nuomonės...“ (D) „... einame kartu su vaiku į mokyklą, sėdame ir visi kartu diskutuojame...“ (F) „...tai jis visada išsako savo nuomonę, kokio sprendimo tikisi, ar kaip norėtų spręsti vieną ar kitą klausimą…“ (G)
	Bendro sprendimo su vaiku priėmimas	„... išsiaiškiname, kaip situaciją mato vaikas, kaip mokytoja ir tada sprendžiame...“ (D) „... bandome rasti sprendimo būdus arba bent sugalvoti eigą, kad konfliktas išsispręstų...“ (E) „... einame kartu į mokyklą... ieškome optimaliausio sprendimo, kiekvienas išsakome savo poziciją...“ (F) „...vaikas dalyvauja, išsako savo nuomonę ir kartu su kitais bando priimti sau palankų sprendimą…“ (G)

Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kad užtikrintų vaiko geriausius interesus ir poreikius bendradarbiauja su kitų įstaigų specialistais, bendrai

padedami išspręsti esamą problemą, susijusia su pačiu vaiku. K. Viršulienė (2014) teigia, kad bendradarbiavimo procese reikia įsigilinti ir įsijausti į vidinę kito asmens situaciją, sąveikauti ir užmegzti tinkamą ryšį. Specialistų bendradarbiavimo procese, kai svarstomas sprendimas, susijęs su pačiu vaiku, būtina atsižvelgti į vaiko nuomonę, užtikrinti aktyvų dalyvavimą ir nuomonės išsakymą visais vaiką liečiančiais klausimais. Išanalizavus informantų nuomonę, buvo išskirta subkategorija - vaiko nuomonės išklausymas. Tyrimo dalyviai minėjo, kad bendradarbiavimo su kitų įstaigų specialistais procese, vaiko nuomonė visada yra išklausoma ir į ją atsižvelgiama: *„kalbamasi kartu: auklėtoja, vaikas ir aš... visada išklausome ir vaiko pusę“* (A), *„visada leidžiame ir jam pasisakyti“* (B), *„tai jis visada išsako savo nuomonę, kokio sprendimo tikisi, ar kaip norėtų spręsti vieną ar kitą klausimą“* (G). Socialiniai darbuotojai ir kitų įstaigų bendradarbiaujantys specialistai vertina vaiko pagalbos poreikį, jis yra detaliai analizuojamas ir aprašomas. Vertinant pagalbos poreikio reikalingumą dalyvauja vaikas, kuris geba išreikšti savo nuomonę bei kiti reikiami specialistai, gebantys padėti spręsti problemą. Sekantis žingsnis bendradarbiavimo procese, tai iškelti bendrą problemos sprendimo tikslą ir priimti tinkamus sprendimus, tačiau labai svarbu, kad priimant sprendimus, kurie yra susiję su vaiku, būtų įtraukiamas ir pats vaikas, kadangi bendro susitikimo metu vaikas gali pažinti savo problemą, ją suprasti ir bandyti spręsti įsitraukiant į bendrą veiklą su suaugusiais. Anot L. Miltenienės (2010) teigia, kad per tokį įsitraukimą, vaikui pagerėja savikontrolė, atsiranda nepriklausomybės jausmas, tačiau kartu didėja ir atsakomybė už savo įsipareigojimus ir rezultatus. Išanalizavus tyrimo dalyvių patirtis, buvo išskirta subkategorija - bendro sprendimo su vaiku priėmimas. Socialiniai darbuotojai pasisakė, kad iškilusias problemas sprendžia kartu su vaiku, įtraukia vaiką į bendro sprendimo priėmimą: *„išsiaiškiname, kaip situaciją mato vaikas, kaip mokytoja ir tada sprendžiame*“ (D), *„bandome rasti sprendimo būdus arba bent jau sugalvoti eigą“* (E) *„einame kartu į mokyklą... ieškome optimaliausio sprendimo, kiekvienas išsakome savo poziciją“* (F), *„vaikas dalyvauja, išsako savo nuomonę ir kartu su kitais bando priimti sau palankų sprendimą“* (G).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, stengiasi vaiką įtraukti į bendradarbiavimo procesą su kitų įstaigų specialistais, spręsdami klausimą, kuris susijęs su vaiku. Specialistai bendradarbiaujant dėl vaiko gerovės, nuolat išklauso vaiko nuomonę, jo poziciją ir požiūrį į esamą situaciją ir stengiasi kartu su vaiku rasti tinkamiausią sprendimo būdą, atsižvelgiant į vaiko geriausių interesų užtikrinimą.

3.2.6. Vaiko dalyvavimas kasdieninėje veikloje, bendruomeniniuose vaikų globos namuose

Dalyvavimo procesas, tai jaunų žmonių teisė būti įtrauktiems ir kasdieniame gyvenime prisiimti atsakomybes bei įsipareigojimus vietiniu lygmeniu, dalintis sprendimais, paveikiančiais asmens gyvenimą ir gyvenimą tos bendruomenės, kurioje jis gyvena (Grace, Grace 2017). Kasdieninis vaiko įsitraukimas ir dalyvavimas tam tikroje veikloje, ugdo asmens drąsą, orumą, teisingumą atsakomybės jausmą, gebėjimą laisvai pasirinkti ir drąsiai išsakyti nuomonę. Klausimas socialiniams darbuotojams, dirbantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, pasirinktas todėl, kad informantai kuo giliau pasidalintų savo patirtimi apie vaiko įsitraukimą ir dalyvavimą Tyrimo dalyvių buvo klausiama, kaip vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose yra įtraukiami į kasdienines veiklas. Buvo išskirtos dvi kategorijos – **vaiko dalyvavimas kasdieninėje veikloje ir vaiko įsitraukimas planuojant laisvalaikį**. Išanalizavus socialinių darbuotojų patirtis apie vaikų įsitraukimą į kasdienines veiklas, buvo išskirtos 7 subkategorijos: vaiko įsitraukimas į kiemo darbus; įsitraukimas į maisto gaminimą; maisto produktų pirkimas; drabužių ir avalynės pirkimas; vaiko dalyvavimas bendruose šeimynos apsitarimuose; laisvalaikio planavimas kartu su vaikais; išvykų planavimas kartu su vaikais (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Vaiko įsitraukimas į bendruomeninių vaikų globos namų veiklą.

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Vaiko dalyvavimas kasdieninėje veikloje	Vaiko įsitraukimas į kiemo darbus	"…su viena darbuotoja vaikai ir lapus lauke grėbia… sodina gėles, turi šiltnamį, kur patys augina daržoves…" (B) "… planuojame darbus kieme, kalbame apie daržoves, kurias norėtų auginti ir prižiūrėti…" (E)
	Įsitraukimas į maisto gaminimą	"…į maisto ruošą aš turiu kūrybinį požiūrį, stengiuosi tenkinant vaikų norus, mainais prašydama pagalbos…" (B) "… sugalvojam kokį skanų naują patiekalą pasigaminti, tada jiems patinka, jie noriai ateina padėti…" (C) "… kas valgyti gamina…" (D) "… padeda ruošti maistą vakarais ir savaitgaliais…" (E) "…bendrai nusprendžiame ką norime valgyti ir kartu pasigaminame…" (G)
	Maisto produktų pirkimas	"… pasiūlau kartu eiti į parduotuvę padėti man apsipirkti…" (A) "…einame kartu apsipirkti, renkamės ką norėtume pasigaminti, kartu dėliojamės visos savaitės maisto tvarkaraštį…" (G)
	Drabužių ir avalynės pirkimas	"… perkant drabužius, suderinus biudžetą, kartu vykstame į parduotuves pirkti to, ko vaikai nori…" (B) "… dėl drabužių, batų pirkimo, kaip ir minėjau, einame kartu

		su jais, jie patys renkasi, kokių batų ar drabužių nori…" (C) "… drabužius, tai perkame kartu, bet vaikas individualiai išsirenka sau drabužius, kokius nori…" (E) "… rūbai dažniausiai visada perkami su vaikais, jie patys renkasi, ką jie nori vilkėti…" (F)
	Vaiko dalyvavimas bendruose šeimynos apsitarimuose	"… savo šeimynoje dažnai planuoju susirinkimus, aptariame paprasčiausius dalykus, kambarių tvarkymosi planus…" (B) "… kiekvienam vaikui yra pranešama, kada bus susirinkimas ir visi susirenka, išsakomi artimiausi šeimynos planai, darome balsavimus, ką norite pakeisti…" (C) "… per kiekvieną šeimynos susitikimą vaikas gali ir turi išsakyti savo poziciją…" (F) "…Per susirinkimus vaikai išsako savo poreikius, kartais net ir nusiskundimus, būna taip, kad kyla didžiulės diskusijos…" (G)
Vaiko įsitraukimas planuojant laisvalaikį	Laisvalaikio planavimas kartu su vaikais	"… laisvalaikis ir užimtumas yra derinamas kartu su vaiku…" (A) "… laisvalaikį irgi derinam su vaikais, stengiamės jį leisti kartu su jais…" (D) "…sprendžia kur laisvalaikį pralies..." (F)
	Išvykų planavimas kartu su vaikais	"… kartu su vaikais planuojame išvykas, kur norėtume keliauti…" (E) "… visa šeima sprendžiame, kur laisvalaikį praleis, jei tai yra išvyka…" (F) "…išvykas, edukacinio pobūdžio veiklas renkamės kartu su vaikais, leidžiame jiems išsakyti savo nuomonę…" (G)

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2020) "Dėl bendruomeninių vaikų globos namų aprašo patvirtinimo" pabrėžiama, kad „vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, turi būti sudarytos sąlygos įgyti darbinius, namų ūkio, biudžeto tvarkymo ir kitus kasdieniniame gyvenime būtinus įgūdžius, kurie užtikrintų ir didintų vaiko savarankiškumą bei būtų užtikrinami geriausio vaiko interesai, įgalinantys pačius vaikus" (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme (2020) "Dėl bendruomeninių vaikų globos namų aprašo patvirtinimo"). Bendruomeniniuose vaikų globos namuose yra kiemo aplinka, kuria kiekvienas vaikas gali naudotis pagal poreikį. Išanalizavus informantų patirtis, buvo išskirta subkategorija - <u>vaiko įsitraukimas į kiemo darbus.</u> Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose teigia, kad vaikai yra nuolat įtraukiami į daržovių sodinimus, ravėjimus ir kitus kiemo darbus: *"su viena darbuotoja vaikai ir lapus lauke grėbia, sodina gėles, turi šiltnamį, kur patys augina daržoves"* (B), *"planuojame darbus kieme, kalbame apie daržoves, kurias norėtų auginti ir prižiūrėti"* (E). Vaikams anksčiau, kai jie gyveno

instituciniuose vaikų globos namuose viskas buvo paduodama ir padaroma – ruošiamas maistas, skalbiami drabužiai, sutvarkomos bendrosios patalpos, tačiau persikėlus į bendruomeninius vaikų globos namus, vaikai į kiekvieną buitinį darbą yra įtraukiama, kad ugdytųsi savarankiškumas ir įgūdžiai. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose, vaikas yra įtraukiamas į maisto gaminimo procesą, jam yra sudaromos galimybės pačiam ar su pagalba, visiems kartu, pasigaminti maistą. Išanalizavus socialinių darbuotojų pasisakymus apie įsitraukimą į maisto gaminimo procesą, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, buvo išskirta subkategorija - įsitraukimas į maisto gaminimą. Tyrimo dalyviai pasisakė, kad ruošiant šeimynai maistą, vaikai visada yra įtraukiami ir padeda ruošti maistą: *"į maisto ruošą aš turiu kūrybinį požiūrį, stengiuosi tenkinti vaikų norus, mainais prašydama pagalbos"* (B), *"sugalvojam kokį skanų naują patiekalą pasigaminti, tada jiems patinka, jie noriai ateina padėti"* (C), *"padeda ruošti maistą vakarais ir savaitgaliais"* (E), *"ką norime valgyti ir kartu pasigaminame"* (G). O be viso maisto gaminimo, vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kartu su ten dirbančiais socialiniai darbuotojais eina apsipirkti maisto produktais, kartu tariasi dėl produktų, diskutuoja ką nori gaminti, per tokį vaiko įtraukimą yra skatinamas vaiko pažinimo ir supratimo nuovokos. Analizuojant tyrimo dalyvių patirtis, buvo išskirta subkategorija - maisto produktų pirkimas. Tyrime dalyvavusieji socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, išsakė teigiamą nuomonę apie vaiko įtraukimą einant apsipirkti. Tyrimo dalyviai teigė, kad stengiasi aktyviai vaikus įtraukti į apsipirkimo procesą: *"pasiūlau kartu eiti į parduotuvę, padėti man apsipirkti"* (A), *"einame kartu apsipirkti, renkamės ką norėtume pasigaminti, kartu dėliojames visos savaitės maisto tvarkaraštį"* (G). Socialiniai darbuotojai, dirbdami bendruomeniniuose vaikų globos namuose, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius ir norus, kartu su vaiku eina apsipirkti rūbais ir avalyne. Kiekvienas vaikas pagal savo poreikius gali pasirinkti jam tinkantį ir patintantį rūbą ar daiktą, pagal atitinkamą biudžeto sumą. Išanalizavus socialinių darbuotojų patirtis, buvo išskirta subkategorija - drabužių ir avalynės pirkimas. Tyrimo dalyviai aiškiai ir nuosekliai dėstė mintis apie vaiko įsitraukimą apsipirkinėjant rūbais ir avalyne. Socialiniai darbuotojai, teigia, kad kiekvienas pirkinys yra pagal individualius vaiko poreikius: *"perkant drabužius, suderinus biudžetą, kartu vykstame į parduotuvę pirkti to, ko vaikai nori"* (B), *"dėl drabužių, batų pirkimo einame kartu su jais, jie patys renkasi, kokių batų ar drabužių nori"* (C), *"drabužius, tai perkame kartu, bet vaikas individualiai išsirenka sau drabužius, kokius nori"* (E). Taip pat socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose pabrėžė apie šeimynoje vykstančius bendrus susirinkimus, kuriuose kartu su vaikais yra aptariami einamieji planai, diskutuojama, išklausoma nuomonių. Socialinių darbuotojų

teigimu, kiekvieną vaiką stengiasi aktyviai įtraukti ir išsakyti savo nuomonę tiek teigiamais, tiek neigiamais aspektais. Išanalizavus informantų nuomonę apie vaiko įtraukimą ir dalyvavimą šeimynos susirinkimuose, buvo išskirta subkategorija - vaiko dalyvavimas bendruose šeimynos apsitarimuose. Tyrimo dalyviai pasisakė, kad bendruose šeimynos susirinkimuose vaikas yra skatinamas išsakyti savo nuomonę apie iškilusius poreikius, esamus šeimynos grafikus ir planus: *"savo šeimynoje dažnai planuojame susirinkus, aptariame paprasčiausius dalykus, kambarių tvarkymosi planus"* (B), *"per kiekvieną šeimynos susirinkimą vaikas gali ir turi išsakyti savo poziciją"* (F), *"per susirinkimus vaikas išsako savo poreikius"* (G). Vienas informantas paminėjo, kad per šeimynos susirinkimą kyla daug diskusijų, o kartais net konfliktų dėl tam tikrų šeimynoje esamų ar planuojamų planų ar grafikų, todėl socialinis darbuotojas teigė, kad tokiu atveju yra daromas balsavimas, kuriame išklausoma kiekvieno vaiko nuomonė: "kiekvienam vaikui yra pranešama, kada bus susirinkimas ir visi susirenka, išsakomi artimiausi šeimynos planai, darome balsavimus, ką norite pakeisti" (C).

Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, vaiko įsitraukimą, dalyvavimą paminėjo ir į planuojamą laisvalaikį. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose, socialiniai darbuotojai kartu su vaikais aptaria ir organizuoja turiningą laisvalaikį ir jo praleidimo būdą, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius poreikius. Išanalizavus socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, patirtis buvo išskirta kategorija - laisvalaikio planavimas kartu su vaikais. Tyrimo dalyviai, teigė, kad kiekvieną laisvalaikį, ar bet kokį kitą užimtumą aptaria, išklauso vaiko nuomonės ir planuoja visi kartu: *"laisvalaikis ir užimtumas yra derinamas kartu su vaiku"* (A), *"laisvalaikį irgi deriname su vaikais, stengiamės jį leisti kartu su jais"* (D). O kiekvienas laisvalaikio būdas ar užimtumas yra neatsiejamas nuo išvykų, kurios skatina pažinimo norą, suinteresuotumo jausmą, tam tikrus atsakomybės aspektus. Bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai išvykas stengiasi planuoti su vaikais, atsižvelgti į jų norus, išklausyti nuomones. Išanalizavus informantų pasisakymus apie vaiko įsitraukimą planuojant išvykas kartu su darbuotojais, buvo išskirta subkategorija - išvykų planavimas kartu su vaikais. Tyrimo dalyviai teigė, kad vasarą daug laiko skiria išvykoms, stengiasi kuo daugiau pamatyti ir pakeliauti, tačiau kiekviena planuojama išvyka yra kruopščiai ir nuosekliai aptarta ir suplanuoja kartu su vaikais, išklausoma vaikų nuomonė: *"kartu su vaikais planuojame išvykas, kur norėtume keliauti"* (E), *"visa šeima sprendžiame, kur laisvalaikį praleisti, jei tai yra išvyka"* (F), "išvykas, *edukacinio pobūdžio veiklas renkamės kartu su vaikais, leidžiame jiems išsakyti savo nuomonę"* (G).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, stengiasi vaiką aktyviai įtraukti į kasdieninę veiklą, per tokią, kaip kiemo darbus, maisto, avalynės ir drabužių apsipirkimą kartu su suaugusiuoju. Socialiniai darbuotojai vaiką skatina drąsiai dalyvauti ir išreikšti savo nuomonę šeimynos bendro susirinkimo metu, dėstyti savo pasiūlymus dėl išvykų ir laisvalaikio planavimą. Per tokį įsitraukimą į kasdieninę veiklą ir dalyvavimą joje, socialiniai darbuotojai ugdo vaiko pažinimo, supratimo nuovoką, didina jo pasitikėjimą ir savarankiškumą.

3.2.7. Vaiko sprendimų priėmimas, bendruomeniniuose vaikų globos namuose

Kiekvienas žmogus turi teisę dalyvauti ir turėti įtakos tam, kas vyksta su juo ir aplink jį. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996), Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje (1989), ES pagrindinių teisių chartijoje (2016) yra minima vaiko teisė dalyvauti ir reikšti savo nuomonę, jiems rūpimais klausimais, kadangi tik būdama aktyviu proceso dalyviu, vaikas turi teisių bei įsipareigojimų sau ir kitiems. Todėl labai svarbu yra vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, leisti vaikams dalyvauti ir priimti sprendimus, susijusius su jais pačiais. Kad informantai plačiau pasidalintų patirtimi dėl vaikų sprendimų priėmimų, buvo užduotas klausimas socialiniams darbuotojams, dirbantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kaip vaikas gali dalyvauti priimant jam svarbius ir su juo susijusius sprendimus. Išanalizavus interviu, išryškėjo dvi kategorijos – **vaiko sprendimo priėmimas pačio vaiko iniciatyva ir vaiko sprendimų priėmimas su suaugusiojo iniciatyva**. Išanalizavus socialinių darbuotojų pasisakymus apie vaikų dalyvavimą priimant jiems svarbius sprendimus, išskirtos 5 subkategorijos: sprendimų priėmimas dėl finansų panaudojimo; sprendimas dėl neformalaus ugdymo; laisvalaikio praleidimas; mokymosi pažangumas; mokyklos pakeitimas (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Vaiko dalyvavimas priimant jam svarbius sprendimus

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Vaiko sprendimo priėmimas pačio vaiko iniciatyva	Sprendimų priėmimas dėl finansų panaudojimo	"… turi savo asmenines korteles ir pinigus, tai jie patys sprendžia, ką už juos gali nusipirkti…" (D) "…jis sprendžia, kur leisti ir panaudoti savo kišenpinigius…" (E) "… taip pat kur leisti savo kišenpiginius, ką įsigyti, ar nusipirkti…" (F)

	Sprendimas dėl neformalaus ugdymo	"… pats gali pasirinkti būrelius…"(C) "… kitus svarbesnius sprendimus, tai pavyzdžiui, nebenori lankyti kokio būrelio…" (D) "… dėl neformalaus ugdymo gali pats pasirinkti" (E) "…Būrelius vaikai gali pasirinkti patys ką norėtų lankyti, nes tai kiekvieno individualus poreikis …" (F) "…gali pats pasirinkti savo užimtumo veiklą, kurioje norėtų dalyvauti, kokį būrelį… popamokinę veiklą pasirinkti…" (G)
	Laisvalaikio praleidimas	"…Jei sprendimas susijęs su išvyka ar laisvu laiku, tai drąsiai priima pats…" (C) "…Tai... tai laisvalaikį vaikai gali planuotis patys. …" (E) "…tą kasdieninį laisvalaikį jie planuojasi patys, gali eiti susitikti su draugas, išeiti į kiemą – jie sprendžia patys…" (G)
Vaiko sprendimų priėmimas su suaugusiojo iniciatyva	Mokymosi pažangumas	"…dažniausiai neturi motyvacijos mokytis, nes turi daug kitų problemų, todėl jų įsitraukimas būna, na pavyzdžiui dėl mokslų, vangus..." (D) "…turime inicijuoti vaikus dėl gero mokymosi… na bent jau teigiamų pažymių…" (G)
	Mokyklos pakeitimas	"… na, keičiant mokyklą, renkantis išsilavinimą..." (B) "… taip pat į kurią mokyklą nori eiti, bet čia vyresniems aišku labiau…" (C) "…nėra kitų sprendimo būdų, kurie užtikrintu geriausius vaiko interesus, tada pritariame ir inicijuojame mokyklos keitimą, jei tikrai apsisprendė, kad pats to nori…" (G)

Vaikas turi teisę dalyvauti, išsakyti savo nuomonę jam rūpimais klausimais, daryti įtaką ir priimti sprendimus individualiai ir kolektyviai šeimynoje, šiuo atveju, kartu su šeimynos socialiniais darbuotojais. Kadangi vaiko įsitraukimas į jo pačio problemų ar sprendimų priėmimą, atskleidžia naują požiūrį, sukuria pasitikėjimo jausmą bei duoda savarankiškumo įgūdžių tolimesniame sprendimų priėmime (Kvieskienė 2005). Socialinis darbuotojas, dirbantis bendruomeniniuose vaikų globos namuose, ugdo ir palaiko vaiko gebėjimas savarankiškai priimti ir spręsti jam kylančias problemas, tačiau kartai tenka socialiniams darbuotojams inicijuoti vaiko pokyčius ir motyvuoti priimti sprendimus, panaudojant pateis vaiko galimybes. Išanalizavus socialinių darbuotojų nuomones apie sprendimų priėmimą pačio vaiko iniciatyva, buvo išskirta subkategorija - sprendimų priėmimas dėl finansų panaudojimo. Vaikui, gyvenančiam bendruomeniniuose vaikų globos namuose, yra skiriami kišenpinigiai, kuriuos, atsižvelgiant į vaiko

brandą yra sudaromos sąlygos ir galimybės pačiam disponuoti jo asmeninėje sąskaitoje turimomis lėšomis. Todėl tyrimo informantai pabrėžė, kad vaikas savarankiškai gali nuspręsti ir priimti sprendimą, kur panaudos turimas lėšas: *"turi savo asmenines korteles ir pinigus, tai jie patys sprendžia, ką už juos gali nusipirkti"* (D), *"jie sprendžia, kur leisti ir panaudoti savo kišenpinigius"* (E), *"kur leisti savo kišenpinigius, ką įsigyti ar nusipirkti"* (F). Vaiko dalyvavimas reiškiasi savanorišku apsisprendimu veikti, kai jis gali pasirinkti veiklą, kurioje norėtų įsitraukti ir dalyvauti. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose, atsižvelgiant į vaiko individualius poreikius ir norus, užtikrinant geriausius vaiko interesus, leidžiama individualiai pasirinkti neformalią veiklą, kurioje vaikas norėtų dalyvauti. Išanalizavus socialinių darbuotojų patirtis dėl vaiko pasirenkamo neformalaus ugdymo, buvo išskirta subkategorija - sprendimas dėl neformalaus ugdymo. Tyrimo dalyviai teigė, kad kiekvienas vaikas, gyvenantis bendruomeniniuose vaikų globos namuose savarankiškai, pagal savo norus gali pasirinkti neformalų ugdymą, kuriame norėtų dalyvauti: *"pats gali pasirinkti būrelius"* (C), *"dėl neformalaus ugdymo gali pats pasirinkti"* (E), *"būrelius vaikai gali pasirinkti patys, ką norėtų lankyti, nes tai kiekvieno individualus poreikis"* (F). . Šeimos modelio bendruomeninių vaikų globos namų veiklos apraše (2018) pabrėžiama, kad vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, suteikiama teisė patiems priimti sprendimus dėl laisvalaikio praleidimo, kiekvienas vaikas pagal savo norus ir poreikius gali savarankiškai nuspręsti, kaip praleis savo laisvą laiką, todėl išanalizavus socialinių darbuotojų pasisakymus apie vaiko teisę pačiam priimti sprendimus, buvo išskirta subkategorija - laisvalaikio praleidimas. Socialiniai darbuotojai, teigė, kad vaikams yra suteikiama pilna laisvę pasirinkti laisvalaikio praleidimo būdą ir patiems priimti sprendimus: *"tai laisvalaikį vaikai gali planuotis patys"* (E), *"tą kasdieninį laisvalaikį jie planuojasi patys, gali eiti susitikti su draugais, išeiti į kiemą – jie sprendžia patys"* (G). Tačiau tyrimo dalyviai pamini, kad vaikai ne visada yra motyvuoti patys priimti sprendimus, dažniausiai jiems trūksta drąsos ir pasitikėjimo, bijo tam tikros atsakomybės jausmo, tokiu atveju, yra socialiniai darbuotojai, kurie stengiasi vaikus motyvuoti sprendimų priėmimo procese, todėl sprendimai yra priimami su suaugusiojo iniciatyva. R. Hart (1997), D. Wetzelhütter ir J. Bacher (2015), U. Pötsönen (2013), pamini, kad tokiame etape, suaugęs asmuo, šiuo atveju, socialinis darbuotojas, inicijuoja sprendimų planą, viską aptaria su vaiku ir leidžia vaikui išreikšti savo nuomonę. Tyrimo dalyviai teigia, kad reikia inicijuoti vaiką priimti sprendimą pasitaiko su mokykla ir pažangumu, todėl buvo išskirta subkategorija - mokymosi pažangumas. Socialinių darbuotojų teigimu, vaikai neturi motyvacijos mokytis ir nesupranta to reikalingumo prasmės, todėl socialiniai darbuotojai privalo nuolat raginti ir vaikams

priminti dėl mokymosi pažangumo: *"dažniausiai neturi motyvacijos mokytis, nes turi kitų problem, todėl jų įsitraukimas būną, na pavyzdžiui, dėl mokslų, vangus"* (D), *"turime inicijuoti vaikus dėl gero mokymosi... na bent jau dėl teigiamų pažymių"* (G). Svarbu yra paminėti, kad ugdymo įstaigoje vaikas praleidžia nemažai laiko, ten išgyvena teigiamas ir neigiamas emocijas, pasitaiko konfliktinių ir nemalonių situacijų, kurioje vaikas jaučiasi nesaugus ir nepriimtinas. Socialiniai darbuotojai stebi ir vertina situaciją, todėl kaip teigė, yra pasitaikę situacijų, kai teko inicijuoti mokyklos keitimą. Išanalizavus interviu, buvo išskirta subkategorija - mokyklos pakeitimas. Informantai minėjo, kad kiekvienoje situacijoje atsižvelgia į vaiko interesus dėl ugdymo įstaigos lankymo: "taip pat į kurią mokyklą nori eiti, bet čia vyresniems aišku labiau" (C), "nėra kitų sprendimo būdų, kurie užtikrintu geriausius vaiko interesus, tada pritariame ir inicijuojame mokyklos keitimą"(G).

Apibendrinus galima, teigti, kad vaikui yra sudaromos galimybės, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, dalyvauti ir priimti sprendimus susijusius su juo pačiu, jei vaikams išreiškia tam poreikį. Vaikas gali savarankiškai priimti sprendimus dėl savo finansų panaudojimo, neformalaus ugdymo pasirinkimo, laisvalaikio praleidimo. Tačiau dėl nepagrįstos baimės, drąsos , motyvacijos trūkumo ar nepasitikėjimo savimi nedrįsta priimti sprendimo, todėl bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai, turi skatinti, motyvuoti ir inicijuoti vaiką priimti sprendimą, tokiame kaip mokymosi pažangume ar ugdymo įstaigos pakeitime. Motyvuojant ir skatinant vaiką, socialiniai darbuotojai ugdo tarpusavio pasitikėjimo ryšį ir vaiko asmeninį savarankiškumo jausmą.

3.2.8. Sprendimų priėmimas, kai vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, nėra įtraukiami

Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, organizuoja vaikams reikalingas paslaugas, atsižvelgiant į jų individualius poreikius ir užtikrinant geriausius vaikų interesus atitinkančius sprendimų priėmimą ir užtikrinant vaiko dalyvavimą. Kiekvienas specialistas, dirbantis su bendruomeninių vaikų globos namų gyventoju, privalo nuolat stebėti vaiko emocijas ir elgesį. Pastebėjus, kad vaiko elgesys ir emocijos yra nuolat kintančios ir gali atsirasti neigiamų padarinių, turi informuoti visus specialistus, dirbančius su pačiu vaiku. Tyrimo informantų buvo klausiama į kokius sprendimus, vaikas nėra įtraukiamas bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Išanalizavus gautus informantų patirtis, buvo išskirta viena kategorija - **vaikas neįtraukiamas, kai pats neigia problemą**. Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, minėjo, kad dažniausiai vaikas yra neįtraukiamas, kai pats nemato, neigia

arba nenori spręsti esamos problemos. Iš gautų atsakymų buvo išskirtos dvi subkategorijos – sprendimas susijęs su policija, sprendimas susijęs su gydymu. Atsakymai pateikti 10 lentelėje (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Vaiko neįtraukimas į sprendimų priėmimą.

Kategorijos	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai
Vaikas neįtraukiamas, kai pats neigia problemą	Sprendimas susijęs su policija	"Retai vaikas įtraukiamas į probacijos klausimų svarstymą griežtinant jo bausmes, siekiant pakeisti vaiko elgesį, į visuomenei priimtiną..." (B) "…tikriausiai į tokius, jei yra susijusi policija ar koks nusižengimas…" (C)
	Sprendimas susijęs su gydymu	"…vaikas neįtraukiamas į sprendimu susijusius su priverstiniu gydymu. Priverstinis gydymas yra neišvengiamas ir dėl to vaikas negali būti negydomas jo sprendimas yra neigiamas..." (B) "…vaikui yra reikalinga pagalba, o vaikas neigia, kaip pavyzdį, galiu pasakyti, kad vaikui gali matytis neakivaizdūs demencijos požymiai, tai mes jį užrašom pas psichiatrą..." (D) "…sprendimai yra susiję su vaiko sveikata… Jei yra matoma ryški sveikatos problema ir vaikui yra reikalinga pagalba, mes tą pagalbą inicijuojame patys…" (G)

B. Kairienė ir R. Žiemienė (2007), pabrėžia, kad vaikas tapo aktyviu teisės subjektu, visaverčiu žmogumi, turinčiu teisę išreikšti savo pažiūras, į kurias būtina atsižvelgti, galinčiu aktyviai dalyvauti priimant sprendimus su juo susijusiais klausimais, išsakyti savo nuomonę – t.y. vaikas įgijo ne tik teisių turėtojo statusą, bet ir galimybes dalyvauti įgyvendinant ir ginant savo teises. Todėl, kaip ir kiekvienas pilietis privalo laikytis numatytais įstatymais, jų nepažeidžiant. Tačiau verta paminėti, kad pastebima vis daugiau nepilnamečių vaikų, kurie yra sulaikomi už teisės pažeidimus ir nusikaltimus. Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, teigia, kad vaikai patenka į policijos akiratį dėl tabako, alkoholio ir kitų priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimą ar kitų nusižengimų. Išanalizavus tyrimo dalyvių patirtis, buvo išskirta subkategorija - sprendimas susijęs su policija. Socialiniai darbuotojai teigia, kad vaikas nusižengia įstatymams, padaro vieną ar kitą pažeidimą, jam galimybė pačiam priimti sprendimą nėra suteikiama, todėl vaikas nėra įtraukiamas į sprendimo priėmimo procesą: *"retai vaikas įtraukiamas į probacijos klausimų svarstymą griežtinant jo bausmes, siekiant pakeisti vaiko elgesį,*

į visuomenei priimtiną" (B), *"tikriausiai į tokius, jei yra susijusi policija ar koks nusižengimas"* (C). Taip pat vaikas turi neginčijamą teisę į sveikatos apsaugą. Tačiau socialiniams darbuotojams pastebėjus staigiai besikeičiantį vaiko sveikatos ar elgesio problemą, būtina įvertinti vaiko adekvatų mąstymą dėl esamo ar būsimo sprendimo. Išanalizavus informantų pasisakymus, susijusius su vaiko gydymu, buvo išskirta subkategorija - sprendimas susijęs su gydymu. Tyrimo dalyviai, kai atsiranda problema, susijusi su vaiko gydymu ar elgesio sutrikimu, dažnu atveju, vaikas tą neigia ir problemos pripažinti nenori, todėl šiuo atveju, dažniausiai, vaikai patys negali priimti tinkamo sprendimo. Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, teigia, kad į tokius sprendimus vaikas nėra įtraukiamas: *"vaikas neįtraukiamas į sprendimu susijusius su priverstiniu gydymu. Priverstinis gydymas yra neišvengiamas ir dėl to vaikas negali būti negydomas jo sprendimas yra neigiamas"* (B), *"vaikui yra reikalinga pagalba, o vaikas neigia, kaip pavyzdį, galiu pasakyti, kad vaikui gali matytis neakivaizdūs demencijos požymiai, tai mes jį užrašom pas psiciahtrą"* (D).

Apibendrinant galima teigti, kad vaikai į sprendimų priėmimą yra neįtraukiami tik tuo atveju, kai patys nemato esamos problemos arba paprasčiausiai ją neigia, tokios problemos dažniausiai yra susijusios su nusižengimais, kai yra įtraukiama policija bei su gydymu, kai matomas pakitęs vaiko elgesys ar sveikatos būklė. Tuomet socialiniai darbuotojai ir kiti įstaigų specialistai nesuteikia vaikams galimybės dalyvauti sprendimų priėmimo procese.

DISKUSIJA

Teoriškai analizuojant mokslinius šaltinius, dokumentus ir nagrinėjant gautus empirinius dumenis apie vaikų teisę dalyvauti priimant jiems svarbius ir su jais susijusius sprendimus, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, buvo patvirtinti teiginiai:

Socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, viena iš funkcijų yra bendradarbiauti su kitų įstaigų specialistais, sukuriant pasitikėjimą ir užtikrinant vaiko gerovę. K. Viršulienė (2014) ir N. P. Večkienė, R. Brunevičiūtė, J. Eidukevičiūtė (2018) teigia, kad bendradarbiavimas turi būti grindžiamas turi būti grindžiamas asmenų tarpusavio palaikymu, skatinamas pasitikėjimas, užsimezga tarpusavio ryšys, kuris didina galimybes efektyviau veikti. Empirinio tyrimo metu, remiantis socialinių darbuotojų patirtimi, buvo nustatyta, kad socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su kitų įstaigų specialistais yra labai platus, jie bendradarbiauja su ugdymo įstaigų specialistais, gydymo įstaigų specialistais ir psichologais. Specialistai bendraudami ir bendradarbiaudami stengiasi įtraukti ir patį vaiką į bendradarbiavimo procesą, skatina išsakyti savo nuomonę ir poziciją *„kalbamasi kartu: auklėtoja, vaikas ir aš... visada išklausome ir vaiko pusę“* (A), *„išsiaiškiname, kaip situaciją mato vaikas, kaip mokytojas ir tada sprendžiame“* (D), taip sukurdami palankų bendradarbiavimo ryšį ir užtikrindami geriausius vaiko interesus.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2014) „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014-2020 metų veiksmų plano patvirtinimas“, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2019), „Dėl socialinės globos normų aprašo tvirtinimas“, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įstatyme (2020) „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimas, kuriuose yra pabrėžiama, kad institucijos privalo sudaryti teigiamą emocinę aplinką, pasitikėjimu ir pagarba grindžiamus santykius. Empirinio tyrimo metu, socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, turi sukurti artimą ryšį su bent vienu iš vaikų, kad vaikas jaustųsi saugus ir galėtų pasitikėti suaugusiuoju, tam yra sukurta “Savas asmuo” programa, kuri skatina pasitikėjimu grindžiama tarpasmeninį ryšį *„turime programą „Savas asmuo“, kai darbuotojas vaikams yra savi asmenys ir užmezga artmus ryšius“* (B), *„vaikai yra išsirinkę mėgstamus darbuotojus su kuriais turi artimą tarpusavio ryšį“* (F).

Teoriniai teiginiai apie vaiko dalyvavimą priimant jam svarbius ir su juo susijusius sprendimus, atsiskleidė ir empirinio tyrimo dalyje. R. Hart (1997), D. Wetzelhütter ir J. Bacher (2015), U. Pötsönen (2013) dalyvavimą išskyrė lygmenis, iš kurių 3 buvo atskleistos empiriniame

tyrime. Pirmoji būtų vaiko inicijuotas ir bendrai priimtas sprendimas su suaugusiuoju, kai vaikas inicijuoja sprendimų planą, bendrauja su suaugusiuoju ir kartu priima tinkamiausią sprendimą ir suaugęs padeda visą tai įgyvendinti, tai būtų tinkamiausias ir pozityviausias vaiko dalyvavimas. Tyrimo metu socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, minėjo, kad dažnu atveju vaikas pats stengiasi inicijuoti sprendimą, kuris jam atrodo tinkamesnis ir geresnis, todėl tyrimo metu išryškėjo, kad vaikas pats inicijuoja sprendimus, tokius, kaip finansų panaudojimas, sprendimas dėl neformalaus ugdymo pasirinkimas, laisvalaikio praleidimas *„turi savo asmenines kortele ir pinigus, tai jie patys sprendžia, ką už juos gali nusipirkti“* (D), *„dėl neformalau ugdymo gali pats pasirinkti“* (E). Antrasis lygmuo būtų suaugusiojo inicijuotas ir bendrai priimtas sprendimas su vaiku – šiame lygmenyje suaugęs inicijuoja sprendimų planą, viską aptardamas su vaiku, leisdamas jam išsisakyti. Empiriniame tyrime, visa tai atsiskleidė per ugdymo įstaigos pakeitimus ir mokymosi pažangumą, kai vaikams priimtini tokius sprendimus yra sunku, juntama motyvacijos stoka, todėl socialiniai darbuotojai, tokiu atveju, dažniausiai turi inicijuoti sprendimų priėmimą *„turime inicijuoti vaikus dėl gero mokymosi“* (G). Ir trečiasis lygmuo, kurį galima prilyginti empirinio tyrimo gautuose atsakymuose, tai manipuliacija, kai vaikas neturi realių galimybių paveikti sprendimus susijusius su juo, nes vaikas yra neįtraukiamas į sprendimų priėmimą. Tyrime šis lygmuo atsiskleidė per klausimą į kokius sprendimus vaikas nėra įtraukiamas ir jo nuomonė nėra išklausoma. Vaikas, nėra įtraukiamas ir jam nėra sudaryta galimybė išsakyti savo nuomonę, tik tuo atveju, jei pats nemato esamos problemos arba ją neigia, tai būna problemos susijusios su elgesiu, kai reikalingas medikamentinis gydymas arba su nusižengimais, kur į sprendimų priėmimą įsitraukia policijos atstovai, tokiu atveju, vaikui nėra leidžiama dalyvauti sprendimų priėmime *„tikriausiai į tokius, jei yra susijusi policija ar koks nusižengimas“* (C), *„sprendimai yra susiję su vaiko sveikata... Jie yra matoma ryški sveikatos problema ir vaikui yra reikalinga pagalba, mes tą pagalbą inicijuojame patys“* (G).

Refleksija. Tyrėjo pozicijoje iš pradžių jaučiausi gan nedrąsiai, kilo nerimas, kaip pavyks vesti interviu, kaip tinkamai užduoti klausimus tyrimo dalyviams, kad atsakymai būtų išsamūs ir gilūs. Jaučiau baimę dėl tyrimo prieinamumo ir sklandumo, kadangi dėl šalyje paskelbtos ekstremalios situacijos tiesiogiai negalėjau susitikti su tyrimo dalyviais, todėl interviu buvo planuojamas nuotoliniu būdu. Tačiau pradėjus rinkti empirinius duomenis viskas vyko labai sklandžiai, tyrimo dalyviai atvirai atsakinėjo į užduodamus klausimus, pasidalino savo išgyventomis situacijomis, sunkumais ir darbo specifika bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tyrėjo vaidmenyje po interviu etapo, sekė duomenų apdorojimas ir analizė, kuris buvo tikras

iššūkis, kadangi buvo didžiulė gautų duomenų gausa, kuriuos reikėjo analizuoti ir tinkamai sudėlioti.

Viso magistrinio darbo rašymo metu džiaugiuosi, kad turėjau dalykišką ir konstruktyvią savo darbo vadovę prof. dr. Vidą Gudžinskienę, kadangi komunikacija vyko sklandžiai, į kiekvieną užduotą klausimą greitai sulaukdavau atsakymų, turėjau galimybę gauti tinkamus ir reikiamus patarimus teik konsultuodamasi raštu, tiek susitikdama „Microsoft Teams“ programėlėje.

IŠVADOS

1. Apibendrinus moksliniuose šaltiniuose pateikiamus bendruomeninių vaikų globos namų specifiką ir funkcijas, pabrėžtina, kad bendruomeniniai vaikų globos namai yra kuriami pagal šeimai artimos aplinkos modelį, kurie yra įsteigti atskirose patalpose, viename name ar bute gyvena iki 8 vaikų. Bendruomeninių vaikų globos funkcijos yra reglamentuojamos Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įstatyme (2020) „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimas“, kuriame pabrėžiamos pagrindinės bendruomeninių vaikų globos namų taisyklės, tokios, kaip vaikui turi būti sudarytos gyvenimo sąlygos, kokių reikia jo gerovei, fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei bei socialinei raidai, kurios atitinka jo individualius poreikius, taip pat socialiniai darbuotojai vertina vaiko individualios poreikius, stipriąsias ir silpnąsias jo puses, sudaro bei įvertina individualius, paremtus išsamius ir visapusiškus vaiko poreikių vertinimu, rūpinasi vaiko kasdieniniais ir buitiniai įgūdžiais. Bendruomeniniai vaikų globos namai turi laikytis vaiko globos vietos pastovumo principo, užtikrinant vaikui pastovią gyvenamąją aplinką bei pagal galimybes pastoviai su juo dirbančią specialistų komandą, kuri organizuotų vaikui reikalingų paslaugų teikimą, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualią nuomonę dėl jo poreikių ir norų, taip užtikrindami geriausius vaiko interesus.

2. Pagrindiniai įstatymai, kurie reglamentuoja vaiko teisę į dalyvavimą yra Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989). Juose pabrėžiama, kad kiekvienas vaikas turi būti išklausytas, gali laisvai reikšti turimą nuomonę ir aktyviai dalyvavimą visais jį liečiančiais klausimais. Vaiko įsitraukimas į įvairius procesus pasireiškia per socialinį aktyvumą, kai individas dalyvauja formalių ir neformalių visuomenės grupių veikloje, reiškiasi per identiteto kūrimu ir palaikymu, kai identitetas yra kuriamas per socialinę sąveiką ir simbolinę interakciją, reiškiasi per dalyvavimu priimant sprendimus, kai per sprendimų priėmimą, atspindinti moralinę, pilietinę, kognityvinę subjekto brandą, taip pat reiškiasi per savanorišku apsisprendimu veikti, kai asmenys jaučiasi valdantys savo gyvenimą ir savo likimą, gali patys priimti reikiamus sprendimus. Dalyvavimas ir sprendimų priėmimas, vaikui ugdo tokias savybes, kaip drąsa, orumas, teisingumas, atsakomybė, gebėjimas laisvai pasirinkti, ateities planavimas, pagarba sau ir kitiems. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose, vaikas dalyvauja kasdienio gyvenimo įgūdžių

ugdyme ir palaikyme, laisvalaikio planavime, apsipirkime, maisto organizavime, ugdymo įstaigų ir neformalaus ugdymo pasirinkime, visi dalyvavimo aspektai yra sudaromi atsižvelgiant į vaiko individualius poreikius ir norus, užtikrinant jo gerovę.

3. Analizuojant socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, patirtis, buvo atskleista, kad tyrimo dalyviai skatina vaikus aktyviai įsitraukti ir dalyvauti, išklauso jų nuomonę, motyvuoja ir palaiko, didina vaiko pasitikėjimą savimi, jog pats priimtų sprendimą, kuris, jo manymu, jam bus geriausias. Socialiniai darbuotojai, dalyvavę tyrime, teigia, kad:

- Vaiką įtraukia į specialistų bendradarbiavimo procesą, kai sprendžiamas klausimas, susijęs su vaiku. Įstaigų specialistai komunikuoja tarpusavyje spręsdami iškilusį klausimą, išklausydami ir vaiko nuomonę bei požiūrį, kartu su vaiku bando ieškoti geriausio sprendimo, kuris vaikui yra priimtinas ir užtikrintų geriausius jo (vaiko) interesus.
- Vaiko dalyvavimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose, reiškiasi per kasdieninę veiklą, tokią kaip maisto ruoša, buities tvarkymas, išvykų planavimas ir kt. Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, stengiasi ugdyti vaikų kasdieninius įgūdžius ir didinti vaiko pasitikėjimą savimi bei savarankiškumą, todėl vaikas yra aktyviai įtraukiamas į šeimynos lauko darbus, maisto gaminimo procesą, vaikas pats gali nuspręsti, ką nori gaminti, taip pat ir į apsipirkimą, kai pagal individualius vaiko poreikius yra įsigyjami daiktai. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose vaikas pats turi teisę spręsti ir priimti sprendimą savarankiškai dėl laisvo laiko praleidimo būdo. Socialiniai darbuotojai suteikia galimybę vaikui dalyvauti bendruose šeimynos susirinkimuose, kuriuose vaikas gali išsakyti savo nuomonę, pastebėjimus bei nusiskundimus. Tyrimo dalyvių teigimu, kiekvienas vaiko dalyvavimo aspektas, remiasi jo individualiu poreikiu ir gerovės užtikrinimu.
- Vaikas savo iniciatyva gali inicijuoti, tokius sprendimų priėmimus, kaip pinigų panaudojimas, laisvo laiko praleidimas ir neformalaus ugdymo pasirinkimas. Tačiau kartais vaikams sprendimus priimti yra sunku, vaikams trūksta drąsos, nenori prisiimti atsakomybės, todėl sprendimų priėmimai yra priimami su suaugusiojo iniciatyva ir pagalba, kad vaikas jaustųsi saugus. Tokie sprendimų nepriėmimai vaikams pasireiškia per motyvacijos stoką, tai būna dėl ugdymo įstaigos pakeitimo ir mokymosi pažangumo stokos, todėl šiais atvejais sprendimus inicijuoja ten dirbantis socialinis darbuotojas, kuris stengiasi vaiką motyvuoti, skatinti ir kartu su socialiniu darbuotoju priimti tinkamą sprendimą.

REKOMENDACIJOS

Socialiniams darbuotojams, dirbantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose:

- Tyrimu nustatyta, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, susiduria su papildomais darbo krūviais ir papildomomis funkcijomis, kurie apsunkina ir sumažina laiko tiesioginiam darbui su vaikais, todėl siūloma socialiniams darbuotojams papildomus darbo krūvius skirstytis su socialinių darbuotojų padėjėjais, prieš tai aptarus su bendruomeninių vaikų globos namų administracija.
- Tyrimu nustatyta, kad socialiniai darbuotojai, vaiko neįtraukia į spendimų priėmimą, kai pats vaikas neigia problemą, siūloma, socialiniams darbuotojams, pirmiau organizuoti psichologų ir psichiatrų konsultaciją vaikui bendruomeniniuose vaikų globos namuose, susijusią su vaiko problema, kad jis galėtų bent šiek tiek suprasti esamos problemos esmę.

Bendruomeninių vaikų globos namų įstaigų vadovams, kuriuose dirba socialiniai darbuotojai:

- Tyrimu nustatyta, kad socialinių darbuotojų tarpusavio santykiai būna įtempti, todėl siūloma, organizuoti komandos tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo stiprinimo vidinius mokymus, kurie suteiks komandiniam darbui efektyvumą.
- Tyrimu nustatyta, kad socialiniai darbuotojai stengiasi įtraukti vaikus į sprendimų priėmimus, tačiau kartais vaikams trūksta drąsos ir motyvacijos patiems priimti sprendimus, tokiu atveju sprendimų priėmimas turi būti su suaugusiojo iniciatyva, todėl siūloma, kad socialiniams darbuotojams būtų taikomi nuolatiniai mokymai susiję su vaikų motyvavimu ir skatinimu priimti sprendimus.

SANTRAUKA

Baigiamojo darbo temos pavadinimas – Vaikų teisė dalyvauti svarstant jiems svarbius ir su jais susijusius sprendimus bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Darbo tikslas – Atskleisti kokios teorinės prielaidos ir praktinės galimybės yra sudaromos vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus bei sprendimus.

Pagrindiniai darbo uždaviniai: 1) Apžvelgti bendruomeninių vaikų globos namų specifiką ir funkcijas; 2) Aptarti vaikų dalyvavimo sampratą ir procesą, bendruomeniniuose vaikų globos namuose, teoriniu požiūriu; 3) Išanalizuoti, kokiais būdais bendruomeninių vaikų globos namų vaikai realizuoja teisę dalyvauti sprendžiant jiems svarbius ir su jais susijusius klausimus, socialinių darbuotojų patirties aspektu.

Tiriamieji - Socialiniai darbuotojai: 1) socialinio darbo patirtis (mažiausiai 3 metai); 2) socialinio darbo patirtis dirbant su vaikais bendruomeniniuose vaikų globos namuose (mažiausiai 1 metai); 3) laisvas, savanoriškas dalyvavimas tyrime.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros, šaltinių, dokumentų analizė; duomenų rinkimui naudotas pusiau struktūrizuotas interviu metodas; duomenims analizuoti pasirinkta turinio analizė.

Tyrimo rezultatai. Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, skatina vaikus aktyviai įsitraukti ir dalyvauti, išklauso jų nuomonę, motyvuoja ir palaiko, didina vaiko pasitikėjimą savimi, kad pats priimtų sprendimą, kuris jo manymu jam bus geriausias. Vaiko dalyvavimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose, reiškiasi per kasdieninę veiklą, tokią kaip įsitraukimas į kiemo darbus, maisto gaminimą, apsipirkimą, dalyvavimą šeimynos bendruose susirinkimuose, laisvalaikio ir išvykų planavimus ir taip pat į specialistų bendradarbiavimo procesą. Tyrimo dalyviai išskyrė du dalyvavimo lygmenis, kai vaikas dalyvauja pačio iniciatyva ir kai dalyvauja suaugusiojo iniciatyva. Vaikas savo iniciatyva stengiasi priimti tokius sprendimus, kaip pinigų panaudojimas, laisvo laiko praleidimas ir neformalaus ugdymo pasirinkimas. Tačiau kartais sprendimus priimti yra sunku, vaikams trūksta drąsos, nenori prisiimti atsakomybės, todėl sprendimų priėmimai, tokių kaip mokyklos keitimas, mokymosi pažangumas yra su suaugusiojo iniciatyva, kad vaikas jaustųsi saugus ir užtikrintas. Taip pat vaikas yra neįtraukiamas į sprendimų priėmimą, tokių kaip sprendimai yra susiję su policija ar gydymu, kai pats vaikas neigia esamą problemą.

Raktiniai žodžiai: vaikas; bendruomeniniai vaikų globos namai; dalyvavimas.

SUMMARY

Topic of the Thesis – The right of children to participate in the consideration of decisions that are important to them and related to them in community orphanages.

Thesis objective – To reveal what theoretical preconditions and practical opportunities are created for children living in community orphanages, to participate in solving issues and decisions that are important to them and related to them.

The main tasks of the thesis – 1) To review the specifics and functions of community orphanages; 2) To discuss the concept and process of children's participation in community orphanages, from a theoretical point of view; 3) To analyze the ways in which the children of community orphanages exercise the right to participate in solving issues that are important to them and related to them, in terms of the experience of social workers.

Subjects – Social workers: 1) social work experience (at least 3 years); 2) social work experience working with children in community orphanages (at least 1 year); 3) voluntary participation in the study.

Research methods – analysis of scientific literature, sources and documents; a semi-structured interview method was used for data collection; content analysis was chosen to analyze the data.

Research results – Social workers working in community orphanages encourage children to be actively involved and participate, listen to their opinions, motivate and support them, increase the child's self-confidence to make the decision that he or she thinks will be best for him or her. Child participation in community orphanages is expressed through daily activities, such as involvement in yard work, cooking, shopping, participation in family gatherings, leisure and trip planning, as well as the process of professional cooperation. The study participants distinguished two levels of participation, when the child participates on his own initiative and when he participates on the initiative of an adult. The child tries to make decisions on his / her own initiative, such as spending money, spending free time and choosing non-formal education. However, sometimes decisions are difficult to make, children lack the courage, unwilling to take responsibility, so decision-making, such as changing schools, learning progress is with adult initiative to make the child feel safe and secure. Also, the child is excluded from decision-making, such as when the decisions involve police or treatment, when the child himself denies an existing problem.

Key words: a child; community orphanages; participation.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adomaitienė, J., ir Balčiūnienė, R. 2017. *Asmenų, dirbančių socialinių paslaugų sektoriuje, kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės*. Doi: http://dx.doi.org/10.15181/andragogy.v8i0.1719.
2. Adomaitytė-Subačienė, I. (2019). *Socialinio darbo kokybės konstravimas kliento įgalinimo perspektyvoje* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: https://epublications.vu.lt/object/elaba:36479377/36479377.pdf
3. Bitinas, B. (2006). Edukologinių tyrimų metodologiniai vingiai. *Pedagogika 83:9–15.*
4. Bitinas, B., Rupšienė, L., ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
5. Bronstein L. R. (2003). A Model for Interdisciplinary Collaboration. *Social Work, Vol. 48(3), 297–306.*
6. Butkuvienė, E. (2007). Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje po 1990-ųjų. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. ISSN 1392–3358.
7. Colton,M., Sanders, R., ir Williams, M. (2004). *An Introduction to Working with Children: A Guide for Social Workers.* London.
8. Čepėnaitė, A., Matonytė, I., ir Snieškienė, D. (2000). *Dalyvavimas ir įgalinimas*. Leidimo vieta: Kaunas.
9. Čepukienė, V., ir Pakrosnis, R. (2008). Vaikų globos namuose gyvenančių paauglių psichologinio ir socialinio funkcionavimo sunkumus lemiantys veiksniai: asmenybės savybių ir gyvenimo globos namuose ypatumų sąveika. *Specialusis ugdymas, 2(19), 31–44.*
10. Dettmer, P., Thurston, L. P., ir Dyck N., J. (2005). *Consultation, collaboration, and teamwork for student with special needs, 5/E.* Prieiga per internetą: http://www.ablongman.com/html/productinfo/dettmer5e/0205435238_ch2.pdf
11. Dewey, J. (2013). *Demokratija ir ugdymas. Įvadas į ugdymo filosofiją*. Klaipėda: Baltic printing hause.
12. Dromantienė, L., ir Šalaševičiūtė, R. (2006). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmou*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
13. Dromantienė, L., Indrašienė, V., ir Sadauskas, J. (2016). *Refleksija profesinėje socialinio darbuotojo veikloje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
14. Dudaitė, J. (2016). Globos namų auklėtinių verslumo kompetencijos kaip pasiruošimo savarankiškam gyvenimui prielaida. *Socialinis darbas 14(1), 92–104.*

15. Dudaitė, J., ir Kairienė, B. (2017). Žiniasklaidos formuojamas požiūris į vaiko teisių įgyvendinimą. *Specialusis ugdymas, Nr. 1(36), p. 77–95, 97–116.*
16. Ebersold, S. (2007). Affiliating participation for active citizenship. *Scandinavian journal of disability research, nr. 9(3), p. 237–253.*
17. Eskytė, I. (2008). Socialinio dalyvavimo plėtotė vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas ir patirtis metodai. ISS N 2029–047 0 200 8 2(2).*
18. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. (2016).
19. Gaižauskaitė, I., ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
20. Gecevičiūtė, A. (2015). Reikalavimų socialinės globos įstaigoms pasikeitimai. *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.*
21. Genienė, R., ir Šumskienė, E. (2016). Stacionarios globos pertvarka Lietuvoje institucionalizmo teorijos požiūriu. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, (12): 73–80.*
22. Gerulaitis, D. (2007). *Tėvų įsitraukimo į vaiko ugdymo(si) procesą plėtotė specialiojoje mokykloje* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: http://gs.elaba.lt/object/elaba:1837440/1837440.pdf
23. Gintalas, A. (2011). Metodologijos ir metodo samprata. *Socialinių mokslų studijos 3:983–996.*
24. Glebuvienė, V. S., ir Tarasonienė, A. L. (2005). *Darželio auklėtojų požiūris į vaiko teises.* Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
25. Grace J., ir Grace P. (2017). *Dalyvavimo Youth vadovas.* Prieiga per internetą: https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/dalyvavimo_vadovas_-_online_versija.pdf
26. Gudžinskienė, V., ir Gečienė, J. (2018). *Socialinės globos paslaugas teikiančių įstaigų vadovų požiūris į teikiamų paslaugų kokybę.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
27. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė R., ir Uscila R. (2017). *Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose*. Vilnius: Lietuvos Edukologijos universitetas.
28. Guodis, A., ir Gudelis, D. (2005). *Socialinių paslaugų sektoriaus plėtros galimybės Lietuvoje.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

29. Gvaldaitė, L., ir Miškonytė, S. (2016). *Vaikų globos namų deinstitucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį?.* Vilnius: Vilniaus universitetas.
30. Hart, R. (1997). Children‘s participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care. Eartscan in the UK in 1997. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=MWxTAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false Kazlauskienė, A., Raškinis, G. (2013). *Principles of Development of the Intonational Annatated Spoken Corpus.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
31. Indrašienė, V., Margelienė L. (2009). Socialinių paslaugų teikimo Lazdijų rajono savivaldybėje vertinimas. *Socialinis darbas Nr. 8(2).*
32. Jonynienė, Ž. (2009). Vaiko teisių įsigyvendinimas: mokyklos demokratėjimo rodiklis. *Socialinis darbas, Nr. 2, p. 51–64. ISSN 1648–4789.*
33. Jonutytė, I. (2015). *Savanorių vaidmuo įgyvendinant vaikų socialinės gerovės programas bendruomenėje.* Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
34. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60–1501.*
35. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis edukacinis aspektas*. Leidimo vieta: Šiauliai.
36. Jurkonienė, I., ir Karčiauskienė, R. (2016). *Esamos tarpinstitucinio bendradarbiavimo situacijos Lietuvos analizė.* Prieiga per internetą: http://kurklt.lt/wp-content/uploads/2016/10/ESAMA-SITUACIJA-12.23_Naujas-1.pdf.
37. Kaffemanas, R. (2004). *Globos institucijų ugdytinių vertybinės socializacijos bruožai.* Šiauliai: Šiaulių universitetas.
38. Kaffemanienė, I., ir Žukaitė, S. (2008). *Auklėtojų ir logopedų nuostatos į bendradarbiavimą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus.* Šiauliai: Šiaulių universitetas.
39. Kairienė, B. (2012). *Vaiko teisinis statusas: įgyvendinimo problemos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
40. Kairienė, B., ir Žiemienė, R. (2007). Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas: mokslo darbai, 6 (2), 43–50.*
41. Kairienė, D. (2012). *Bendradarbiavimo kultūra ankstyvąją pagalbą vaikui ir šeimai teikiančiose interprofesinėse komandose* (daktaro disertacija). Šiauliai: ŠU
42. Kardelis, K. (2002*). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.

43. Kerulienė, I. (2010). *Tėvų požiūris į vaiko teisių apsaugą Lietuvoje.* Jaunųjų mokslininkų darbai, Nr. 1(22), p. 109–113, ISSN 1648–8776.
44. Kocai, E., ir Burvytė, S. (2017). Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. *Socialinis ugdymas, Nr. 1, 62–79.*
45. Kontautienė, R. (2004). *Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės grupių valdymas plėtojantis bendradarbiavimo sistemai.* Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
46. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
47. Kvieskienė, G. (2005). Socialinė pedagogika: teorija ir praktika. *Socialinis ugdymas IX dalis. Vilnius.*
48. Leliūgienė, I., Kaušylienė, A., ir Austynienė, D. (2015). Klasės auklėtojo ir vaikų globos namų socialinio pedagogo bendradarbiavimas. *Socialinis ugdymas, Nr. 1.*
49. Liepinskaitė, I., ir Motiečienė, R. (2017). Įgalinančios socialinės paslaugos vaikų dienos centruose: socialinių darbuotojų perspektyva. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai = Social work. Experience and methods. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2017, T. 20(2).*
50. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. (2011). *Valstybės žinios, 2011-06-14, Nr. 72–3475*
51. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2000). *Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74–2262.*
52. Lietuvos Respublikos Seimas. Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo. (2003). *Valstybės žinios, 2003-05-30, Nr. 52–2316*
53. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. Nr. A1-83 įsakymas (2014) „Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“. *Valstybės žinios, 2014-02-14, Nr. 1624.*
54. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. A1-46 „Dėl socialinės globos normų aprašo tvirtinimo“ pakeitimo 2019 m. liepos 8 d. Nr. A1-386. *Valstybės žinios, 2006-04-20, Nr. 43–1569.*
55. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl jaunimo politikos plėtros savivaldybėse 2010–2012 metų programos“. (2010). *Valstybės žinios, 2010-06-17, Nr. 70–3476.*

56. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. 20–5031 „Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo“.
57. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. gruodžio 1 d. įsakymas Nr. V-714 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“. *Valstybės žinios, 2009-09-08, Nr. 107–4494.*
58. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2018 m. veiklos ataskaita. (2018). Prieiga per internetą: http://www.vtaki.lt/lt/media/force_download/?url=/uploads/documents/docs/507_32c06e6c6946af00a4a0f4e885dd79ff.pdf
59. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33–807.*
60. Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33–807.*
61. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. lapkričio 15 d. nutarimas Nr. 1132 „Dėl Socialinių paslaugų planavimo metodikos patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.286889/asr
62. Martišauskienė, D., ir Trakšelys, K. (2017). *Švietimo paslaugų kokybės valdymo vertinimas. Tėvų požiūris.* Vilnius: Tiltai.
63. Matonytė, I. (2002). *Žmogaus socialinė raida ir pilietinė visuomenė. Viešosios politikos studijos 1(2): 4–20, Viešosios politikos tyrimų centras.* Vilnius: Knygiai.
64. Miginis N., ir Ulozas M, (2010). *Tarpžinybinis bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu jaunimo politikos srityje.* Vilnius: Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
65. Miltenienė, L.(2010).Vaiko dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas, Nr. 1 (18), 179–190.*
66. Paurienė, G. (2014). Grindžiamoji teorija: samprata, atsiradimo istorija, bendrieji tyrimo proceso aspektai. *Mokslinių straipsnių rinkinys. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. ISSN 2335–2035 (online).* Poteliūnienė, S. (2017). Vilmos Žydžiūnaitės ir Stanislavo Sabaliausko vadovėlio „Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai“ recenzija. *Sporto mokslas. 2017, Nr.1 (87), p. 69–71.*
67. Petrauskienė, A. (2011). *Interdisciplininis bendradarbiavimas socialinio darbo praktikoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

68. Petrylienė, V. (2011). *Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo gairės: Šiaulių rajono atvejis.* Ekonomikos ir vadybos aktualijos. 2011, p. 668–677.
69. Pilkauskaitė-Valickienė, R., ir Žukauskienė R. (2013). *Numatomas socialinis dalyvavimas vėlyvojoje paauglystėje: yra viena ar kelios raidos trajektorijos?,* Nr. 12(1), p. 163–174.
70. Pötsönen, U. (2013). *Ladder of participation – a tool for evaluating young people's involvement to library services, actions and plans*. Finnish Library Association Youth library workgroup, Finland.
71. Pravackienė, J., ir Bagdonas, A. (2017). *Darželio ugdomosios aplinkos įtaka vaikų kūrybiškumo ugdymui/-si priešmokykliniame amžiuje.* Kaunas: Kauno kolegija.
72. Pūras, D. (2013). Institucinė globa – vaikų iki 3 m. teisių pažeidimas. Prieiga per internetą: http://www.vtaki.lt/uploads/documents/files/naujienos/institucine-globa-vaiku-iki-treju-metu-amziaus-teisiu-pazeidimas.pdf
73. Ranonytė A. (2006). Lietuvos moksleivių pilietiškumo ir tautinio tapatumo formavimosi prielaidos. *Acta Paedagogica Vilnensia. 16: 63–74.*
74. Raudeliūnaitė, R., ir Paigozina, R. (2009). Vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumai. *Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Socialinio darbo katedra.*
75. Rekis, D. (2014). *Būsimųjų pedagogų socialinio dalyvavimo aukštosios mokyklos gyvenime įgijiniai kaip ugdymo(si) karjerai prielaida* (daktaro disertacija). Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
76. Ruškus, J., Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Motiečienė, R., ir Dvarionas, D. (2013). Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. 12 (2).*
77. Ruškus, J., ir Mažeikis G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Leidimo vieta: Šiauliai.
78. Samašonok, K. (2015). Globos namų auklėtinių teisės gyventi šeimoje įgyvendinimas: globos namų darbuotojų požiūris. *Pedagogika, Nr. 2, p. 217–238 / Vol. 118.*
79. Samašonok, K., Gudonis, V., ir Žukauskienė, R. (2006). Paauglių, gyvenančių globos institucijose ir pilnose šeimose, kognityvinės ir elgesio strategijos: lyties ypatumai. *Specialusis ugdymas, Nr. 2 (15), 74–87.*

80. Skučaitė, V. ir Karmazė, E. G. (2011). *Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimo mokyklose patirtis.* Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
81. Snieškienė, D., ir Bumblauskaitė K. (2005). Globos įstaigoje augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. *Specialusis ugdymas, Nr.2(13), 111–122. Kaunas.*
82. Stražinskaitė, D. (2017). *Ne giminės vaikų globos ugdomosios funkcijos raiška (daktaro disertacija).* Prieiga per internetą: http://gs.elaba.lt/object/elaba:25465731/25465731.pdf
83. Stražinskaitė, D., Kvieskienė G. (2015). Lietuvos ir Vengrijos vaikų globos sistemų palyginimas. *Socialinis ugdymas, Nr. 1, 39–53.*
84. Stražinskaitė, D., Zaleskienė, I. (2017). Alternatyvioji tėvystė: „auginimo“ ir „globos“ reiškinių tarpusavio sąveika. *Pedagogika, Nr. 4, 147–163.*
85. Stripeikienė, J. (2017). *Vaiko teisė į pagarbą*. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.
86. Šeimos modelio bendruomeninių vaikų globos namų aprašas. (2018). Prieiga per internetą: http://www.pertvarka.lt/wp-content/uploads/2018/08/Bendruomenini%C5%B3-vaik%C5%B3-globos-nam%C5%B3-tvarkos-apra%C5%A1o-projektas.pdf.
87. Šimkonytė, S., ir Gvaldaitė, L. (2016). *Vaikų globos namų deinstitucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį?* Vilnius: Vilniaus universitetas.
88. Tamutienė, I. (2018). Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas. ISSN 2029–2872.*
89. Tijūnaitienė, R., ir Damkuvienė, M. (2010). Visuomenės dalyvavimo koncepcijos: teorinė prieiga. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 1 (17). 125–132.*
90. Vaicekauskienė V. (2003). Neįgalių vaikų ugdytojų požiūris į bendradarbiavimą. *Socialinis darbas. Nr. 1(3). P. 57–71.*
91. Valužytė, L., Žebrauskaitė, A. (2020). *Asmens stiprybių perspektyva, dirbant su vaikais bendruomeniniuose vaikų globos namuose.* Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija. 2020, Nr. 1(11), p. 478–487.
92. Večkienė, N. P., Brunevičiūtė, R., ir Eidukevičiūtė, J. (2018). Tarpdisciplininis bendradarbiavimas kuriant vienijančią aplinką. *Kaunas: Tiltai 95–114.*
93. Večkienė, N. P., ir Dirgelienė I. Parama teikiantis bendradarbiavimas socialinio darbo procese: nuo idėjos link praktikos. *Socialinis ugdymas. 2010, Nr. 11 (22), p. 35–43, 124–133.*

94. Viršulienė, K. (2014). *Būsimųjų mokytojų pedagoginio bendravimo gebėjimai ir jų ugdymas(is) (daktaro disertacija*). Prieiga per internetą: https://vb.vdu.lt/object/elaba:6079661/6079661.pdf
95. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2017). Prieiga per internetą: https://www.vle.lt/straipsnis/bendradarbiavimas/.
96. Wetzelhütter, D., ir Bacher, J. (2015). How to Measure Participation of Pupils at School. Analysis of Unfolding Data Based on Hart's Ladder of Participation. *Methods, data, analyses | Vol. 9(1), 2015, p. 111–136*
97. Whiteley, P. (2005).Citizenship Education Longitudinal Study Second Literatųre Review. Citizenship Education: *The Political Science Review. Nottingham: National Foundation for Educational research*
98. Zaleskienė, I., ir Kvietkienė, G. (2006). Pilietinės visuomenės ugdymas telkiant bendruomenes. *Socialinis ugdymas. Nr. 1(12), p. 7–18.*
99. Zaleskienė, I., ir Rutkauskienė, L. (2004). *Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas.* Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
100. Žalimienė, L., ir Lazutka, R. (2009). *Socialinė globos paslaugos Lietuvoje: nuo hierarchinio prie mišrios globos ekonomikos modelio*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
101. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos katedra.
102. Žalimienė, L. (2007). Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas. *Metodinė priemonė. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.*

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Interviu klausimų blokai

Klausimų blokas	Klausimai	Klausimą pagrindžiantys teiginiai
Aplinkos pritaikymas BVGN, atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius.	1. Papasakokite, kaip vyksta tiesioginis darbas su vaikais bendruomeniniuose vaikų globos namuose? 2. Papasakokite, kokia aplinka yra sudaryta bendruomeniniuose vaikų globos namuose, atsižvelgiant į vaiko norus ir poreikius? ***Papildomi klausimai:*** *1. Kokios galimybės yra sudaromos vaikui pačiam, pagal savo poreikius įsikurti kambarį?* *2. Kokios galimybės vaikui yra sudaromos pasirinkti kambario draugą su kuriuo jis nori gyventi?* *3. Kaip yra sprendžiamas klausimai jei vaikas pareiškia norą gyventi vienas kambaryje?* 2. Papasakoke, kaip sukuriama aplinka, kad vaikas jaustųsi saugus ir būtų užtikrinta teigiama emocinė aplinka?	L. Žalienė (2007 p. 164) pažymi, „kad aplinka, kurioje gyvena vaikas, turi neabejotiną reikšmę vaiko savijautai, sveikatai, pagaliau ir visai vaiko raidai. L. Gvaldaitė ir S. Šimkonytė (2016 p. 56), pabrėžia, kad „globos namai nėra pritaikyti vaiko pozityviai socializacijai, nes šios įstaigos, nors ir turi pakankamai gerą materialinę bazę, nėra panašios į šeimos aplinką, jose neįmanoma užtikrinti individualių vaiko poreikių, o vaikui reikalinga į šeimos struktūrą panaši aplinka.
Bendradarbiavimas su kitų įstaigų atstovais, užtikrinant vaiko gerovę.	1.Papasakokite kaip vyksta bendradarbiavimas su kitais specialistais, kad užtikrintumėte vaiko gerovę? 2. Su kokiais sunkumais susiduriame bendraudarbiaudami su kitų įstaigų specialistais dėl vaiko gėrovės užtikrinimo? 3. Kaip ar ir įtraukiate vaikus į diskusijas su auklėtojais/ mokytojais spręsdami klausimus susijusius su jais pačiais? ***Papildomi klausimai:*** *1. Ar būna jums taip, kad kiti specialistai vengia arba nenori*	L. Dromantienė, V. Indrašienė, J. Sadauskas (2016) pabrėžia, kad „darnus bendradarbiavimas su kitais specialistais ir institucijomis garantuoja greitesnį ir efektyvesnį problemos išsprendimą, nes teikiama kompleksinė pagalba“. Kaip teigia R. Kaffemanas (2004) „ugdytinio tikėjimas, ypač augančio globos namuose, kognityvinės intelektinės ir vertybinės emocinės raidos galimybėmis; adekvatūs mokinių galimybėms,

	bendradarbiauti vardan vaiko gerovės? Kaip tokioje situacijoje elgiatės? *2.Kaip dažnai ir ar iš viso vaikai tiesiogiai bendrauja su psichologais jiems rūpimais klausimais?*	interesams, poreikiams ugdymo metodai, vaikų ir paauglių aktyvumo, savarankiškumo, sąmoningumo skatinimas; tėvų, pedagogų, bendruomenės bendradarbiavimas, padedant ugdytiniams įgyti vertybinio, emocinio ir dorinio santykio su tikrove patirties Adomaitienės ir R. Balčiūnienės (2017) bendruomeninių vaikų globos namų socialiniai darbuotojai dirba su kitais specialistais, tokiais kaip psichologais, medikais, pedagogais, socialiniais pedagogais, juos konsultuoja, bendradarbiauja kuriant įvairias programas.
Vaiko dalyvavimas BVGN sprendžiant jam svarbius ir su juo susijusius sprendimus.	1.Kaip manote, nuo kokio amžiaus vaikas pats gali dalyvauti priimant jam svarbius sprendimus? 2. Kokiais būdais sužinote vaiko nuomonę? 3. Kaip dažnai vaikas išsako savo poreikius ir norus? 4. Kaip jūs, socialiniai darbuotojai, vaikui leidžiate dalyvauti kasdieninėje veikloje (ruošiant maistą, tvarkantis, perkant drabužius ir t.t.)? 5. Ar vaikas noriai įsitraukia į sprendimų priėmimą, ar tik su suaugusiojo iniciatyva ir paskatinimu? 6. Kaip reaguojate jei vaikas savo iniciatyva pasiūlo sprendimą, kuris jo mano jam bus geresnis (pvz. vaikas pasiūlo pakeisti mokyklą)? 7. Ar prieš svarbų sprendimo priėmimą (pvz. BGVN pakeitimą) vaikas yra informuojamas ir gali pats pasirinkti, kur jam atrodytų geriau?	Bendruomeninių vaikų globos namų vaikams turi būti sudarytos saugios sąlygos ir jų amžių atitinkančios priežiūros ir ugdymo sąlygos, taip pat vaikai turi įgyti kasdieninių gyvenimo įgūdžių (dalyvauti ruošiant maistą globos namų šeimynų virtuvėse, susitvarkyti kambarius ir pan.). Abs, Veldhuis (2006) išskyrė keturias dalyvavimo rūšis, kuriuose individas dalyvauja. P. Whiteley (2005) pabrėžia penkis modelius, kurie apibūdina dalyvavimo svarbą.

	8. Kokios yra pritaikomos priemonės vaiko dalyvavimui ir nuomonės išsakymui (kortelės, lapeliai ir t.t.)? **Papildomi klausimai:** *1.Ar įtraukiate vaiką į jo ISG poreikių sudarymą? Ir ar/kaip leidžiate dalyvauti pervertinime ir ar leidžiate išsakyti savo nuomonę?* *2. Į kokius sprendimus vaikai yra neįtraukiami? Kodėl?* *3. Kaip skatinate vaikus aktyviau įsitraukti į sprendimų priėmimą ir nuomonės išsakymą?* *4. Kokius sprendimus vaikai gali priimti patys, tik su suaugusio pritarimu?* *5.Kaip dažnai vaikams leidžiama dalyvauti bendruosi BGVN susirinkimuose ir išsakyti savo pasirinkimus bei nuomonę?*	

2 PRIEDAS

Interviu klausimai

1. Kokia yra jūsų darbo patirtis?
2. Kokia jūsų nuomonę buvo išgirdus apie pertvarką (iš globos institucijos į bendruomeninius vaikų globos namus)?
3. Papasakokite, su kokiais sunkumais susiduriate dirbdama bendruomeniniuose vaikų globos namuose?
4. Papasakokite, kokia aplinka yra sudaryta bendruomeniniuose vaikų globos namuose, atsižvelgiant į vaiko norus ir poreikius? (*Kokios galimybės yra sudaromos vaikui pačiam, pagal savo poreikius įsikurti kambarį?; Kokios galimybės vaikui yra sudaromos pasirinkti kambario draugą su kuriuo jis nori gyventi?; Kaip yra sprendžiamas klausimas jei vaikas pareiškia norą gyventi vienas kambaryje?)*
5. Papasakokite, kaip sukuriama aplinka, kad vaikas jaustųsi saugus ir būtų užtikrinta teigiama emocinė aplinka?
6. Papasakokite kaip vyksta bendradarbiavimas su kitais specialistais, kad užtikrintumėte vaiko gerovę?
7. Su kokiais sunkumais susiduriame bendradarbiaudami su kitų įstaigų specialistais dėl vaiko gėrovės užtikrinimo?
8. Kaip įtraukiate vaiką į diskusijas su auklėtojais/ mokytojais spręsdami klausimus susijusius su juo pačiu?
9. Kaip vaikas įsitraukia į diskusijas su Jumis ir mokytojais?
10. Jei jūsų darbo patirtyje pasitaikė atvejų, kad kiti specialistai vengė arba nenori bendradarbiauti vardan vaiko gerovės? Kaip tokioje situacijoje elgiatės?
11. Kaip dažnai ir ar iš viso vaikas tiesiogiai bendrauja su psichologais jiems rūpimais klausimais? Kaip vaikai tam išreiškia poreikį?
12. Kaip vaikas yra įtraukiamas į bendruomeninių vaikų globos namų gyvenimą ir veiklą (laisvalaikis, užimtumas, kasdieniniai buitiniai darbai)?
13. Kaip manote, nuo kokio amžiaus vaikas pats gali dalyvauti priimant jam svarbius sprendimus?
14. Kokiais būdais sužinote vaiko nuomonę?
15. Kaip dažnai vaikas išsako savo poreikius ir norus?
16. Kaip jūs, socialiniai darbuotojai, vaikui leidžiate dalyvauti kasdieninėje veikloje (ruošiant maistą, tvarkantis, perkant drabužius ir t.t.)?
17. Kada vaikas noriai įsitraukia į sprendimų priėmimą, kada tik su suaugusiojo iniciatyva ir paskatinimu?
18. Kaip skatinate vaiką aktyviau įsitraukti į sprendimų priėmimą ir nuomonės išsakymą?
19. Kaip reaguojate jei vaikas savo iniciatyva pasiūlo sprendimą, kuris jo manymu jam bus geresnis (pvz. vaikas pasiūlo pakeisti mokyklą)?
20. Kaip vaikas yra informuojamas prieš svarbų sprendimo priėmimą (pvz. BVGN pakeitimą)?

21. Kaip dažnai vaikui yra suteikiama galimybę dalyvauti šeimynos apsitarimuose ir išsakyti savo nuomonę, kas jam tinka, ar ką nori pakeisti?
22. Kaip įtraukiate vaiką į jo ISGP poreikių sudarymą? Kaip leidžiate dalyvauti pervertinime?
23. Į kokius sprendimus (susijusius su pačiu) vaikas yra neįtraukiamas? Kodėl?
24. Kokius sprendimus vaikas gali priimti pats, tik su suaugusio pritarimu?